

ЗМІСТ

ЗМІСТ	1
ВСТУП	5
Актуальність і перспективність теми педагогічного досвіду.....	5
Мета, об'єкт, предмет, завдання досвіду	6
Концептуальна провідна ідея досвіду.....	6
Новизна та практична значущість досвіду	7
Адреса досвіду.....	8
РОЗДІЛ 1. ОБІРУНТУВАННЯ СКЛАДОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ВИКОРИСТАННЯ ЛІТОТЕРАПІЇ У ФОРМУВАННІ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДЕПРИВАЦІЄЮ ЗОРУ	9
Теоретична база досвіду.....	9
Методична база досвіду	10
РОЗДІЛ 2. ЕТАПИ РОБОТИ НАД МАТЕРІАЛАМИ ДОСВІДУ З ТЕМИ «ТЕХНОЛОГІЯ ВИКОРИСТАННЯ ЛІТОТЕРАПІЇ У ФОРМУВАННІ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДЕПРИВАЦІЄЮ ЗОРУ»	12
Перший етап – діагностичний: 01-18.09.2020 р.....	12
Другий етап – організаційно-прогностичний: 22.09.2020 р. - 30.10.2020 р.	14
Третій етап – пошуково-практичний: 01.10.2020 р. – 01.05.2021 р.....	15
Четвертий етап – контрольнo-діагностичний: 03 – 31.05.2021 р.....	18
П'ятий етап – узагальнюваний: 01.09 – 01.12.2021 р.....	19
ВИСНОВКИ.....	21
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	23
ДОДАТКИ.....	24
Додаток 1. Історичні аспекти розвитку літотерапії	24
Додаток 2. Застосування літотерапії в педагогіці.....	26
Додаток 3. Діагностика пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку через експериментальну діяльність «Маленький дослідник»	29
Додаток 4. Діагностика рівня розвитку дрібної моторики рук у дітей старшого дошкільного віку з депривацією зору	30
Додаток 5. Діагностика зорового сприйняття дітей старшого дошкільного віку з депривацією зору	33
Додаток 6. Перспективне планування з використання елементів літотерапії в роботі з дітьми з депривацією зору.	39
Додаток 7. Презентаційний альбом.....	42
Додаток 8. Конспекти занять з використанням елементів літотерапії	48
Заняття із соціально-побутового орієнтування «Кам'янці»	48
Заняття із соціально-побутового орієнтування «Дивовижні камені»....	49
Заняття із соціально-побутового орієнтування «Допоможемо клоуну».	52

Заняття з соціально-побутового орієнтування «Каміння, яке подарувало море».....	55
Інтегроване заняття «Подорож в Чарівну країну каменів».....	57
Заняття із соціально-побутового орієнтування «Чарівні камінці».	59
Заняття з розвитку зорового сприйняття «Чудеса на весняній галявині».	62
Заняття із соціально-побутового орієнтування «Камінці нашої Хортиці».	63
Заняття з розвитку зорового сприйняття «Різнобарвні камінці»	66
Заняття із соціально-побутового орієнтування «Подорож до країни Фей»	67
Інтегроване заняття «Сад каміння».....	68
Додаток 9. Картотека дидактичних вправ з камінчиками	72
«Пригадаємо казку»	72
«Камінь, ножиці, папір»	72
«Який камінчик зник?».....	72
«Знайди свій камінчик»	72
«Я поклав у свій рюкзак»	72
«Що таке гори».....	73
«Що у гір всередині?»	73
«Гора і камінчики»	74
«Створюємо музичні інструменти»	74
«Підбери камінчик»	74
«Що для чого»	75
«Творимо розповіді і казки»	75
«Жива і нежива природа».....	75
«Ящик відчуттів»	75
«Ожилі камені».....	76
«Будуємо башточки»	76
«Кам'яний орнамент».....	76
«Фокусник».....	77
«Знайомство».....	77
«Знайди скарб»	77
«Продовжуй ряд»	77
«Побудуй доріжку».....	78
«Сухий басейн»	78
«Вгору-вниз, вправо-вліво»	78
«Змійка»	78
«Сортування».....	79
«Виклади за зразком»	79
«Викладання сюжетних картин із каміння».....	79
«Назви ласкаво»	79
«Проклади доріжку»	80
«Дзеркало»	80
«Лабіринти»	80

«Будівельники»	80
«Дві руки»	81
«Контур»	81
«Равлик»	81
«Весела лічба»	81
Додаток 10. Добірка бесід з дітьми	82
Бесіда «Що ми знаємо про камені?»	82
Бесіда «Чи потрібен камінь людині?»	83
Бесіда «Коштовне каміння»	84
Бесіда «Дивовижний світ морських каменів»	84
Бесіда «Що таке гори?»	86
Бесіда «Що таке вулкани?»	87
Бесіда «Що роблять з природних копалин?»	87
Додаток 11. Проектна діяльність	90
Проект «Дивовижні камені»	90
Проект «Чарівний світ каміння»	91
Додаток 12. Фізкультурні вправи з камінням	94
Комплекс вправ для очей	94
Вправа для очей «Мітка на склі»	94
Вправи дихальної гімнастики	94
Вправи на зняття м'язового напруження	95
Масажні вправи для рук	96
Рухавка «Звірята та камінці»	96
Рухавка «Діти та камінці»	97
Рухавка «Гора і камінчики»	97
Рухавка «Камінці, сонечко, парканчик»	97
Рухавка «Ми йдемо, ми йдемо!»	97
Пальчикова гімнастика «Прогулянка по місту» (з елементами стоун-масажу)	98
Пальчикова гімнастика «Гра з камінчиком»	98
Пальчикова гімнастика «Мандрівники»	98
Пальчикова гімнастика «Я поїду до бабусі»	98
Релаксація з камінчиками «Чарівний сон»	99
Додаток 13. Банк дослідів з камінням	100
«Тверді тіла»	100
«Вапняки»	100
«Кам'яне вугілля»	101
«Граніт»	101
«Залізна руда»	102
Додаток 14. Художнє слово	103
Вірші	103
Загадки	104
Прислів'я, приказки	104
Казка Тетяни Винник «Придорожній камінь»	105
Українська народна казка Гуцульщини «Чарівний камінь»	105

Казка Василя Сухомлинського «Камінь».....	107
Казка Василя Сухомлинського «Камінь на межі».....	107
Українська народна казка «Чабанець»	107
Казка Лілії Корюковської «Гном, який боявся темряви»	109
Додаток 15. Модель технології предметно-практичної, технологічної, сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентностей дітей дошкільного віку із депривацією зору.	112

ВСТУП

Актуальність і перспективність теми педагогічного досвіду

У Законі України «Про дошкільну освіту» зазначено: «Дошкільна освіта – цілісний процес, спрямований на забезпечення всебічного розвитку дитини дошкільного віку відповідно до її задатків, нахилів, здібностей, індивідуальних, психічних та фізичних особливостей, культурних потреб; формування у дитини дошкільного віку моральних норм, набуття нею життєвого соціального досвіду» [4].

На сучасному етапі державного розвитку в Україні постало питання щодо вдосконалення системи спеціальної освіти, пов'язане з розумінням суспільством важливості всебічного розвитку дітей з особливими освітніми потребами, що визначає ефективність їхньої соціалізації та інтеграції у соціум [2; 4]. Одним із стратегічних напрямків модернізації та оновлення змісту корекційної педагогіки є розвиток інноваційної діяльності. Інноваційна діяльність стала стимулюючим чинником у розвитку і нашого дошкільного закладу комбінованого типу для дітей з депривацією зору.

У Базовому компоненті дошкільної освіти виокремлені компетентності, на формування яких слід спрямовувати педагогічну увагу в сучасному закладі освіти. У контексті успішної соціалізації та інтеграції у соціум дітей з депривацією зору, звернули увагу на предметно-практичну, технологічну компетентність: «здатність дитини реалізовувати творчі задуми з перетворення об'єктів довкілля з використанням різних матеріалів, що спираються на обізнаність із засобами та предметно-практичними діями, з допомогою дорослого чи самостійно у процесі виконання конструктивних, технічно-творчих завдань, завдань з моделювання. Результатом сформованої предметно-практичної, технологічної компетентностей є творче самовираження через сформовані предметно-практичні та технологічні дії в самостійній і спільній з однолітками діяльності...» [2].

Під впливом нових, найбільш ефективних методів корекційно-педагогічного впливу на дітей з особливими потребами можна досягти успішного розвитку компенсаторних процесів, які допомагають нормалізації всебічного розвитку дитини. Проте в практиці дошкільної освіти літотерапія в корекційно-розвитковій роботі для дітей з депривацією зору використовується вкрай рідко. Також практично відсутня науково-педагогічна інтерпретація ідеї лікувально-педагогічного впливу літотерапії на стан і розвиток дітей з порушеннями зору та практичне впровадження літотерапії у реальності освітнього процесу.

Таким чином, досвід створено на подолання суперечностей:

- між декларованою необхідністю підвищення інтересу дітей дошкільного віку з депривацією зору до пізнання світу і недостатньою розробленістю змісту і характеру цього процесу;
- між необхідністю опанування дітьми з депривацією зору способами активності та недооцінкою і недостатнім використанням потенціалу літотерапії в умовах компетентісно орієнтованого освітнього процесу.

Вище викладене обумовило вибір теми досвіду «Технологія використання літотерапії у формуванні ключових компетентностей дітей дошкільного віку з депривацією зору».

Мета, об'єкт, предмет, завдання досвіду

Мета: розробити та експериментально перевірити ефективність технології використання літотерапії у формуванні ключових компетентностей дітей дошкільного віку з депривацією зору.

Об'єкт дослідження: рівні сформованості предметно-практичної, технологічної, сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентностей дітей з депривацією зору.

Предмет дослідження: методика формування предметно-практичної, технологічної, сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентностей дітей дошкільного віку з депривацією зору.

Відповідно до мети, об'єкту та предмету дослідження нами були сформульовані основні завдання дослідження (Таблиця 1).

Таблиця 1. Етапи та завдання роботи над матеріалами досвіду

Етапи	Завдання
Перший етап – діагностичний: 01-18.09.2020 р.	Визначити рівень сформованості предметно-практичної, технологічної, сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентностей дітей із депривацією
Другий етап – організаційно-прогностичний: 22.09.2020 р. - 30.10.2020 р.	Розробити навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в контексті теми досвіду.
Третій етап – пошуково-практичний: 01.10.2020 р. – 01.05.2021 р.	Систематизувати навчально-методичні розробки в модель технології використання літотерапії у формуванні предметно-практичної, технологічної, сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентностей дітей дошкільного віку
	Здійснити практичну апробацію інноваційних розробок та визначити їх
Четвертий етап – контрольньо-діагностичний: 03 – 31.05.2021 р.	Визначити динаміку рівня сформованості дослідницької діяльності, дрібної моторики та зорової орієнтації дітей дошкільного віку з депривацією зору
П'ятий етап – узагальнюваний: 01.09 – 01.12.2021 р.	Здійснити презентацію інноваційних розробок педагогічній спільноті.

Концептуальна провідна ідея досвіду

Для дітей дошкільного віку заради якісної життєдіяльності важливо мати достатній рівень сформованості ключових компетентностей, які визначені Базовим компонентом дошкільної освіти. Не виключення – діти з депривацією зору.

Рядом сучасних науковців визначені позитивні ефекти використання літотерапії в освітньому процесі з дітьми дошкільного віку з депривацією зору: формування сенсорних дій; розвиток сенсорно-пізнавальних, дослідницьких навичок; покращення функціональних можливостей зорового сприйняття; розвиток дрібної моторики, навчання прийомам виконання предметно-практичних дій з опорою на дотик. Тому, зважаючи на особливості освітніх потреб дітей дошкільного віку з депривацією зору виокремлені предметно-практична, технологічна, сенсорно-пізнавальна, логіко-математична, дослідницько як найбільш актуальні компетентності.

Виокремлені вектори педагогічної уваги щодо формування означених вище компетентностей: дослідницька діяльність, дрібна моторика та зорова орієнтація. Саме ті показники, на думку авторів досвіду, мають пріоритетне значення для якісної життєдіяльності дітей.

У галузі спеціальної педагогіки накопичено багатий арсенал навчально-методичного забезпечення корекційно-розвиткової роботи з дітьми, які мають з депривацією зору. Літотерапія представлена в цьому контексті обмежено та не системно.

Ефективність технології використання літотерапії у формуванні ключових компетентностей дітей дошкільного віку з депривацією зору буде на достатньому рівні, якщо:

- розробити уніфіковану методику визначення рівня сформованості ключових компетентностей;
- систематизувати усі перспективні надбання науково-теоретичного та методичного змісту в систему (у нашому випадку – в модель технології предметно-практичної, технологічної, сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентностей дітей дошкільного віку із депривацією зору).

Таким чином оновити методику формування предметно-практичної, технологічної, сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентностей дітей дошкільного віку з депривацією зору.

Новизна та практична значущість досвіду

Новизна досвіду полягає в систематизації науково-теоретичних і методичних напрацювань зі спеціальної педагогіки щодо здійснення корекційно-розвиткової роботи з дітьми дошкільного віку та адаптації цих напрацювань до специфіки роботи з дітьми старшого дошкільного віку з депривацією зору.

Вперше розроблена та перевірена на ефективність методика визначення рівня сформованості предметно-практичної, технологічної, сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентностей у дітей з депривацією зору.

Практична значущість досвіду постає у систематизації навчально-методичних розробок в формат моделі технології використання літотерапії у формування предметно-практичної, технологічної, сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентностей дітей дошкільного віку з депривацією зору. Модель містить такі складові:

- за вертикаллю подано систему корекційно-розвиткових форм роботи за векторами педагогічної уваги (розвиток дрібної моторики дітей; формування дослідницької діяльності дітей; розвиток зорового сприйняття дітей), які розподілені за днями тижня;
- за горизонталлю подано шість освітніх циклів;
- кожний освітній цикл складається із різних форм роботи, які угрупованні в чотири групи (1 - заняття, бесіди; 2 - дидактичні вправи, досліди, проекти; 3 – фізкультурні вправи; 4 – художнє слово);
- кожний освітній цикл висвітлює роботу педагогів на один тиждень; шість циклів дорівнюють шістьці тижнів навчального року; передбачена повторювальність циклів у системі корекційно-розвиткової роботи.

Адреса досвіду

Дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) комбінованого типу №81 «Бірюсинка» Запорізької міської ради Запорізької області.

Директор – Крюковська Світлана Іванівна.

Юридична адреса: 69016, м. Запоріжжя, вул. Козача 2, телефон: (061)286-28-56.

Email: birusynka@ukr.net

У закладі перебуває 112 дітей, з яких 46 мають депривацію зору.

Автори досвіду – досвідчені вчителі-дефектологи (тифлопедагоги), спеціалісти вищої категорії, педагогічне звання «учитель-методист», які працюють у групі компенсуючого типу з дітьми із депривацією зору (Таблиця 2).

Таблиця 2. Візитівка авторів досвіду.

ШБ	Остапенко Валерія Вячеславівна	Кузнецова Наталя Володимирівна
Фото		
Освіта	Вища, НПУ ім. М.П. Драгоманова, спеціальність «Корекційна освіта. Тифлопедагогіка»	Вища, НПУ ім. М.П. Драгоманова, спеціальність «Корекційна освіта. Тифлопедагогіка»
Посада	Вчитель-дефектолог (тифлопедагог)	Вчитель-дефектолог (тифлопедагог)
Стаж	30 років	29 років
Професійне кредо	«Рухатися вперед, не зупинятися на досягнутому»	«Всі перемоги починаються з перемоги над собою»
Віртуальне представництво	http://dnz81.edukit.zp.ua	
Email	kvaleriya.72@gmail.com	khrisku@ukr.net

РОЗДІЛ 1. ОБҐРУНТУВАННЯ СКЛАДОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ВИКОРИСТАННЯ ЛІТОТЕРАПІЇ У ФОРМУВАННІ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДЕПРИВАЦІЄЮ ЗОРУ

Теоретична база досвіду

Зважаючи на особливості розвитку дітей дошкільного віку з депривацією зору, вкрай важливими для їхнього якісного життя є сформованість дослідницької діяльності, дрібної моторики, зорового сприйняття.

Багатьма дослідженнями доведено, що діти з депривацією зору володіють великими потенційними можливостями різностороннього розвитку. Використання ефективних технологій в умовах закладу освіти сприятиме успішному розвитку компенсаторних процесів, які допоможуть дитині якісно жити в сучасному світі [3; 9; 10; 11; 12].

Однією із таких технологій є літотерапія. Історичні аспекти розвитку літотерапії подано в додатку (Додаток 1).

Літотерапія в освіті – це системна інновація. Застосування літотерапії в педагогіці описано в додатку (Додаток 2). Літотерапія характеризується комплексом теоретичних і практичних ідей; різноманітним зав'язком з соціальними, психологічними і педагогічними явищами; здатністю до інтеграції, трансформації.

*Таблиця 3. Позитивний ефект використання літотерапії в умовах освітнього процесу
(за підсумками досліджень сучасних авторів)*

Автор	Позитивний ефект
Синьова Є.П. [10]	Позитивний вплив на розвиток компенсаторних функцій: сенсорна діяльність найбільш страждає при порушеннях зору, але в ній закладені значні компенсаторні потенції за рахунок збережених відчуттів, спеціального формування сенсорних дій та полісенсорної основи пізнання. Саме у сенсорній діяльності найбільш вагомим є вплив аномального фактору, що слід враховувати в освітньо-корекційній роботі
Вавіна Л.С., Бутенко В.А., Гудим І. М. [9]	Позитивний ефект на подолання сенсорної депривації у дітей з депривацією зору
Ремажевська В.М. [8]	Позитивний вплив на розвиток сенсорно-пізнавальних, дослідницьких навичок дитини з депривацією зору
Гребенюк Т.М., Сасіна І.О., Тімакова Ю.В. [3]	Позитивний вплив на покращення функціональних можливостей зорового сприйняття дітей з депривацією зору
Кондратенко С.В., Довгопола К.С., Нафікова Л. А. [16]	Позитивний вплив на розвиток дрібної моторики, вмінь і навичок дотикового сприймання, а також на навчання прийомам виконання предметно-практичних дій з опорою на дотик

Представлені в таблиці позитивні ефекти використання літотерапії постають у таких аспектах:

- формування сенсорних дій;
- розвиток сенсорно-пізнавальних, дослідницьких навичок;

- покращення функціональних можливостей зорового сприйняття;
- розвиток дрібної моторики, навчання прийомам виконання предметно-практичних дій з опорою на дотик.

Методична база досвіду

У контексті успішної соціалізації та інтеграції в соціум дітей з депривацією зору, звернули увагу на предметно-практичну, технологічну та сенсорно-пізнавальну, логіко-математичну, дослідницьку компетентності. Виокремлення дескрипторів дозволило визначити вектори педагогічної уваги для розробки технології використання літотерапії в освітньому процесі (Таблиця 4).

Таблиця 4. Вектори педагогічної уваги для розробки технології використання літотерапії в освітньому процесі

Назва компетентностей (дескриптори)	Предметно-практична, технологічна компетентність	Сенсорно-пізнавальна, логіко-математична, дослідницька компетентність	Вектори педагогічної уваги
Сутність дій	реалізовувати задуми	творчі	Розвиток дрібної моторики дітей
	перетворення об'єктів довкілля з використанням різних матеріалів		Формування дослідницької діяльності дітей
	виконання конструктивних, технічно-творчих завдань, завдань з моделювання		Розвиток зорового сприйняття дітей
Результат	<ul style="list-style-type: none"> 👉 творче самовираження; 👉 наявність пізнавальної мотивації, базису логіко-математичних, дослідницьких знань; 👉 пізнавальний досвід. 		

Робота з дітьми з депривацією зору передбачає кропітку працю, адже таким дітям потрібно приділяти значно більше уваги, застосовуючи специфічні методи і прийоми. З огляду на дані обставини, а також з опорою на зазначені вище вектори педагогічної уваги (Таблиця 4), нами були визначені педагогічні завдання застосування літотерапії у формуванні предметно-практичної, технологічної та сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентностей (Таблиця 5).

Таблиця 5. Педагогічні завдання застосування літотерапії у формуванні предметно-практичної, технологічної та сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентностей дітей з депривацією зору.

РОЗВИТОК ДРІБНОЇ МОТОРИКИ ДІТЕЙ	ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ	РОЗВИТОК ЗОРОВОГО СПРИЙНЯТТЯ ДІТЕЙ	РЕЗУЛЬТАТ
Розвиток тактильної чутливості і дрібної моторики рук	Формування вмінь використовувати власну сенсорну систему	Розвиток, активізація та стимуляція зорових функцій	Підвищення тактильної чутливості, покращення рівня розвитку дрібної моторики. Творче самовираження. Наявність пізнавальної мотивації, базису логіко-математичних, дослідницьких знань. Сформованість пізнавального досвіду. Покращення функціональних можливостей зорового аналізатора
Формування вмінь і навичок дотикового сприйняття предметів і явищ навколишнього світу	Розширення кругозору дітей	Розвиток зорово-моторної координації	
Навчання прийомам виконання предметно-практичних дій з опорою на дотик	Розвиток пізнавальних процесів	Розвиток швидкості та повноти зорового обстеження	
Формування вміння перетворювати об'єкти довкілля з використанням різних матеріалів	Формування вміння встановлювати причино-наслідкові зв'язки	Формування простежувальної функції ока, фіксування погляду на об'єкті	
Розвиток творчої уяви	Розвиток вміння узагальнювати та систематизувати накопичені знання	Розвиток навичок кольоророзрізнення, форморозрізнення	
Зняття психоемоційного напруження	Формування у дітей впевненості в собі	Виховання естетичного ставлення до каменів	

РОЗДІЛ 2. ЕТАПИ РОБОТИ НАД МАТЕРІАЛАМИ ДОСВІДУ З ТЕМИ «ТЕХНОЛОГІЯ ВИКОРИСТАННЯ ЛІТОТЕРАПІЇ У ФОРМУВАННІ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДЕПРИВАЦІЄЮ ЗОРУ»

Перший етап – діагностичний: 01-18.09.2020 р.

Визначити рівень сформованості предметно-практичної, технологічної, сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентностей дітей із депривацією зору.

Діагностика проводилася з дітьми старшого дошкільного віку.

Щоб реалізувати зазначене завдання, було прийняте рішення використовувати відомі в корекційній педагогіці методики. З урахуванням особливих освітніх потреб дітей дошкільного віку з депривацією зору, вважали, що для достатнього та високого рівня сформованості предметно-практичної, технологічної, сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентностей важливий відповідний рівень сформованості дослідницької діяльності, дрібної моторики, зорового сприйняття.

Для вивчення рівня сформованості дослідницької діяльності, дрібної моторики, зорового сприйняття використовувалися наступні методики.

Спостереження за дітьми в процесі різних форм діяльності

Спостереження відбувалося з метою збору інформації для здійснення педагогічної оцінки актуального стану та перспектив розвитку дитини з депривацією зору. Спостереження проводилося як відсторонено, так і включено. Під час відстороненого спостереження не відбувалося втручання у дії дітей. Включене спостереження надавало можливість спільної гри з дітьми, змогу поставити питання, запропонувати завдання.

Під час спостережень було виявлено, яким видам діяльності надають перевагу діти, що їх цікавить найбільше. Спостереження показало, що 49% дітей виявляли цікавість до сюжетно-рольових ігор, до ігор-експериментування – 15%. В куточку дослідницької діяльності, за власною ініціативою, займалися 11% дітей. Виявляє інтерес і бажання до відтворення різних об'єктів навколишнього світу різними способами (конструювання, моделювання, малювання, ліплення) - 25%.

Для визначення рівня розвитку дослідницької діяльності у дітей з депривацією зору було використано діагностичну методику пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку через експериментальну діяльність «Маленький дослідник» (Додаток 3).

Результати дослідження показали, що переваги дітей на початок експерименту розподілилися наступним чином: 1 місце – ігровий куточок (40%). 2 місце – куточок творчості (25%), 3 місце – куточок розумних книг (20%), 4 місце – зона дослідницької діяльності (15%), (Рисунок 1).

Для визначення стану дрібної моторики рук нами були проведені тести, спрямовані на визначення рівня розвитку дрібної моторики рук у дітей старшого дошкільного віку з депривацією зору (Додаток 4).

Ці тести дозволили виявити рівень сформованості предметно-практичної діяльності: у двох дітей низький рівень (16,6%), у трьох – середній

(25%), у п'яти дітей – достатній (41,8%), у двох – високий (16,6%), (Рисунок 3).

З метою дослідження розвитку зорового сприйняття дітей старшого дошкільного віку з депривацією зору було використано методику діагностичного обстеження О.М. Подколзіної (Додаток 5).

Результати обстеження були наступні: високого рівня – немає, достатнього – 2 дитини (20%); середнього – 8 (70%); низького – 2 (10%), (Рисунок 5).

Усі результати були включені до підсумкової таблиці. Результати тестування за кожною із зазначених вище методик ми оцінювали таким чином:

- низький рівень – 0 балів;
- середній рівень – 1 бал;
- достатній рівень – 2 бали;
- високий рівень – 3 бали.

Окремо уточнюємо оцінні бали за результатами діагностичної методики пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку через експериментальну діяльність «Маленький дослідник»:

- ігровий куточок – 0 балів;
- куточок творчості – 1 бал;
- куточок розумних книг – 2 бали;
- зона дослідницької діяльності – 3 бали.

Критерії визначення рівня сформованості предметно-практичної, технологічної, сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентностей у дітей з депривацією зору:

- 11-12 балів – високий рівень;
- 8-10 балів – достатній рівень;
- 6-7 балів - середній рівень;
- менш ніж 6 – низький рівень.

Отримані результати подано в таблиці (Таблиця 6).

Таблиця 6. Рівні сформованості предметно-практичної, технологічної, сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентностей у дітей з депривацією зору (вересень, 2020 р.)

МЕТОДИКА	НИЗЬКИЙ РІВЕНЬ, %	СЕРЕДНІЙ РІВЕНЬ, %	ДОСТАТНІЙ РІВЕНЬ, %	ВИСОКИЙ РІВЕНЬ, %
СПОРСТЕРЕЖЕННЯ	50	25	16	8,3
ПІЗНАВАЛЬНА АКТИВНІСТЬ	50	25	16	8,3
ПРЕДМЕТНО-ПРАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ	16	25	33	16
ЗОРОВЕ СПРИЙНЯТТЯ	16	66	16	0
СУМАРНИЙ ПОКАЗНИК	66	8,3	16	0

Найнижчий показник (50 %) визначено за результатами спостереження, рівня пізнавальної активності та зорового сприйняття дітей. Найвищий – в рівні предметно-практичної діяльності.

За сумарним показником рівня сформованості предметно-практичної, технологічної, сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентностей у дітей з депривацією зору (вересень, 2020 р.) такі дані:

- низький рівень – 66 %;
- середній рівень – 8,3 %;
- достатній рівень – 16 %;
- високий рівень – не визначено.

Другий етап – організаційно-прогностичний: 22.09.2020 р. - 30.10.2020 р.

Розробити навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в контексті теми досвіду.

Ефективність застосування елементів літотерапії в корекційно-розвитковій роботі з дітьми з депривацією зору залежала, перш за все, від співпраці і взаємодії медичної, тифлопедагогічної, логопедичної та психологічної служби ЗДО на основі взаєморозуміння і взаємодоповнення, тому що поряд з медичною корекцією зору, діти мають отримувати тифлопедагогічну, логопедичну та психологічну допомогу. На даному етапі роботи ми чітко визначили цілі та завдання корекційно-розвиткової роботи і якими будуть критерії успішності нашої діяльності.

Було прийнято рішення – розробити перспективне планування з використання елементів літотерапії в роботі з дітьми з депривацією зору (Додаток 6).

Однією з основних умов використання елементів літотерапії в корекційно-розвитковій роботі з дітьми з депривацією зору стало створення своєї власної колекції каменів. Велику допомогу в цьому надали батьки дошкільників, які охоче приносили камені різних властивостей. Пропонуємо перелік каменів, які увійшли до колекції ЗДО: брилі, галька, голиш, щєбінь, гравій, піщаник, вапняк, мармур, граніт, кам'яне вугілля, бурштин, бірюза, кришталь, яшма, онікс, перли, корал. Поряд з натуральним камінням у колекції є штучні камінці «Марблс». «Марблс» (від англійського «marbles» - мармурові) – це створені людиною різнокольорові скляні кульки або плоскі камінчики, що мають різноманітне забарвлення, вони можуть бути як однотонними, так і поєднувати в собі кілька кольорів і навіть малюнків. Краса камінчиків настільки заворожує, що і дорослим і дітям хочеться до них доторкнутися, пограти з ними, потримати їх в руках. Естетична привабливість «Марблс» викликає інтерес у сучасних дітей, незважаючи на багатий вибір новітніх, високотехнологічних іграшок. Інформацію про колекцію каменів ви можете побачити в презентаційному альбомі (Додаток 7). Робота з поповнення колекції і надалі триває.

Подальші дії були пов'язані із систематизацією наявного досвіду наших колег з інших куточків України (за результатами Інтернет-пошуку), адаптації

наявних розробок до специфіки роботи в нашому закладі освіти, а також – власних додаткових розробок у контексті теми досвіду.

Для надання корекційної допомоги дітям з депривацією зору було підготовлено цикл занять по ознайомленню з камінням, їх активному використанню (Додаток 8).

Були підібрані та розроблені дидактичні ігри та вправи корекційної спрямованості (Додаток 9).

Для систематизації, уточнення, впорядкування дитячих уявлень про камені, а також збагачення досвіду дошкільників з депривацією зору, були проведені бесіди з дітьми (Додаток 10).

З метою розширення освітнього простору та надання можливостей розвитку творчого, пізнавального мислення дитини, розвитку комунікативних і рефлексивних навичок у дітей з депривацією зору, ми активно використовували в корекційно-розвитковій роботі метод проєктної діяльності (Додаток 11).

Задля збереження, зміцнення здоров'я, профілактики та відновлення зорових функцій дітей були підібрані фізкультурні вправи з камінням (Додаток 12).

Для забезпечення ефективної роботи щодо організації дослідницької діяльності, формування інтересу до пізнання світу, розвитку у дітей вмінь використовувати власну сенсорну систему в дослідницької діяльності було створено банк дослідів з камінням (Додаток 13).

Було упорядковано художню літературу з метою підвищення у дітей пізнавальної цікавості до каміння та активних дій з ними (Додаток 14).

Третій етап – пошуково-практичний: 01.10.2020 р. – 01.05.2021 р.

Систематизувати навчально-методичні розробки в модель технології використання літотерапії у формуванні предметно-практичної, технологічної, сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентностей дітей дошкільного віку з депривацією зору.

Важливо було систематизувати накопичений навчально-методичний матеріал відповідно до виокремлених векторів педагогічної уваги стосовно формування компетентностей дітей дошкільного віку із депривацією зору. Була утворена відповідна модель (Додаток 15).

Модель технології предметно-практичної, технологічної, сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентностей дітей дошкільного віку із депривацією зору (далі – Модель) містить такі складові:

- за вертикаллю подано систему корекційно-розвиткових форм роботи за векторами педагогічної уваги (розвиток дрібної моторики рук дітей; формування дослідницької діяльності дітей; розвиток зорового сприйняття дітей), які розподілені за днями тижня;
- за горизонталлю подано шість освітніх циклів (Таблиця 7);
- кожний освітній цикл складається із різних форм роботи, які угрупованні в чотири групи (1 - заняття, бесіди; 2 - дидактичні вправи, досліді, проєкти; 3 – фізкультурні вправи; 4 – художнє слово);

– кожний освітній цикл висвітлює роботу педагогів на один тиждень; шість циклів дорівнюють шістьці тижнів навчального року; передбачена повторювальність циклів у системі корекційно-розвиткової роботи.

Таблиця 7. Схематичне зображення освітніх циклів Моделі

ВЕКТОР ПЕДАГОГІЧНОЇ УВАГИ	РОЗВИТОК ДРІБНОЇ МОТОРИКИ ДІТЕЙ	ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ	РОЗВИТОК ЗОРОВОГО СПРИЙНЯТТЯ ДІТЕЙ
Дні тижня	Пн., Чт.	Вт., Пт.	Ср., Пт.
ПЕРШИЙ ЦИКЛ «ПІЗНАВАЛЬНА МОТИВАЦІЯ»	<i>Розвиток тактильної чутливості і дрібної моторики рук</i>	<i>Формування вмінь використовувати власну сенсорну систему</i>	<i>Розвиток, активізація та стимуляція зорових функцій</i>
ДРУГИЙ ЦИКЛ «СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНИЙ ДОСВІД»	<i>Формування вмінь і навичок дотикового сприйняття предметів і явищ навколишнього світу</i>	<i>Розширення кругозору дітей</i>	<i>Розвиток зорово-моторної координації</i>
ТРЕТІЙ ЦИКЛ «УЯВИТИ ТА ПОБАЧИТИ»	<i>Навчання прийомам виконання предметно-практичних дій з опорою на дотик</i>	<i>Розвиток пізнавальних процесів</i>	<i>Розвиток швидкості та повноти зорового обстеження</i>
ЧЕТВЕРТИЙ ЦИКЛ «ЖИТТЄВИЙ ДОСВІД»	<i>Формування вміння перетворювати об'єкти довкілля з використанням різних матеріалів</i>	<i>Формування вміння встановлювати причино-наслідкові зв'язки</i>	<i>Формування простежувальної функції ока, фіксування погляду на об'єкті</i>
П'ЯТИЙ ЦИКЛ «СИСТЕМАТИЗАЦІЯ НАКОПИЧЕНИХ ЗНАНЬ»	<i>Розвиток творчої уяви</i>	<i>Розвиток вміння узагальнювати та систематизувати накопичені знання</i>	<i>Розвиток навичок кольоророзрізнення, форморозрізнення</i>
ШОСТИЙ ЦИКЛ «ЕМОЦІЇ ЦІННОСТЬ»	<i>Зняття психоемоційного напруження</i>	<i>Формування у дітей впевненості в собі</i>	<i>Виховання естетичного ставлення до каменів</i>

Здійснити практичну апробацію інноваційних розробок та визначити їх ефективність

Заняття проводилися відповідно до Моделі, з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей дітей, обумовлених станом порушених зорових функцій. Для більшої зацікавленості дітей використовувалася ігрова мотивація. Саме розглядання і контакт з кольоровою поверхнею каменю проводилися в тиші або в супроводі спокійної музики. У структуру занять

включались наступні складові частини: зорова і дихальна гімнастика, візуально-дотикове обстеження каменів, дослідницька та художньо-продуктивна діяльність. Заняття проводилися індивідуальні, групові.

Граючи, дитина отримує справжню насолоду від самої гри, від цієї маніпуляції з такими різними і цікавими камінчиками. При підборі стимульного матеріалу для дидактичних ігор та вправ враховувались зорові порушення, гострота зору дітей, зорові навантаження, тобто тривалість виконання ігор та вправ, а також вимоги до матеріалу. Матеріал добирали кольоровий, яскравий, але не блискучий, розмір - відповідно до гостроти зору дитини.

Для систематизації, уточнення, впорядкування дитячих уявлень про камені, а також збагачення досвіду дошкільників з депривацією зору, були розроблені та проведені бесіди з дітьми. Під час цих бесід діти навчались логічно мислити, швидко пригадувати, аналізувати, порівнювати, висловлювати судження, робити висновки, формулювати власні думки.

З метою розширення освітнього простору та надання можливостей розвитку творчого, пізнавального мислення дитини, розвитку комунікативних і рефлексивних навичок у дітей з депривацією зору, ми активно використовували в корекційно-розвитковій роботі метод проєктної діяльності. Під проєктом мали на увазі самостійну і колективну творчо завершену роботу, що має соціально значимий результат. У проєкті об'єднували зміст освіти з різними галузями знань, крім того, організували спільну дослідницьку та художньо-продуктивну діяльність дітей, педагогів і батьків. Використовуючи метод проєктів у роботі з дошкільниками, необхідно пам'ятати, що проєкт – продукт співпраці і співтворчості педагогів, дітей, батьків. Тому тему проєкту, його структуру і докладний план дії розробляли колективно. Реалізація проєкту здійснювалася в ігровій формі, включенням дітей у різні види творчої та практично значущої діяльності, у безпосередньому контакті з різними об'єктами соціального середовища. Нами розроблені та впроваджені в практику такі проєкти: «Дивовижні камені», «Чарівний світ каміння».

Відомо, що жодне виховне або освітнє завдання не можна успішно вирішити без плідного контакту з сім'єю і повного взаєморозуміння між батьками і педагогами. В індивідуальних бесідах, консультаціях, на батьківських зборах через різні види наочної агітації ми переконували батьків в необхідності застосування елементів літотерапії в корекційно-розвитковій роботі з дітьми з депривацією зору.

Разом з батьками була створена колекція каменів ЗДО, проведені проєкти: «Дивовижні камені», «Чарівний світ каміння». В кожній віковій групі створені Viber-групи, де в чаті викладали інформацію для батьків та налагодили зворотній зв'язок. На сайті ЗДО розміщені онлайн-заняття та ігрова діяльність з досвіду роботи педагогів за посиланнями.

В результаті використання літотерапії в корекційно-розвитковій роботі, у дітей з депривацією зору були сформовані знання про різні властивості та особливості каменів, підвищився рівень зорового і дотикового сприйняття,

наочно-образного мислення, зорово-моторної координації. Літотерапія допомогла дітям більш успішно соціалізуватися, зміцнити психічне здоров'я та емоційне благополуччя, розвинути творчі та пізнавальні здібності, комунікативні та когнітивні навички.

Системний, циклічний і цілеспрямований розподіл накопиченого навчально-методичного матеріалу у вигляді моделі технології предметно-практичної, технологічної, сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентностей дітей дошкільного віку з депривацією зору дозволив сконцентрувати векторами педагогічної уваги на розвиток дрібної моторики дітей, формування дослідницької діяльності та розвиток їхнього зорового сприйняття, що є дуже важливим для якісної життєдіяльності саме дітей з депривацією зору. Такий формат моделювання корекційно-розвиткової роботи посилив ефективність щодо підвищення тактильної чутливості, покращення рівня розвитку дрібної моторики дітей, творчого самовираження. Наявність пізнавальної мотивації, базису логіко-математичних, дослідницьких знань сприяло формуванню пізнавального досвіду. Найголовніше, відбувалося покращення функціональних можливостей зорового аналізатора дітей дошкільного віку з депривацією зору.

Четвертий етап – контрольньо-діагностичний: 03 – 31.05.2021 р.

Визначити динаміку рівня сформованості дослідницької діяльності, дрібної моторики та зорової орієнтації дітей дошкільного віку з депривацією зору

На цьому етапі фіксувалися результати проведеної роботи. Використовувалися ті ж методика дослідження, що і на діагностичному етапі. Зміст цілей усіх завдань залишився колишнім.

Провівши діагностику, ми отримали наступні результати, відображені в діаграмах за кожною діагностичною методикою:

1. Діагностична методика пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку через експериментальну діяльність «Маленький дослідник» (Л. Прохорова): 1 місце – ігровий куточок (37%), 2 місце – зона пошуково-дослідницької діяльності (29%), 3 місце – куточок розумних книг (18%), 4 місце – куточок творчості (16%), (Рисунок 2).

2. Тести, спрямовані на визначення рівня розвитку дрібної моторики рук у дітей старшого дошкільного віку з депривацією зору за методикою М.М. Безруких і Л.В. Морозової. Дані контрольного експерименту: 4 дитини високого рівня (33,5 %); 5 – достатнього (41,5%); 3 – середнього (25%) та 0 – низького рівня. Результати поліпшилися (Рисунок 4).

3. Методика обстеження зорового сприйняття дітей старшого дошкільного віку з депривацією зору О.М. Подколзіної. Результати обстеження: 2 дитини високого рівня (16,6%); 6 – достатнього (50 %); 3 – середнього (25%) та 1 (8,4%) – низького рівня, діаграма № 6 (Рисунок 6).

У межах теми досвіду, важливо було порівняти рівні сформованості предметно-практичної, технологічної, сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентностей у дітей з депривацією зору, які

були визначені на початку роботи з тими, які визначені по завершені експерименту. Після чого – встановити динаміку. Отримані результати подано в таблиці (Таблиця 6).

Таблиця 8. Рівні сформованості предметно-практичної, технологічної, сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентностей у дітей з депривацією зору (травень, 2021 р.)

МЕТОДИКА	НИЗЬКИЙ РІВЕНЬ		СЕРЕДНІЙ РІВЕНЬ		ДОСТАТНІЙ РІВЕНЬ		ВИСОКИЙ РІВЕНЬ	
	Факт.	Динам	Факт.	Динам	Факт.	Динам	Факт.	Динам
СПОРСТЕРЕЖЕННЯ	0	- 50	50	+ 25	33	+ 17	16	+ 7,7
ПІЗНАВАЛЬНА АКТИВНІСТЬ	41	- 9	8,3	+ 16,7	16	0	33	+ 24,7
ПРЕДМЕТНО-ПРАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ	0	- 16	25	0	41,6	+ 8,6	44	+ 28
ЗОРОВЕ СПРИЙНЯТТЯ	8,3	- 7,7	25	+ 41	50	+ 34	16	+ 16
СУМАРНИЙ ПОКАЗНИК	33	- 33	16	+ 7,7	33	+ 17	16	+ 16

Встановлено позитивну динаміку в розвитку таких показників дітей з депривацією зору:

- зменшилася кількість дітей з низьким рівнем за результатами спостереження (- 50), пізнавальною активністю (- 9), предметно-практичною діяльністю (- 16), зоровим сприйняттям (- 7,7); за сумарним показником (- 33);
- збільшилася кількість дітей із середнім рівнем за результатами спостереження (+ 25), пізнавальною активністю (+ 16,7), зоровим сприйняттям (+ 41); за сумарним показником (+ 7,7); за предметно-практичною діяльністю показники не змінилися;
- збільшилася кількість дітей із достатнім рівнем за результатами спостереження (+ 17), предметно-практичною діяльністю (+ 8,6), зоровим сприйняттям (+ 34); за сумарним показником (+ 17); за пізнавальною активністю показники не змінилися;
- збільшилася кількість дітей з високим рівнем за результатами спостереження (+ 7,7), предметно-практичною діяльністю (+ 28), пізнавальною активністю (+ 24,7); за сумарним показником (+ 16).

Отже, при порівнянні результатів помітні істотні позитивні зрушення. Кількість дітей з високим рівнем розвитку збільшилася, а кількість дітей з низьким рівнем – зменшилася. Можна зробити висновок про те, що проведена робота з використанням елементів літотерапії сприяє підвищенню рівня сформованості дослідницької діяльності, розвитку дрібної моторики та зорового сприйняття дітей старшого дошкільного віку з депривацією зору. Означені показники детерміновані з рівнем сформованості предметно-практичної, технологічної, сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентностей дітей дошкільного віку з депривацією зору.

П'ятий етап – узагальнюваний: 01.09 – 01.12.2021 р.

Здійснити презентацію інноваційних розробок педагогічної спільноти.

Посилили нашу впевненість в доцільності проведеної роботи з теми досвіду позитивні відгуки та зацікавленість колег під час різних презентаційних заходів.

- ✚ 14.05.2021 Виступ на вебінарі «VII Міжнародна науково-практична конференція "Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи"» з теми «Реабілітаційний простір заради інклюзії».
- ✚ 12.10.2021 Майстер-клас на курсах підвищення кваліфікації для педагогічних працівників закладів освіти з інклюзивним навчанням та асистентів учителя та асистентів вихователя закладів освіти з інклюзивним навчанням.
- ✚ 24.11.2021 Матеріали досвіду та результати експериментального дослідження представлено педагогам закладу на педагогічній раді ЗДО №81 «Бірюсинка» м. Запоріжжя.
- ✚ 01.12.2021 Проведено семінар-практикум «Використання літотерапії в ЗДО компенсуючого типу» для педагогів ЗДО №81 «Бірюсинка» м. Запоріжжя.
- ✚ 15.12.2021 Здійснено презентацію матеріалів досвіду учасникам віртуального об'єднання вчителів-дефектологів закладів дошкільної освіти Олександрівського ТВО м. Запоріжжя.

ВИСНОВКИ

1. Визначені суперечності, на подолання яких спрямовано матеріал досвіду:
 - між декларованою необхідністю підвищення інтересу дітей дошкільного віку з депривацією зору до пізнання світу і недостатньою розробленістю змісту і характеру цього процесу;
 - між необхідністю опанування дітьми з депривацією зору способами активності та недооцінкою і недостатнім використанням потенціалу літотерапії в умовах компетентісно орієнтованого освітнього процесу.
2. Робота над досвідом тривала з вересня 2020 р. до грудня 2021 р., за такими етапами: перший етап – діагностичний: 01-18.09.2020 р.; другий етап – організаційно-прогностичний: 22.09.2020 р. - 30.10.2020 р.; третій етап – пошуково-практичний: 01.10.2020 р. – 01.05.2021 р.; четвертий етап – контрольньо-діагностичний: 03 – 31.05.2021 р.; п'ятий етап – узагальнюваний: 01.09 – 01.12.2021 р.
3. Упродовж усіх етапів роботи над матеріалами досвіду вирішувалися такі завдання:
 - визначити рівень сформованості предметно-практичної, технологічної, сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентностей дітей із депривацією;
 - розробити навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в контексті теми досвіду;
 - систематизувати навчально-методичні розробки в модель технології використання літотерапії у формування предметно-практичної, технологічної, сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентностей дітей дошкільного віку;
 - здійснити практичну апробацію інноваційних розробок та визначення їх ефективності; визначити динаміку рівня сформованості дослідницької діяльності, дрібної моторики та зорової орієнтації дітей дошкільного віку з депривацією зору;
 - здійснити презентацію інноваційних розробок педагогічній спільноті.Була розроблена методика визначення рівнів сформованості предметно-практичної, технологічної, сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентностей у дітей з депривацією зору.
4. Результати первинного обстеження дітей дошкільного віку з депривацією зору (вересень, 2020 р.) такі: найнижчий показник (50 %) визначено за результатами спостереження, рівня пізнавальної активності та зорового сприйняття дітей; найвищий – в рівні предметно-практичної діяльності; за сумарним показником рівня сформованості предметно-практичної, технологічної, сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентностей у дітей з депривацією зору (низький рівень – 66 %; середній рівень – 8,3 %; достатній рівень – 16 %; високий рівень – не визначено).
5. З використанням Інтернет-мережі, власних напрацювань розроблено навчально-методичне забезпечення освітнього процесу в контексті теми

досвіду. Однак помічено, що всі ці накопичення безсистемні відносно теми – формування ключових компетентностей здобувачів освіти.

6. Систематизовано навчально-методичні розробки в модель технології використання літотерапії у формуванні предметно-практичної, технологічної, сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентностей дітей дошкільного віку з депривацією зору.

7. Модель технології предметно-практичної, технологічної, сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентностей дітей дошкільного віку із депривацією зору (далі – Модель) містить такі складові:

- за вертикаллю подано систему корекційно-розвиткових форм роботи за векторами педагогічної уваги (розвиток дрібної моторики дітей; формування дослідницької діяльності дітей; розвиток зорового сприйняття дітей), які розподілені за днями тижня;

- за горизонталлю подано шість освітніх циклів;

- кожний освітній цикл складається із різних форм роботи, які угрупованні в чотири групи (1 - заняття, бесіди; 2 - дидактичні вправи, досліди, проекти; 3 – фізкультурні вправи; 4 – художнє слово);

- кожний освітній цикл висвітлює роботу педагогів на один тиждень; шість циклів дорівнюють шістьці тижнів навчального року; передбачена повторювальність циклів у системі корекційно-розвиткової роботи.

8. Встановлено позитивну динаміку в розвитку таких показників дітей з депривацією зору:

- зменшилася кількість дітей з низьким рівнем за результатами спостереження (- 50), пізнавальною активністю (- 9), предметно-практичною діяльністю (- 16), зоровим сприйняттям (- 7,7); за сумарним показником (- 33);

- збільшилася кількість дітей із середнім рівнем за результатами спостереження (+ 25), пізнавальною активністю (+ 16,7), зоровим сприйняттям (+ 41); за сумарним показником (+ 7,7); за предметно-практичною діяльністю показники не змінилися;

- збільшилася кількість дітей із достатнім рівнем за результатами спостереження (+ 17), предметно-практичною діяльністю (+ 8,6), зоровим сприйняттям (+ 34); за сумарним показником (+ 17); за пізнавальною активністю показники не змінилися;

- збільшилася кількість дітей з високим рівнем за результатами спостереження (+ 7,7), предметно-практичною діяльністю (+ 28), пізнавальною активністю (+ 24,7); за сумарним показником (+ 16).

9. Проведена робота та тривалість експерименту дозволяють констатувати, що презентовані в матеріалах досвіду інноваційні розробки є ефективними та мають потенціал щодо їх використання не лише в практиці спеціальної освіти, а й під час інклюзивного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова Л.В. Історія педагогіки України // Л.В. Артемова. – Київ : Либідь, 2006. – 424 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти: Науковий керівник: Піроженко Т.О, дійсний член НАПН України, проф., д-р психол. наук.; Авт. кол-в: Байєр О.М., Безсонова О.К., Брежнєва О.Г., Гавриш Н.В., Загородня Л. П., Косенчук О. Г., Корнєєва О.Л., Лисенко Г. М., Левінець Н. В., Машовець М.А., Мордоус І.О., Нерянова С. І., Піроженко Т. О., Половіна О.А., Рейпольська О.Д., Шевчук А.С. — К.: Видавництво, 2021. - 38 с. - Режим доступу: <https://ezavdnz.mcfr.ua/book?bid=37876>
3. Гребенюк Т.М., Сасіна І.О., Тімакова Ю.В. Медико-педагогічна корекція зорового сприймання у дошкільників з вадами зору: Навчальний посібник, К., 2005. – 147с.
4. Закон України. Про дошкільну освіту / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>
5. Логопсихологія : навч. посіб. / С. Ю. Конопляста, Т. В. Сак ; за ред. М. К. Шеремет. – К.: Знання, 2010. – 293 с.
6. Маркова Н. В., Рисович Т. Л. Тифлопедагогічне обстеження дошкільників з порушеннями зору: Методичний посібник. - Дніпропетровськ, 2015. – 15с.
7. Організація дослідницької діяльності старших дошкільників впродовж навчального року / Іванко О.Л. – Кривий Ріг, 2014. – 82 с.
8. Програми для дошкільних навчальних закладів (груп) компенсуючого типу для дітей з вадами зору./ За заг. Ред. В.М.Ремажевської – Львів: Український бестселер. – 2010-243с.
9. Програмно-методичний комплекс програма розвитку дітей сліпих та зі зниженим зором від народження до 6 років/ Укладачі Вавіна Л.С., Бутенко В.А., Гудим І.М.: Інститут спец. Педагогіки НАПН України. - Київ, 2012-195 с.
10. Синьова Є.П. Тифлопсихологія. – Київ: ВО УФЦ – БФ «Візаві», 2002. – 296 с.
11. Стасюк О.М. Основи нетрадиційних методів оздоровлення: Навч. посіб. / О.М. Стасюк, Б.М. Кіндзер. – Л.: ЛДУФК, 2011. – 189 с.
12. Стежинки у Всесвіт: комплексна освітня програма для дітей раннього та передшкільного віку / автор. колектив; наук. керівник К.Л. Крутій. – Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2020 – 244 с.
13. Костенко Т. Психодіагностичні методики для дітей із порушеннями зору: адаптація та модифікація // Особливо дитина: навчання і виховання. – 2019. – №4 – С. 60 – 67.
14. Юнг К. Г. Архетип і позасвідоме: пер. з нім. В. Вишневого та І. Андрущенка – К. : Укр. пропілеї; Укр. письменник, 2010. – 400 с. – (Світло світогляду)
15. Яловська О.О. Пальчики дошкільнят: розвиваємо руку - розвиваємо мозок. - Тернопіль: Мандрівець, 2011. - 228 с.
16. Особливості розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями зору. Частина І. Науково-методичний посібник/ав.: Вавіна Л. С., Гудим І. М., Кондратенко С.В., Довгопола К. С., Нафікова Л. А. – К.: Педагогічна думка, 2012 . – 138 с.
17. Цикл дидактичних ігор з пізнавального розвитку дітей старшого дошкільного віку за темою: «Пісок, каміння, глина» // Сайт для вихователів дитячих садків. URL: <http://vihovateli.com.ua/razvivayushchie-igr/3163-tsikl-didakticheskikh-igr-po-poznavatelnomu-razvitiyu-dlya-detej-pesok-kamni-glina.html>

Фото дітей розміщено з дозволу батьків / осіб, які їх замінюють.

ДОДАТКИ

Додаток 1. Історичні аспекти розвитку літотерапії

Містичний інтерес до каменя супроводжував людину всі довгі тисячоліття її існування. Усвідомлюючи себе частиною навколишнього світу, людина крок за кроком пізнавала, вивчала і освоювала цей світ. Першим об'єктом досліджень людини був світ каменів, що складається з мінералів і гірських порід. З глини наші предки робили посуд, ліпили зображення богів і духів. З каменю виготовляли знаряддя праці, зброю. Кам'яні печери давали людям кров, ставали будинками. Каміні завжди були частиною життя, як предків, так і наших сучасників. До наших часів збереглися знамениті рунічні камені в Скандинавії і легендарні дольмени (житла мертвих) на Кавказі. Людство не перестає хвилювати загадкові піраміди, кам'яні сфінкси, скульптури о. Пасхи і інші чудеса світу, в яких камінь міцно зайняв своє місце. Легенди про камені повторюються з вуст в уста, служать натхненням для письменників поетів і художників.

Початок вивчення властивостей каменів було закладено алхіміками. Саме їх роботи стали основою для розвитку літотерапії. Літотерапія (від грецького lithos – камінь, therapia – терапія) – лікування за допомогою натуральних каменів. Методи використання каменів в лікувальних цілях описані в стародавніх медичних трактатах Єгипту, Тибету, Китаю, Монголії, Індії. У знайденому під час розкопок піраміди «Папірусі Еберса» (1500 років до н.е.) детально викладається використання самоцвітів і мінералів в лікувальних цілях. Цю методику використовували всі відомі лікарі давнини: Гіппократ, Авіценна, Парацельс, Амбруаз Паре та інші. Грецькі вчені Платон, Геродот, Теофраст також висловлювали переконання в дійсності цілющих властивостей каменю.

Одним з перших відомих літотерапевтів (літотерапевт – людина, яка професійно займається оздоровчою практикою – літотерапією) був Захарія-ар-Рази (IX ст.). Він вивчав і застосовував перли, корали, лазурит, сапфір, мідь, залізо. Основоположником арабської літотерапії є Джабір-ібн-Хаян (VIII ст.). Джабір вважав, що якості речовини залежать від вмісту в них сірки і ртуті, що доповнює теорію про чотири елементи Аристотеля, що стала наріжним каменем в поясненні властивостей каменів в алхімії і астрології. Арабські методи лікування застосовувалися в XI ст. лікарем з Кордови аль-Вахраві (звід «Кітаб-ал-тасріф»). Він ввів в практику внутрішнє вживання мікродоз товчених дорогоцінних каменів для лікування захворювань «серця, епілепсії, страху, туги». Широко застосовував мінерали в лікувальній практиці Авіценна (Абу Алі Ібн Сіна), при цьому він цілком допускав, що не тільки ліки з мінералів, а й носіння каменів у вигляді прикрас робить позитивний вплив на людину. Індійські медики згодом розробили цілу систему носіння каменів по відношенню до чакр (енергетичних центрів) для гармонізації людини в цілому.

В епоху Середньовіччя в Європі велося активне «полювання на

відьом». Все, що не вписувалося в рамки знань про фізичну, хімічну суті речей, зустрічало активне неприйняття з боку релігійних фанатиків, сприймалося як підступи диявола. А так як пояснити механізм дії мінералів на організм людини наука не могла, то літотерапія сприймалася як один із проявів чаклунства.

І не дивлячись на це в XII ст. з'являється природно - історична праця під назвою «Фізика», автор - настоятелька храму, віщунка, цілителька і дослідник природи свята Хільдегарда фон Бінген (1098-1179), що належить до школи в Салерно. Даний астролого-магічний трактат містить історію виникнення окремих мінералів – переплетення емпіричних знань з одкровеннями святої. Св. Хільдегарда описує лікувальні властивості всіх природних продуктів, пов'язуючи їх з шістьма днями творіння. Так, рослини відносяться до третього дня творіння, а дорогоцінні камені - до четвертого. У Німеччині існує «Товариство Хільдегарди», яке не тільки реконструювало оригінальний текст відомої рукописи, а й провело дослідження, використовуючи рецепти святої. Німецький вчений Готтфрід Хертцка випустив невелику книгу «Лікування дорогоцінними каменями. Метод святої Хільдегарди», перекладену на російську мову, де посилається на роботу грандіозного німецького видання «Природні ліки Хільдегарди». За його твердженням, в 1982-1984 рр. були проведені дослідження з використанням рецептів святої і отримані приголомшливі результати. Він же вказує, що свята сама ніколи не використовувала свої відкриття в практичній діяльності, але всі її рекомендації виявилися діючими.

Експериментальні роботи з мінералами тривали і в XX ст. Ще в радянські часи в закритих лабораторіях проводили наукові експерименти з камінням. Виявилося, що самоцвіти живі. Вони мають «пам'ять», «характер» і навіть можуть розмножуватися. Тільки час у них спливає дуже повільно. Якщо для людини 100 років – це ціла епоха, то для каміння – це лише мить [14, с.140]. Лікувальні властивості сердоліку були використані російським лікарем Є.І. Бадігіною в 1935р. при створенні методу сердолікотерапії для лікування поранень, запальних процесів, поліпшення складу крові, відновлення нервової системи. Під час війни метод Бадігіної широко застосовувався в Омському евакогоспіталі № 1497. Після війни дослідження Бадігіної були продовжені в Москві. Комісія під керівництвом відомого хірурга академіка Бурденка визнала позитивну дію сердолікотерапії, проте в 1948 році метод був заборонений, як антинауковий.

У країнах Західної Європи і Америки в кінці минулого століття спостерігався серйозний інтерес до літотерапії. Працюють десять американських і два німецьких центри по дослідженню кристалів, де готуються професійні кадри для роботи в цьому напрямку. Значне число наукових робіт по літотерапії вийшло у Франції. Більше 500 американських лікарів і 50 медиків Німеччини використовують в лікувальній практиці дорогоцінні й напівкоштовні камені. У країнах Сходу інтерес до лікування мінералами не згасав ніколи. Широко застосовуються мінеральні речовини в гомеопатії. Існує цілий розділ, названий гомеопатичною літотерапією. У

1988 році в США відбувся конгрес з проблем кристаллотерапії.

Літотерапія безпосередньо пов'язана з астрологією, астромедициною, геологією, мінералогією, гемологією, біологією, нумерологією і психологією.

Сьогодні, коли наука активно розвивається і відкриття йдуть безперервною низкою, під літотерапію можна вже підвести наукову базу. Вчені пояснюють позитивний вплив каменів на людину наступними фактами:

- високий вміст мікроелементів, який розрізняється за складом, процентному відношенню залежно від виду самоцвіту;
- власне електромагнітне поле, яке утворилося під час тисячолітнього перебування каменів в товщі земної кори.

Сучасна медицина широко використовує всі ці фактори не тільки в літотерапії, але і як окремі напрямки: лікування електромагнітним полем, включення мікроелементів до складу лікарських препаратів. Все це призводить до закономірного висновку, що з часом, вивчаючи літотерапію ми природним чином творчо синтезуємо отримані знання в єдиний комплекс практики, яка може отримати суттєвий розвиток. Так чи інакше, будь-яка система жива тільки до тих пір поки вона розвивається, а розвиток стимулюють лише ті новації, які довели свою ефективність. Тому всі літотерапевти, яких приваблює таємничий світ каменю мають можливість долучитися до практики, а ще внести свою лепту в розвиток літотерапії.

Додаток 2. Застосування літотерапії в педагогіці

Сукупність камнетерапії як засобу виховання складає соціальну і психолого-педагогічної систему, яка органічно взаємозв'язана з національною культурою і загальною культурою людства.

Літотерапія з успіхом застосовується в корекційній педагогіці. В сучасній психологічній практиці накопичено значний досвід використання літотерапії в коригувальних і розвиваючих цілях роботи з дітьми дошкільного віку (Н.В. Балабанова, А.І. Копитін, Л.Д. Лебедева, Е.А. Медведева, І.М. Первушина, Е.Е. Світовска, О.В. Хухлаєва, О.Е. Хухлаєв та ін.). Її широко використовують в цілях надання психологічної допомоги дітям, що зазнають труднощі в комунікативних навичках, в психокорекції та психопрофілактиці конфліктності, замкнутості, тривожності, і для оптимізації психічного розвитку в дитячому віці. Літотерапія ефективна при порушенні адаптації, з метою психологічної допомоги дошкільникам, які відчувають труднощі в спілкуванні.

Дітям, важко усвідомити свої психологічні проблеми. Вони ще не вміють ясно висловлювати думки, зате вміють малювати, ліпити, будувати, грати і фантазувати. Творчі фантазії, як вважав К. Г. Юнг, це спонтанно і ненавмисно виникаючі прояви. Тому методи літотерапії, що дозволяють виразити свій стан через малюнок, казку, кам'яну фігурку, гру, так дивно підходять для роботи з дошкільниками. У своїх композиціях, в фігурках, зроблених за допомогою каменю, в іграх дитина як би «програє» ті враження, які вона отримує від спілкування з людьми. Дітям старшого дошкільного віку

така активність просто необхідна. Якщо якісь сильні враження не програні дитиною або не «відредаговані», то, будучи «пригніченими», витісненими в сферу підсвідомості, вони можуть перетворитися в незрозумілу причину страхів і тривоги, джерело внутрішнього конфлікту, який зумовлює певні спотворення психічного розвитку на довгі роки.

Каміні використовуються як стимульний матеріал для вільних асоціацій дитини. Використання методу активної уяви дозволяє виявити можливі напрямки роботи, пояснити запит і в більшості випадків вирішити проблему. Робота з камінчиками надає простір для творчості і проведення дослідження. В процесі цілеспрямованих занять з даним матеріалом розвиваються всі види відчуттів, удосконалюється чуттєве пізнання світу, підвищується мотивація, усвідомленість, інтерес, формується прагнення до самостійності.

Робота з камінчиками створює умови для вдосконалення моторних здібностей, рухів рук, дрібної моторики пальців, зорово-моторної координації, розвитку пам'яті, мислення, мовлення, уяви, творчої активності, пізнавальної діяльності.

В результаті використання даного матеріалу через ігри на знаходження об'єктів на дотик і вербалізацію уявлень формуються знання про форму, величину, просторове розташування предметів, розвивається тактильна чутливість, що в подальшому сприяє підвищенню рівня розвитку навичок письма і читання.

У зв'язку з великою різноманітністю кольорової гами, форми і величини каменів також створюються передумови для вмотивованої діяльності, емоційного сприйняття та естетичного виховання дітей.

Стало бути, є широкий спектр показань для проведення літотерапевтичної роботи в системі освіти з дітьми. Серед них:

- негативна «Я-концепція», дисгармонійна, перекошена самооцінка, низький ступінь самоприйняття;
- труднощі емоційного розвитку, імпульсивність, підвищена тривожність, страхи, агресивність;
- переживання емоційного відкидання, почуття самотності, стресові стани;
- неадекватна поведінка, порушення відносин з близькими людьми, конфлікти в міжособистісних відносинах, ревності, ворожість до оточуючих.

Літотерапія, як корекційно-оздоровча технологія вдало застосовується в логопедичній практиці з метою корекції мовленнєво-рухової сфери. Засоби літотерапії в логопедії використовуються в наступних напрямках:

- логопедичний масаж;
- корекція дрібної моторики;
- автоматизація звуків і формування складової структури слова;
- розширення атрибутивного словника (кольори і відтінки, відтінки холоду);
- профілактика заїкання.

Крім природних каменів використовуються штучні камені, наприклад, Марблс та камінчики – кабошони.

Багатьма науковцями та педагогами, такими, як Я.А. Коменський, Д. Локк, Є. Тихеева, Т. Анрющенко, Г. Беленька, Н. Гавриш, Е. Вільчковський, Н. Денисенко, О. Кононко, Т. Поніманська, визначено та доведено, що пріоритетним напрямом освітнього процесу є впровадження оздоровчих технологій з метою забезпечення оптимального стану здоров'я дошкільників, що є однією з умов всебічного розвитку дітей дошкільного віку.

Перевага використання літотерапії як оздоровчої технології на заняттях з фізичної культури незаперечно, так як сприяє набуттю навичок самоконтролю, саморегуляції, вибору і прийняттю рішень в ситуаціях швидкого реагування, зміцненню вольових якостей і психічної стійкості по відношенню до труднощів, дозволяє зменшити кількість страхів, комплексів, скутість, сприяє легшій адаптації до нових умов. Фізичне виховання з використанням засобів літотерапії сприяє здійсненню естетичного виховання: розвивається здатність сприймати, відчувати, розуміти і правильно оцінювати красу, виразність рухів. У сукупності всі ці показники сприяють нормалізації рівня психоемоційного стану, що в подальшому дозволить досягати високих результатів в школі, спорті.

Педагог привносить в літотерапію індивідуальні риси, обумовлені теоретичною підготовкою, досвідом, а також особистісними особливостями. Його індивідуальність багато в чому визначає кінцеві результати роботи. Так, великий педагог К. Д. Ушинський неодноразово підкреслював, що все має ґрунтуватися на особистості вихователя, оскільки виховна сила виливається тільки з живого джерела людської особистості. «Вихователь є художник; школа - майстерня, де зі шматка мармуру виникає подібність божества».

І дитина, і дорослий завдяки літотерапії набувають цінного досвіду позитивних змін. Поступово відбувається гармонізація розвитку, особистісний ріст. Це потенційний шлях до самовизначення, самореалізації, самоактуалізації особистості.

Додаток 3. Діагностика пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку через експериментальну діяльність «Маленький дослідник» (за методикою Л.М. Прохорової).

Методика «Маленький дослідник» передбачає вибір картинок, зі схематичним зображенням зони пошуково-дослідницької діяльності та інших зон предметно-розвивального середовища (куточок розумних книжок, куточок творчості, ігровий куточок). Вихователь пропонує дітям здійснити з чотирьох один вибір: «До тебе прийшов маленький дослідник. З чим би ти порадив йому позайматися»? Відповіді фіксуються в протоколі цифрами 1, 2, 3,4. За перший вибір зараховується 4 бали, за другий - 3 бали, за третій - 2 бали, за четвертий - 1 бал.

Результати дослідження показали, що переваги дітей на початок експерименту розподілилися наступним чином: 1 місце – ігровий куточок (40%). 2 місце – куточок творчості (25%), 3 місце – куточок розумних книг (20%), 4 місце – зона пошуково-дослідницької діяльності (15%). Провівши діагностику, ми отримали наступні результати (Рисунок 1).

Рисунок 1. Результати діагностування пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку через експериментальну діяльність (діагностичний етап).

На етапі контрольної-діагностичного етапу отримані такі результати: 1 місце – ігровий куточок (37%), 2 місце – зона дослідницької діяльності (29%), 3 місце – куточок розумних книг (18%), 4 місце – куточок творчості (16%).

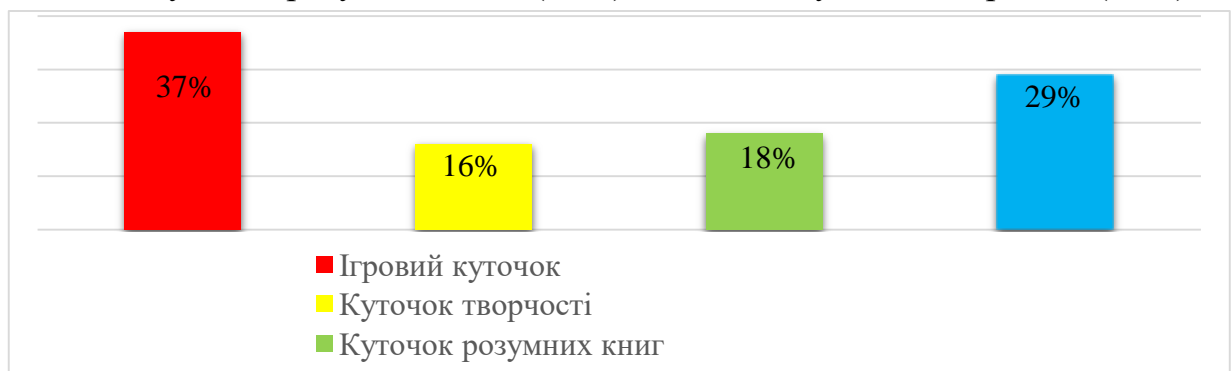

Рисунок 2. Результати діагностування пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку через експериментальну діяльність (контрольно-діагностичний етап).

Додаток 4. Діагностика рівня розвитку дрібної моторики рук у дітей старшого дошкільного віку з депривацією зору (за методикою М.М. Безруких і Л.В. Морозової)

Завдання 1. Намальовано дві вертикальні лінії (показати). Знайди середину першої лінії, а потім другої. Намалюй пряму лінію від середини першої смуги до середини другої. Не відривай олівець від паперу. Закінчивши, відклади олівець.

Завдання 2. На аркуші паперу намальовані точка і зірочка (показати). Намалюй пряму лінію від точки до зірочки, не відриваючи олівець від паперу. Постарайся, щоб лінія була як можна рівніша. Закінчивши, відклади олівець.

Завдання 3. Подивися, на аркуші паперу намальовані доріжки (показати). Тобі треба намалювати пряму лінію від початку до кінця доріжки по її середині. Постарайся, щоб лінія не зачіпала краю доріжки. Не відривай олівець від аркуша паперу. Закінчивши, відклади олівець.

Завдання 4. На аркуші паперу намальовані точка і зірочка. Тобі їх треба з'єднати, провівши пряму лінію зверху вниз.

Завдання 5. У верхній і нижній частині аркуша паперу намальовані кольорові доріжки. Проведи пряму лінію зверху вниз, не відриваючи олівець від паперу, і з'єднай середину верхньої смуги з серединою нижньою.

Завдання 6. На аркуші паперу намальована неширока доріжка. Проведи вертикальну пряму лінію посередині цієї доріжки зверху вниз, не зачіпаючи її краю. Закінчивши, відклади олівець.

Завдання 7. Зараз тобі треба обвести намальовану фігуру по переривчастій лінії, а потім такі самі фігури намалювати самому. Малюй їх так, як ти їх бачиш, постарайся правильно передати форму і розмір фігури. Фігуру малюй і обводь тільки в заданому напрямі і намагайся не відривати олівець від паперу. Закінчивши, відклади олівець.

Завдання 8. Зараз тобі необхідно обвести запропонований контур малюнка по пунктирній лінії, але вісті потрібно тільки в тому напрямі, в якому показує стрілка, тобто, як тільки ти домальовуєш до «перехрестя» подивися, куди показує стрілка, і в тому напрямі малюй далі. Лінія повинна закінчитися на зірочці. Не забувай, що лист не можна повертати. Закінчивши, відклади олівець.

Оцінюється завдання в тих випадках, якщо:

- при його виконанні діти з депривацією зору малювали безперервні лінії від одного до іншого об'єкту, допускається наявність невеликого вигину або невеликого кута;
- дитина відривала олівець від паперу, але продовжувала лінію без розривів, розгалужень, гострих кутів;
- лінія, намальована дитиною, виходить за межі стимулюючих ліній (у сторони, вгору або вниз) не більше ніж 0,5-0,7 см
- лінія проводилася по вказаному напрямі.

Оцінка проводиться за наступними критеріями:

- якщо дитина виконала 7-8 завдань - високий рівень;
- якщо виконала 5-6 завдань – достатній рівень;
- правильне виконання 3-4 завдання - середній рівень;
- правильне виконання менше 3 завдань - низький рівень.

Тести дозволили виявити рівень розвитку дрібної моторики рук у дітей старшого дошкільного віку з депривацією зору під час діагностичного етапу: у двох дітей низький рівень (16,6%), у трьох – середній (25%), у п'яти дітей – достатній (41,8%), у двох – високий (16,6%).

Таблиця 9. Рівень розвитку дрібної моторики рук у дітей старшого дошкільного з депривацією зору (діагностичний етап).

Ім'я дитини / №завдання		1	2	3	4	5	6	7	8	Рівень
1.	Надія Б.	+	+	+	+	+	+	+	+	Високий
2.	Поліна Б.	+	+	+	+	+	+	-	-	Достатній
3.	Валерій В.	+	+	+	+	+	-	-	-	Достатній
4.	Гор Г.	+	-	-	+	-	-	-	-	Низький
5.	Мілена Д.	+	+	-	+	-	-	-	-	Середній
6.	Максим З.	+	+	-	+	+	-	-	-	Середній
7.	Єлизавета М.	+	+	+	+	+	+	-	-	Достатній
8.	Філіп М.	+	+	+	+	+	+	-	-	Достатній
9.	Варвара П.	+	+	+	+	+	+	-	-	Достатній
10.	Малейка Ш.	+	+	+	+	+	+	+	+	Високий
11.	Антоніна С.	+	-	+	+	-	-	-	-	Середній
12.	Артур Я.	+	-	-	-	+	-	-	-	Низький

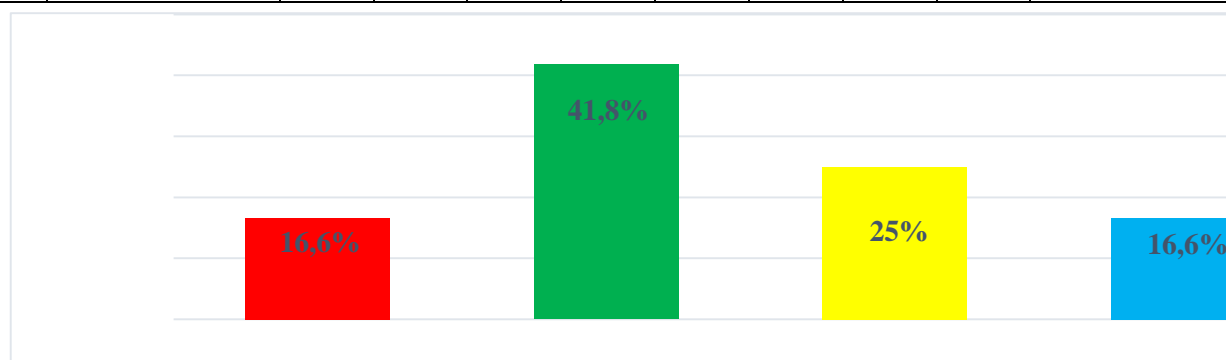

Рисунок 3. Рівень розвитку дрібної моторики рук у дітей старшого дошкільного віку з депривацією зору (діагностичний етап).

По завершенні прогностично-пошукового етапу у дітей спостерігалось поліпшення розвитку дрібної моторики. Отримані наступні результати: 4 дитини високого рівня (33,5%); 5 – достатнього (41,5%); 3 – середнього (25%) та 0 - низького рівня.

Таблиця 10. Рівень розвитку дрібної моторики рук у дітей старшого дошкільного віку з депривацією зору (контрольно-діагностичний етап)

Ім'я дитини / №завдання		1	2	3	4	5	6	7	8	Рівень
1.	Надія Б.	+	+	+	+	+	+	+	+	Високій
2.	Поліна Б.	+	+	+	+	+	+	+	+	Високій
3.	Валерій В.	+	+	+	+	+	+	-	-	Достатній
4.	Гор Г.	+	+	+	+	-	-	-	-	Середній
5.	Мілена Д.	+	+	+	+	-	-	-	-	Середній
6.	Максим З.	+	+	+	+	+	-	-	-	Достатній
7.	Єлизавета М.	+	+	+	+	+	+	+	+	Високій
8.	Філіп М.	+	+	+	+	+	+	-	-	Достатній
9.	Варвара П.	+	+	+	+	+	+	-	-	Достатній
10.	Малейка Ш.	+	+	+	+	+	+	+	+	Високій
11.	Антоніна С.	+	+	+	+	+	+	-	-	Достатній
12.	Артур Я.	+	+	+	-	+	-	-	-	Середній

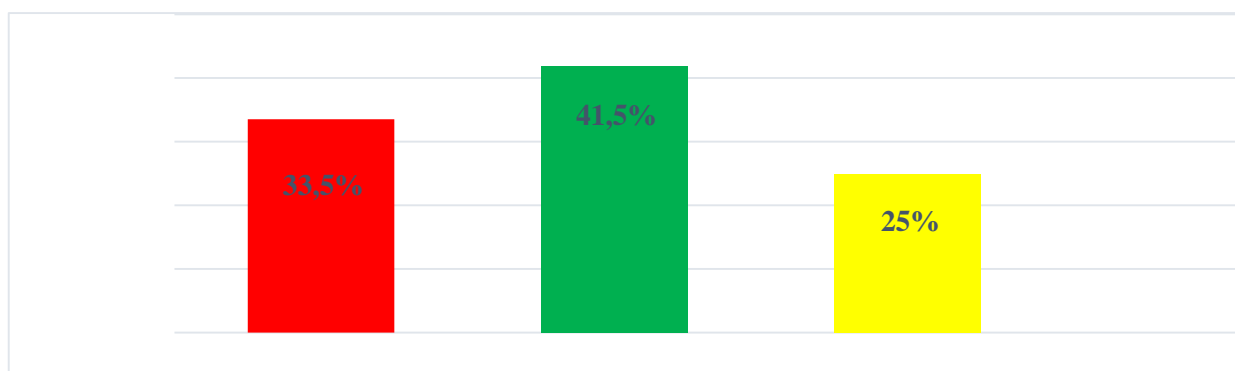

Рисунок 4. Рівень розвитку дрібної моторики рук у дітей старшого дошкільного віку з депривацією зору (контрольно-діагностичний етап).

Додаток 5. Діагностика зорового сприйняття дітей старшого дошкільного віку з депривацією зору (за методикою О.М. Подколзіної)

Параметри обстеження	Діагностичні ігри та завдання	Діагностичний інструментарій
КОЛІР		
Розрізнення основних кольорів (червоного, жовтого, синього, зеленого, рожевого, помаранчевого, фіолетового, блакитного, білого, чорного, коричневого), та відтінків (малинового, вишневого, волошкового тощо)	Гра «Різнокольорові предмети»: дитині пропонується назвати кольори предметів або знайти предмет відповідного кольору	Набір різнокольорових предметів основних кольорів (червоного, жовтого, синього, зеленого, чорного, білого, рожевого, оранжевого, фіолетового, блакитного, коричневого) та відтінків (малинового, вишневого, волошкового тощо). Одночасно дитині пропонують від 5 до 7 іграшок. А також предмети ближнього оточення (в тому числі і на майданчику групи)
Розрізнення та називання кольору предметних зображень, кольорів в тваринному та рослинному світі	Гра «Яскраві картинки»: дитині пропонується назвати кольори намальованих предметів або знайти намальований предмет відповідного кольору Гра «Якого кольору тварина?», «Хто ховається в кущах?»: дитині пропонується назвати колір хутра тварини або впізнати тварину за кольором хутра Гра «Якого кольору?»: дитині пропонується назвати колір овочів, фруктів, квітів	Набір зображень різнокольорових предметів ближнього оточення, зображень тварин, овочів, фруктів, квітів основних кольорів (червоного, жовтого, синього, зеленого, чорного, білого, рожевого, оранжевого, фіолетового, блакитного, коричневого) та відтінків (малинового, вишневого, волошкового тощо). Одночасно дитині пропонують від 5 до 7 предметних зображень
Співвіднесення предметів з їх кольоровими, контурними, силуетними зображеннями	Гра «Предмет-картинка»: дитині пропонується знайти до предмету відповідне намальоване кольорове, силуетне, контурне зображення	Набір кольорових предметних, контурних, на кінець року також силуетних зображень. Одночасно дитині пропонують від 5 до 7 предметів та відповідних кольорових предметних, силуетних, контурних зображень
ФОРМА		
Розрізнення та називання геометричних фігур та геометричних тіл	Гра «Чарівні фігури»: дитині пропонується назвати геометричні фігури, геометричні тіла або знайти відповідну	Набір геометричних фігур (круг, квадрат, трикутник, прямокутник) на кінець року також овал, чотирикутник, багатокутник, геометричних тіл

	геометричну фігуру, геометричне тіло Гра «Покажи і назви геометричні фігури у яких є кути»: дитині пропонується показати і назвати геометричні фігури у яких є кути	(куля, куб, циліндр), на кінець року-конус, піраміда. Одночасно дитині пропонують від 5 до 7 геометричних фігур, геометричних тіл
Співвіднесення форми предметів з геометричними еталонами	Гра «Якої форми предмет?»: дитині пропонується покласти біля предмета відповідну геометричну фігуру, геометричне тіло	Набір предметів відповідної форми. Одночасно дитині пропонують від 5 до 7 предметів та відповідних геометричних фігур, геометричних тіл
ВЕЛИЧИНА		
Розрізнення величини навколишніх предметів	Гра «Які за розміром?»: дитині пропонується назвати розмір пропонованих предметів	Набір предметів різних за величиною (смужки - довга, довша, (на кінець року - ще довша), найдовша, коротка, коротша, (на кінець року - ще коротша), найкоротша; смужки - широка, ширша, (на кінець року - ще ширша), найширша, вузька, вужча, (на кінець року - ще вужча), найвужча; нитки - товста, товстіша, (на кінець року - ще товстіша), найтовстіша, тонка, тонша, (на кінець року - ще тонша), найтонша; ялинки - висока, вища, (на кінець року - ще вища), найвища, низька, нижча, (на кінець року - ще нижча), найнижча; м'ячі - великий, більший, (на кінець року - ще більший), найбільший, маленький, менший, (на кінець року - ще менший), найменший). Одночасно дитині пропонують від 5 до 7 предметів
Зіставлення предметів за величиною	Гра «Знайди пару»: дитині пропонується знайти предмети однакові за розміром Гра «Від великого до маленького»: дитині пропонується викласти предмети від великого до маленького або навпаки	Від 5 до 7 предметів два з яких однакові за розміром. Набір предметів різного розміру (від 3 до 5)
СПРИЙНЯТТЯ ЗОБРАЖЕНЬ		
Сприйняття двопланових, трипланових сюжетних	Гра «Хто намальований ближче (далі) на	Сюжетні картинки з двоплановою, на кінець року

зображень	картині?», «Хто що робить?»: дитині пропонується розглянути картину, розповісти що на ній намальовано	також триплановою перспективою. На картинці повинно бути від 5 до 7 зображень
Розуміння коли один предмет заслонений іншим	Гра «Які предмети заховались?»: дитині пропонується розглянути картину, назвати предмети заслонені іншими предметами	Сюжетні зображення з заслоненими предметами. На картинці повинно бути від 5 до 7 зображень

Критерії визначення рівня розвитку зорового сприйняття:

Високий рівень

Самостійно:

- розрізняє і називає основні кольори (червоний, жовтий, синій, зелений, чорний, білий, рожевий, оранжевий, фіолетовий, блакитний, коричневий) та відтінки (малиновий, вишневий, волошковий тощо);
- розрізняє та називає кольори навколишніх предметів, предметних зображень, кольори в тваринному та рослинному світі;
- співвідносить предмети з їх кольоровими, силуетними та контурними зображеннями;
- розрізняє та називає геометричні фігури (коло, квадрат, трикутник, прямокутник), на кінець року також овал, чотирикутник, багатокутник і геометричні тіла (куб, куля, циліндр), на кінець року також конус, піраміда;
- співвідносить форму предметів з геометричними еталонами;
- розрізняє, виділяє, порівнює та називає величину (довгий, довший, (на кінець року - ще довший), найдовший, короткий, коротший, (на кінець року - ще коротший), найкоротший; широкий, ширший, (на кінець року - ще ширший), найширший, вузький, вужчий, (на кінець року - ще вужчий), найвужчий; товстий, товстіший, (на кінець року - ще товстіший), найтовстіший, тонкий, тонший, (на кінець року - ще тонший), найтонший; високий, вищий, (на кінець року - ще вищий), найвищий, низький, нижчий, (на кінець року - ще нижчий), найнижчий; великий, більший, (на кінець року - ще більший), найбільший, маленький, менший, (на кінець року - ще менший), найменший) предметів найближчого оточення;
- сприймає двопланові, на кінець року трипланові сюжетні зображення;
- на кінець року розуміє, коли один предмет заслонений іншим.

Достатній рівень

Самостійно:

- розрізняє і називає основні кольори (червоний, жовтий, синій, зелений, чорний, білий, рожевий, оранжевий, фіолетовий, блакитний, коричневий) та відтінки (малиновий, вишневий, волошковий тощо);
- розрізняє та називає кольори навколишніх предметів, предметних зображень, кольори в тваринному та рослинному світі;
- співвідносить предмети з їх кольоровими, силуетними та контурними зображеннями;

- розрізняє та називає геометричні фігури (коло, квадрат, трикутник, прямокутник), на кінець року також овал, чотирикутник, багатокутник і геометричні тіла (куб, куля, циліндр), на кінець року також конус, піраміда;

За допомогою тифлопедагога:

- співвідносить форму предметів з геометричними еталонами;
- розрізняє, виділяє, порівнює та називає величину (довгий, довший, (на кінець року - ще довший), найдовший, короткий, коротший, (на кінець року - ще коротший), найкоротший; широкий, ширший, (на кінець року - ще ширший), найширший, вузький, вужчий, (на кінець року - ще вужчий), найвужчий; товстий, товстіший, (на кінець року - ще товстіший), найтовстіший, тонкий, тонший, (на кінець року - ще тонший), найтонший; високий, вищий, (на кінець року - ще вищий), найвищий, низький, нижчий, (на кінець року - ще нижчий), найнижчий; великий, більший, (на кінець року - ще більший), найбільший, маленький, менший, (на кінець року - ще менший), найменший) предметів найближчого оточення;
- сприймає двопланові, на кінець року трипланові сюжетні зображення;
- на кінець року розуміє, коли один предмет заслонений іншим.

Середній рівень

Самостійно:

- розрізняє і називає основні кольори (червоний, жовтий, синій, зелений, чорний, білий, рожевий, оранжевий, фіолетовий, блакитний, коричневий) та відтінки (малиновий, вишневий, волошковий тощо);
- розрізняє та називає кольори навколишніх предметів, предметних зображень, кольори в тваринному та рослинному світі;
- співвідносить предмети з їх кольоровими, силуетними та контурними зображеннями.

За допомогою тифлопедагога:

- розрізняє та називає геометричні фігури (коло, квадрат, трикутник, прямокутник), на кінець року також овал, чотирикутник, багатокутник і геометричні тіла (куб, куля, циліндр), на кінець року також конус, піраміда;
- співвідносить форму предметів з геометричними еталонами;
- розрізняє, виділяє, порівнює та називає величину (довгий, довший, (на кінець року - ще довший), найдовший, короткий, коротший, (на кінець року - ще коротший), найкоротший; широкий, ширший, (на кінець року - ще ширший), найширший, вузький, вужчий, (на кінець року - ще вужчий), найвужчий; товстий, товстіший, (на кінець року - ще товстіший), найтовстіший, тонкий, тонший, (на кінець року - ще тонший), найтонший; високий, вищий, (на кінець року - ще вищий), найвищий, низький, нижчий, (на кінець року - ще нижчий), найнижчий; великий, більший, (на кінець року - ще більший), найбільший, маленький, менший, (на кінець року - ще менший), найменший) предметів найближчого оточення;
- сприймає двопланові, на кінець року трипланові сюжетні зображення;
- на кінець року розуміє, коли один предмет заслонений іншим.

Низький рівень

Самостійно:

- розрізняє і називає основні кольори (червоний, жовтий, синій, зелений, чорний, білий, рожевий, оранжевий, фіолетовий, блакитний, коричневий) та відтінки (малиновий, вишневий, волошковий тощо);
- розрізняє та називає кольори навколишніх предметів, предметних зображень, кольори в тваринному та рослинному світі.

За допомогою тифлопедагога:

- співвідносить предмети з їх кольоровими, силуетними та контурними зображеннями;
- розрізняє та називає геометричні фігури (коло, квадрат, трикутник, прямокутник), на кінець року також овал, чотирикутник, багатокутник і геометричні тіла (куб, куля, циліндр), на кінець року також конус, піраміда;

У спільних з тифлопедагогом діях:

- співвідносить форму предметів з геометричними еталонами;
- розрізняє, виділяє, порівнює та називає величину (довгий, довший, (на кінець року - ще довший), найдовший, короткий, коротший, (на кінець року - ще коротший), найкоротший; широкий, ширший, (на кінець року - ще ширший), найширший, вузький, вужчий, (на кінець року - ще вужчий), найвужчий; товстий, товстіший, (на кінець року - ще товстіший), найтовстіший, тонкий, тонший, (на кінець року - ще тонший), найтонший; високий, вищий, (на кінець року - ще вищий), найвищий, низький, нижчий, (на кінець року - ще нижчий), найнижчий; великий, більший, (на кінець року - ще більший), найбільший, маленький, менший, (на кінець року - ще менший), найменший) предметів найближчого оточення;
- сприймає двопланові, на кінець року трипланові сюжетні зображення;
- на кінець року розуміє, коли один предмет заслонений іншим.

Результати діагностичного етапу були наступні: високого рівня - немає, достатній рівень – 2 дитини (20%); середній рівень – 8 (70%); низький рівень – 2 (10%).

Таблиця 11. Результати діагностики зорового сприйняття дітей старшого дошкільного віку з депривацією зору (діагностичний етап).

№ з/п	П.І. дитини	Колір		Форма		Розмір		Просторове сприйняття		Орієнтування у просторі		Сприйняття відтворення сюжетної форми		Сприйняття сюжетних зображень		Увага в зоровому сприйнятті	
		П.р.	К.р.	П.р.	К.р.	Пр.	К.р.	П.р.	К.р.	П.р.	К.р.	П.р.	К.р.	П.р.	К.р.	П.р.	К.р.
		1.	Надія Б.	Д	В	С	Д	С	Д	С	Д	С	Д	Д	Д	С	Д
2.	Поліна Б.	В	В	В	В	Д	В	Д	В	Д	В	В	В	Д	В	В	В
3.	Валерій В.	С	Д	С	Д	С	С	С	С	С	С	С	С	С	С	С	С
4.	Гор Г.	С	С	С	С	Н	Н	Н	Н	Н	Н	Н	Н	Н	Н	Н	Н
5.	Мілена Д.	Д	Д	С	С	С	С	С	С	С	С	С	С	С	С	С	С
6.	Максим З.	Д	В	С	Д	С	Д	С	Д	С	Д	Д	Д	С	Д	Д	Д

7.	Єлизавета М.	Д	В	Д	Д	С	Д	С	Д	С	Д	С	Д	С	Д	Д	Д
8.	Філіп М.	С	Д	С	Д	С	Д	С	Д	С	Д	Д	Д	С	Д	С	Д
9.	Варвара П.	Д	Д	Д	Д	С	Д	С	Д	С	Д	Д	Д	С	Д	Д	Д
10.	Малейка Ш.	Д	В	С	Д	С	Д	С	Д	С	Д	Д	Д	С	Д	Д	Д
11.	Антоніна С.	С	С	Н	С	Н	С	Н	С	Н	С	Н	С	Н	С	С	С
12.	Артур Я.	С	С	С	С	Н	С	Н	С	С	С	Н	С	С	С	С	С
Рівень	вересень	травень	П.р. – початок року К.р. – кінець року														
В	0	2/16.6%															
Д	2/16,6%	6/50%															
С	8/66,8%	3/25%															
Н	2/16,6%	1/8,4%															

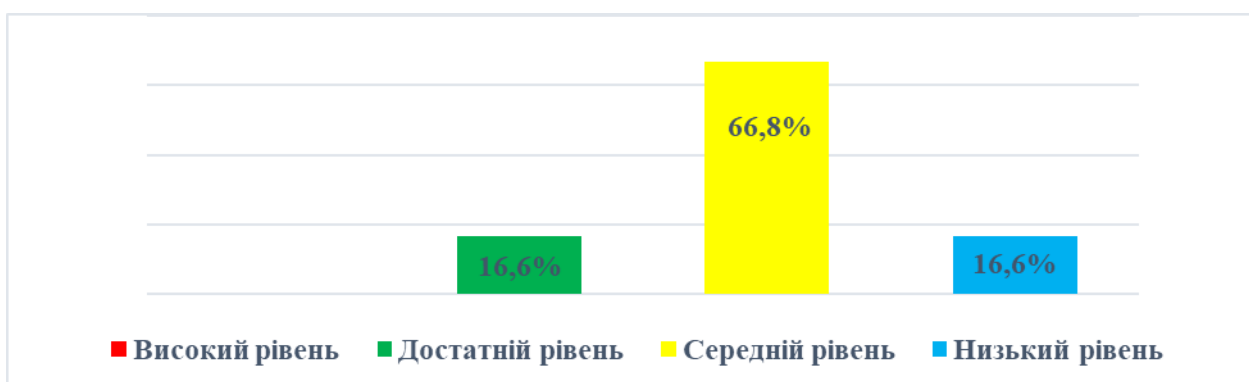

Рисунок 5. Результати діагностики зорового сприйняття дітей старшого дошкільного віку з депривацією зору (діагностичний етап).

Результати контрольно-діагностичного етапу: 2 дитини високого рівня (16,6%); 6 – достатнього (50 %); 3 – середнього (25%) та 1 (8,4%) – низького рівня.

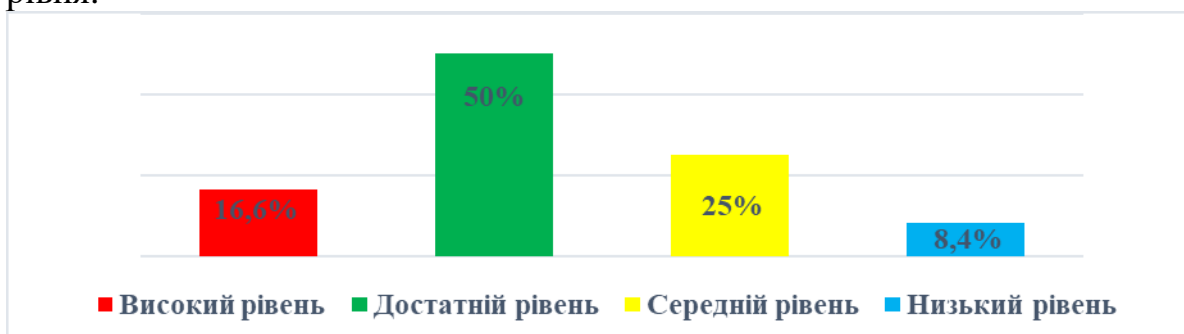

Рисунок 6. Результати діагностики зорового сприйняття дітей старшого дошкільного віку з депривацією зору (контрольно-діагностичний етап).

Додаток 6. Перспективне планування з використання елементів літотерапії в роботі з дітьми з депривацією зору.

Вересень

Тема	Мета
Діагностування дітей.	Визначити ті знання і уявлення, які є у дітей про неживу природу: каміння.

Жовтень

Тема	Мета
«Дивина під ногами»	Зацікавити дітей новим видом діяльності - колекціонуванням.
«Живе – неживе»	Закріпити поняття про те, що живі організми здатні рости, а неживі - ні.
«Тверді тіла. Твердість»	Ознайомити дітей на прикладі каміння з властивістю матеріалів - твердістю. Формувати уявлення про спосіб виявлення твердості (визначення сталості матеріалу; натискання матеріалом на інший матеріал; опір матеріалу цій силі; зупинення дії сили натискання; відсутність змін матеріалу, збереження тієї самої форми). Спонукає дітей до самостійного виявлення цієї властивості в групі подібних матеріалів за допомогою відповідних предметно-перетворювальних дій.
«Що таке гори»	Закріпити знання дітей про існування особливих ландшафтів - гори.

Листопад

Тема	Мета
«Що ми знаємо про каміння»	Познайомити дітей з різноманітністю каменів в природі, їх особливостями, властивостями.
«Легкий – важкий»	Сформувати у дітей уявлення про те, що предмети мають вагу, яка залежить від матеріалу і розміру. Встановити залежність ваги каміння від його розміру.
«Тоне – не тоне»	Закріпити поняття про те, що всі предмети мають вагу. Легкі – плавають, а важкі тонуть.
«Гарячий – холодний»	Навчити дітей визначати температуру каменів, показати, що шкіра відчуває дотик, різницю температур.

Грудень

Тема	Мета
«Такі схожі – такі різні»	Продемонструвати, що усі камінці схожі один з одним, але разом з тим у них є відмінності.

«Обережним будь!»	Пояснити дітям, що наше життя і наше здоров'я—це найголовніше. Вчити дотримуватися правил безпечної поведінки.
«Дивовижний світ морських каменів»	Дати уявлення про те, що каміння в природі є не тільки в землі, в горах, а ще є у річках, морях, тому його називають річковим і морським.
«Коштовне каміння»	Ознайомити дітей з найбільш поширеним декоративним камінням та виробами з нього.

Січень

Тема	Мета
Діагностування дітей.	Виявити знання і уявлення дітей про світ каменів.
«Кам'яне вугілля»	Знайомити дітей з вугіллям, як природним багатством країни, його походженням, значенням для людини, з різними способами видобутку вугілля (підземному і відкритому, про механізми, які використовуються при видобутку вугілля). Розширювати уявлення про працю шахтарів, шанобливе ставлення до людей праці.

Лютий

Тема	Мета
«Чи потрібен камінь людині?»	Продовжувати знайомити дітей з різноманітністю каменів в природі, їх особливостями, властивостями, користю для людини.
«Корисні копалини»	Формувати уявлення про природні об'єкти - корисні копалини, їх властивості, ознайомити з професією геолога.
«Ці прості і незвичайні камені»	Продовжувати вчити розрізняти види каменів за їхніми зовнішніми ознаками.
«Камені - це цікаво»	Конкретизувати і розширити знання дітей про коштовні камені і мінерали.

Березень

Тема	Мета
«Камені - квіти землі»	Продовжувати ознайомлювати з різноманітністю каменів в природі, їх властивостями. Формувати уявлення про нерозривний зв'язок людини з природою.
«Ці загадкові камені»	Продовжувати вчити класифікувати камені за різними ознаками (розмір, колір, поверхня), закріпити навички роботи із збільшувальними приладами.
«Камені, їх властивість»	Продовжувати розширювати і уточнювати уявлення про різноманітність каменів в природі, їх властивості. Удосконалювати характер і зміст способів обстеження предметів.

«Гарний настрій, який завжди з тобою»	Розвивати дрібну моторику рук, полісенсорні взаємозв'язки зорову пам'ять, логічне мислення, творчу уяву. Ознайомити з новим видом аплікації – декупаж.
---------------------------------------	--

Квітень

Тема	Мета
«В світі каміння»	Вчити дітей самостійно робити висновки за підсумками експерименту з опорою на отримані раніше уявлення і власні припущення.
«Різноманітність каменів»	Розвивати тактильно-кінестетичну чутливість, вміння обстежувати каміння різними органами відчуттів.
«Декоративне каміння»	Спонукати дітей брати участь у дослідницькій діяльності. Розвивати пізнавальну активність. Продовжувати знайомити дітей з декоративним камінням, вправляти в класифікації його за різними ознаками.
«Кам'яна казка»	Вчити дітей проявляти фантазію, творчість під час виконання композиції з каменів. Залучати батьків до спільної діяльності з оформлення дитячих робіт для виставки.

Травень

Тема	Мета
Діагностування дітей.	Визначити ті знання і уявлення, які стали у дітей про неживу природу: каміння.

Додаток 7. Презентаційний альбом

Банк каменів

Д/В «Який камінчик зник»

Робота з макетом «Створи кам'яну картину»

Робота з макетом «Доріжки нашого міста»

Д/В «Виклади камінчик на відповідний колір»

Д/В «Заповни чарунки»

Д/В «Продовжуй ряд»

Сухий басейн

Д/В «Знайди скарб»

Колективна робота «Пісочно-кам'яні фантазії»

Д/В «Сортування»

Д/В «Кам'яний орнамент»

Д/В «Творимо розповіді і казки»

Викладання сюжетних картин із каміння

Досліди із камінням «Тоне-не тоне»

Склад числа з камінцями

Д/В «Равлик»

Д/В «Хрестики-нулики»

Д/В «Вгору – вниз, вправо – вліво»

Нанизування камінців

Обстеження камінця з промовлянням

Д/В «Весела лічба»

Д/В «Фокусник»

Масажні вправи для рук

Д/В «Проклади доріжку»

Д/В «Контур»

Д/В «Розклади за кольором»

Готуємось до виставки «Чарівні перетворення каменю»

Лабіринти

Гра «Веселі шашки»

Д/В «Проклади доріжку»

Лабіринт

Лабіринти

Настільно-друкована гра «Супергерой»

Рухова гра «Класики»

Рухлива гра «Влуч у ціль»

Додаток 8. Конспекти занять з використанням елементів літотерапії

Заняття із соціально-побутового орієнтування «Кам'янци»

[Тетяна Шеметова. Конспект заняття з розвитку мовлення з дітьми молодшої групи «На морському березі»...¹]

Компетентнісно-орієнтоване завдання: розвиток тактильної чутливості і дрібної моторики рук.

Обладнання: картинка-заготовка із зображенням річки і піщаного берега, набір круглих і овальних річкових камінчиків; дошки для ліплення, солоне тісто, підфарбоване сірою, коричневою, чорною (будь-які натуральні відтінки) фарбою, вологі серветки, мольберт.

Хід заняття:

I. 1.

— Діти, що ви робите, коли приходите на річку з батьками або з бабусею і дідусем? (Плаваємо, загоряємо, граємо в воді і на березі ...)

— А ще ви можете збирати камінці і кидати їх в річку. У мене багато камінчиків, які я збрала минулого літа. Вони лежать в цій красивій коробці. Давайте їх розглянемо!

II. 1. Обстеження камінців

Коробка ставиться в центр столу, діти розташовуються навколо, розглядають камені, беруть їх в руки.

— Скільки тут камінчиків? (Багато).

— Всі камені різні, але схожі один на одного за формою. Якої вони форми? (Круглі).

— Чи всі вони круглі? Може, є камінці іншої форми? (Якщо діти не можуть відповісти, педагог задає навідні запитання). Може, вони трикутні? (Ні.) Або квадратні? (Ні.)

— А тепер перекладіть все овальні камені в іншу коробку!

— Камені якої форми лежать в цій коробці? (Круглі).

— А якої форми каміння лежить в іншій коробці? (Овальної).

— Тепер візьмемо по одному каменю, який вам сподобався, круглому або овальному, і повернемося на місце.

— Скільки камінчиків у вас в руці? (Один).

— Вам сподобалося грати з камінчиками?

Я поїду до бабусі,

Покидаю камінці.

На пісочку - бух-бух!

На водичці - плюх-плюх!

— Камінчик важкий або легкий? (Важкий).

— У групі можна кидати камінці? (Ні).

— Звичайно, не можна, тому що можна потрапити в когось із нас або в скло. Давайте обережно складемо камінці в коробку. (Виконують.)

2. Пальцева гімнастика.

¹ <https://detkam.in.ua/konspekt-zanyattya-z-rozvitku-movlennya-z-ditemi-molodshoyi-gr.html>

— Тепер у нас руки вільні, давайте пограємо пальчиками!

Я поїду до бабусі, (Руками, зігнутими в ліктях, поступально переміщуються вперед, імітуючи рух поїзда).

Покидати камінці. (Праву і ліву руку по черзі викидають енергійно вперед, імітуючи рухи при метанні м'яча).

На пісочку - бух-бух, (Руки, стислі в кулаки, по черзі опускають енергійно зверху вниз, імітуючи падіння кинутого каменя).

На водичці - плух-плюх. (Рух копіюється, тільки замість кулаків долоньки в жорсткій позиції «дощечка»).

Гра повторюється 2 рази.

3. Офтальмотренаж.

III. 1. Художньо-продуктивна діяльність.

— Сьогодні ми розглядали камінчики, тримали їх в руках. Згадували, як їх правильно кидати. Хочете, ми зараз зліпимо камінці?

— В мене є картинка, на якій вода і пісок, але камінчиків немає! (Картинка встановлюється на мольберт.) Сядемо за столи, на яких є дошка для ліплення і кілька шматочків тіста.

— Які камінці сьогодні будемо ліпити - круглі або овальні? (Уточняється спосіб ліплення і рівень засвоєння матеріалу про форму предметів. Поки діти розминають тісто, педагог вголос промовляє забавлянку. Після того як буде виліплений перший камінчик, пропонує закріпити його на зображенні-заготівлі).

— Скільки камінчиків на зображенні? (Один).

— Якої він форми? Круглий або овальний? (Коли на картинку прикріплюється ще один камінь, питання повторюється).

— Скільки тепер камінчиків на зображенні? (Два).

— Ви зліпили по кілька камінців. Скажіть, скільки їх стало на нашій картинці? (Багато).

— Тепер ми витремо руки вологими серветками і повернемося на місце.

IV. Аналіз заняття.

— Вам подобається наша робота?

— Подивіться, як багато камінчиків на піску, і в воді! Давайте голосно розповімо вірш про камінці нашим лялькам!

Вірш проговорюється хором.

Заняття із соціально-побутового орієнтування «Дивовижні камені».

Компетентнісно-орієнтоване завдання: формування вмінь використовувати власну сенсорну систему

Мета: Формувати елементарні уявлення про живу і неживу природу. Підтримувати інтерес до вивчення каменів, вправляти в класифікації їх за різними ознаками (колір, форма, розмір, вага, температура, плавучість). Закріпити вміння граматично правильно будувати свої відповіді на питання, вчити складати розповідь за підсумками дослідницької роботи. Розвивати допитливість, увагу, спостережливість, дрібну моторику, уяву, логічне мислення.

Обладнання: набір схем-малюнків про властивості каменів, набори каменів,

лупи, шматочки пластиліну, склянки з водою.

Попередня робота: бесіда з дітьми про гори, розгляд ілюстрацій, великих картин з гірськими ландшафтами, збір колекції каменів.

Хід заняття:

I. 1. «Привітання».

Всі ми дружно станем в коло,

За руки візьмемося.

Я твій друг і ти – мій друг,

Ну-ка, посміхнемося!

2. «Сюрпризний момент».

— Діти, до нас прийшли гості. Ви їх впізнали? З якої вони казки? (Це поросята з казки «Троє поросят»).

— Згадайте, кого вони боялися більше всього на світі? (Сірого вовка).

— Що ж допомогло нашим героям врятуватися від вовка? (Вони побудували будинки).

— Правильно! З чого ж були зроблені будинку поросят? (Ніф-Ніф і Нуф-Нуф будують солом'яний і дерев'яний будиночки, а Наф-Наф - будинок з каменю).

— Скажіть, який будинок виявився найміцнішим і надійним? (Будинок Наф-Нафа з каменю).

— Ви маєте рацію, тільки Ніф-Ніф і Нуф-Нуф не розуміють, чому їх будиночки виявилися такими неміцними. Допоможемо поросяткам розібратися? (Так!)

— Діти, наші поросята прийшли не з порожніми руками, вони принесли з собою коробки. Давайте подивимося, що в них. (Діти відкривають коробки. У першій знаходиться солома, в другій - гілки, в третій – камені).

II. 1. «У лабораторії».

— Діти, пропоную перевірити, який з цих матеріалів найміцніший. (Діти розглядають, вивчають і намагаються зламати соломі, гілки та каміння, потім дмуть на них, як робив це вовк у казці, і приходять до висновку, що солома легко ламається, її легко зрушити з місця за допомогою дихання. Гілки міцніше соломи, але їх теж можна зламати, приклавши зусилля. Вміст третьої коробки - камені - не зламати, вони тверді і важкі).

— З якого ж матеріалу вийде найнадійніший будинок? (З каменю).

— Правильно! Каміні - дуже дивні і незвичайні. Ми про них знаємо дуже мало. Ви хочете познайомимося з камінням ближче? (Так!)

— Тоді поспішаємо в нашу дослідницьку лабораторію і проведемо з камінням цікаві досліди. Але спочатку згадаємо правила поведінки в лабораторії. Які? (Не заважати один одному, бути акуратними і уважними, щоб нічого не брали в рот, не розмахувати камінням і не кидати їх).

2. «Визначення кольору і форми каменів».

— Спочатку попрацюємо очами. Давайте уважно оглянемо камені. Якого вони кольору? (Каміні різні за кольором: коричневі, сірі, білі, блакитні, різнокольорові).

— А яке каміння за формою? (За кольором і формою камені різні).

Педагог прикріплює на дошку малюнок-схему «Колір і форма каменів».

— Діти, як ви думаєте, чи змінює камінь свою форму? Давайте стиснемо камінь в долоньках і перевіримо. А тепер стисніть в руці пластилін? Що сталося з пластиліном? (Він змінив форму).

— А чому камінь не змінив форму? (Камінь твердіше пластиліну).

Висновок: Камінь твердий, міцний. Він твердіше пластиліну.

3. *«Визначення розміру каменів».*

— Розгляньте уважно камені і скажіть: чи всі камені однакового розміру? (Вони різні).

— Знайдіть і покажіть мені найбільший камінь. А тепер самий маленький.

Висновок: камені бувають різних розмірів.

Педагог прикріплює на дошку схему-малюнок «Розмір каменів».

4. *Фізхвилинка «Камені»*

Камені ми знайдемо в горах,

У цих гір верхівки в хмарах. (Підняти руки, тягнутися вгору).

Камені лежать ще на дорозі,

Під ногами їх багато. (Нахили вниз, тягнутися руками до пальців ніг).

Якщо в море ми пірнемо,

Камені навіть там знайдемо. (Присісти, затримати дихання, ніби пірнули).

5. *«Визначення характеру поверхні каменів».*

— Зараз нам знадобляться дуже чутливі пальчики.

— Візьміть і погладьте кожен камінчик. Яка поверхню каменів? (Діти діляться відкриттями).

— Покажіть гладенький камінь. А тепер - шорсткий.

Висновок: камені можуть бути гладкими і шорсткими.

Вихователь прикріплює на дошку схему «Поверхня каменів».

III. 1. *Офтальмотренаж.*

2. *«Розгляд каменів через лупу».*

— Щоб ще краще побачити поверхню каменів, скористаємося лупами. (Діти за допомогою лупи вивчають камені).

— Що цікавого ви побачили?

Висновок: камені мають малюнок: ямочки, візерунки, цяточки, смужки, поглиблення.

Педагог прикріплює на дошку схему «Малюнок каменів»

3. *«Визначення ваги каменів».*

— Діти, давайте перевіримо, різні чи однакові камені по вазі. Візьміть в одну руку маленький камінь, а в іншу - великий. Потримайте їх у долоньках, зважте. Що ви помітили?

Висновок: камені бувають різні за вагою: легкі і важкі.

4. *«Дихальна гімнастика».*

— Ви помітили, якої температури камені: гарячі або холодні? (Холодні).

— Ми можемо зігріти камінці, якщо покладемо їх у гарячу воду, винесемо під сонечко або зігріємо своїм диханням. (Діти роблять вдих носом, видихають через рот, витягнувши губи трубочкою).

5. *«Плавучість каменів».*

Перед дітьми прозорі склянки з водою. Педагог пропонує дітям відзначити

рівень води в склянці олівцем.

— Як думаєте, що станеться, якщо ми покладемо камінь в стакан? (Відповіді дітей).

— Давайте опустимо камені в воду і поспостерігаємо. (Кожна дитина опускає камінь в свій стакан. Рівень води в посудині підвищується щодо зазначеного олівцем рівня. Діти висловлюють свої думки).

Висновок: камені у воді не розчиняються, не вбирають воду, тому що вони важкі і щільні. Камені завдяки своїй вазі виштовхують воду.

— Як змінилися камені у воді?

Діти: Вони стали темніше, яскравіше.

Педагог прикріплює на дошку схему «Плавучість каменів».

б. «Музичні камені».

— Як ви думаєте, чи можуть камені розмовляти і навіть співати? Давайте це перевіримо! — Постукайте камінням одна об одну. Що ви чуєте? Камені розмовляють один з одним, і у кожного з них свій голос.

— Насипте камінці в пластмасову коробку, закрийте її кришкою і потрясіть. У нас вийшов справжній оркестр!

IV. Аналіз заняття.

— Ви, діти, молодці! Ми з вами довели поросяткам, що камінь - дуже надійний матеріал для будівництва будинку, і вовку він не по зубах. До того ж камені дуже красиві. А тепер нам пора прощатися з нашими гостями. Поросята хочуть побудувати міцні кам'яні будинки. До побачення!

Заняття із соціально-побутового орієнтування «Допоможемо клоуну».

Компетентнісно-орієнтоване завдання: розвиток, активізація та стимуляція зорових функцій.

Мета: Формувати вміння орієнтуватися в просторі, оперуючи поняттями «вліво», «вправо», «вгору», «вниз». Закріпити вміння працювати в групі, працювати за зразком. Виховувати доброзичливе, шанобливе ставлення до оточуючих.

Обладнання: набори каменів «Марблс», Клоун -маріонетка, лист від Клоуна, фони, зразки різних квітів для викладання, контурне зображення різних метеликів, картки з полем, що складається з дев'яти квадратів, картки для викладання різних пір року.

Хід заняття:

I. 1. «Привітання».

— Діти, хочеться подарувати вам промінчик сонячного тепла. Доторкніться до нього своїми долоньками.

— Подивіться один на одного, посміхніться один одному і мені. А я вам!

— Молодці!

2. Мотиваційна ситуація.

— Діти, послухайте уважно загадку.

У цирку він працює,

Гарний настрій всім дарує.

Ти від нього не тікай,

А зручнесько сідай.
Буде сміху повний міх,
Розвеселяє він усіх.

— Діти, ви здогадались хто це? (Клоун).

— Абсолютно вірно! А ви знаєте, Клоун хотів прийти до нас в гості, щоб запросити Вас на виставу в цирк, але потрапив у біду і тому надіслав нам лист. У листі він просить нас про допомогу.

— Діти, допоможемо Клоуну? (Так).

— Клоун розповів про те, що його машина заблукала і зупинилася перед високою стіною. На стіні написано: «Чарівна країна». Тут є двері, але на них висить величезний замок. Через ці двері можна потрапити куди забажаєш, відкрити цей замок можуть лише чарівні камінці, за допомогою яких треба виконати безліч завдань.

II. 1. «Чарівні камінці».

— Діти, Клоун за допомогою поштового голуба переслав нам ці завдання, а камінці у нас є, але треба зробити так щоб вони стали чарівними. Для цього треба взяти кожному по одному камінчику в руки і повторювати за мною чарівні слова:

В руки камінчик візьму,
Чарівництво я покличу,
Двері чарівні відкрий,
Чари клич за собою!

— Діти, наші камінці стали чарівними! Ви готові виконати завдання і допомогти нашому клоуну? (Так).

2. «Картина з каміння «Марблс».

— Діти, пропоную вам картинку-зразок, як у мозаїці, за якою і необхідно зібрати свою картинку. (Діти виконують індивідуальне завдання).

— Подивіться, яка у нас гарна галявина вийшла! Немов строкату сорочку ви вишили своїми руками: ось-ромашки, тут волошки, а це незабудки. Тихо метелик порхає з пелюстки на пелюстку, а потім він втомився, опустився на квітку.

— Діти, а які ви знаєте ще квіти?

— Де вони ростуть?

— Ви добре впоралися з цим завданням, переходимо до наступного завдання.

3. «Метелик».

— Діти, необхідно по заданому контуру викласти картинку - «метелика». (Діти виконують індивідуальне завдання).

— Молодці! Які гарні метелики!

— Давайте відпочинемо і пограємо.

4. «Вправо-вліво, вгору-вниз».

— Діти, перед вами поле, що складається з дев'яти квадратів. Виберіть камінчик, покладіть його в середині поля. Завдання полягає в уявному переміщенні камінчика ходами вгору-вниз, вправо-вліво. Слухаємо мене уважно пересуваємо камінчик подумки (без рук), і знайшовши очима квадратик, в якому повинен стояти камінчик беремо його в руки і ставимо в

потрібний квадрат, а я дивлюся чи правильно ви виконали завдання, чи ні.

— Вгору 1 квадрат; вправо 1 квадрат; вниз 2 квадрата. Візьміть і покладіть камінчик в квадрат.

— Вліво 2 квадрата; вгору 1 квадрат; вправо 2 квадрата. Візьміть і покладіть камінчик в квадрат.

— Вгору 1 квадрат; вліво 2 квадрата; вниз 2 квадрата. Візьміть і покладіть камінчик в квадрат.

— Молодці!

— Давайте відпочинимо і пограємо.

4. *Фізкультхвилинка.*

5. *Офтальмотренаж.*

III. 1. *«Пори року».*

— Діти, давайте допоможемо клоуну викласти картину з камінчиків, але треба дізнатися на яку тему нам треба викласти картину, а для цього нам треба відгадати загадку:

Приходять до нас в гості:

Одна сива, інша молода,

Третя яскраво розквітає,

А четверта ридає. (Пори року).

— Діти, давайте викладемо з камінчиків картинку, що зображують пори року. (Діти виконують індивідуальне завдання).

— Вам подобаються картини, які у вас вийшли?

— Молодці, ми виконали всі завдання! Тепер клоун зможе відкрити Чарівні двері і зараз він з'явиться у нас в групі! (Клоун -маріонетка з'являється з коробки).

—Добрий день! Діти, дякую за вашу допомогу!

2. *«Так чи ні».*

—Діти, пропоную пограти з клоуном в гру. Він задає вам питання, якщо ви з ним згодні ви говорите: «Так», при цьому хлопаєте, а якщо не згодні, то говорите: «Ні», при цьому топаєте!

— Клоуни з дітьми грають?

— Клоуни всіх розважають?

— Клоуни вас звеселяють?

— У свято діти відпочивають?

— Під столами засинають?

— Діти пісні співають?

— Багато смачного з'їдають?

— Клоуни все дозволяють?

— Навіть плакати дозволяють?

— Всі на святі нудьгують?

— Книжки розумні читають?

— Веселяться від душі з клоунами малюки?

— Молодці!

— Клоун запрошує всіх діток з батьками до цирку на виставу. Клоуну пора повертатися до цирку.

— Діти, до побачення!

IV. Аналіз заняття.

— Наше заняття підійшло до кінця.

— Давайте згадаємо, чим ми сьогодні займалися?

— Що було цікаво?

— Яке із завдань вам сподобалося найбільше?

— Якщо ви вважаєте, що у вас все вийшло, виберіть камінчик зеленого кольору.

— Якщо у вас завдання викликали труднощі-жовтий камінець.

— А якщо ви вважаєте, що зовсім не впоралися із завданням, візьміть помаранчевий камінчик.

Заняття з соціально-побутового орієнтування «Каміння, яке подарувало море».

Компетентнісно-орієнтоване завдання: розширення кругозору дітей.

Мета: Познайти дітей з камінням, яке подарувало море: корал, перли, вапняк. Дати уявлення про життя поліпів, мідій і про те, як утворюються корали, перли, вапняк, розповісти про використання їх людиною. Закріплювати вміння дітей обстежувати предмети за допомогою різних органів чуття, називати їх властивості та особливості. Розвивати сенсорні відчуття дітей, підтримувати інтерес до дослідницької діяльності. Виховувати екологічну свідомість.

Обладнання: глобус; колекції: коралів, перлин, черепашок, шматочки крейди; аудіозапис «Звуки моря»; ілюстрації; виставка прикрас з перлів і коралів; на кожную дитину: лупа, прозорий стакан з водою, серветка.

Хід заняття:

I. 1. «Організаційний момент».

— Діти, як називається планета, на якій ми живемо? (Планета Земля – величезний кам'янистий шар).

— Що таке глобус? (Модель планети Земля).

— Діти, що ви бачите на глобусі? (Моря, океани, гори, ліси, міста ...).

— Сьогодні я вас запрошую відправитися до теплих морів і океанів. (Показ на глобусі: Червоне море, Атлантичний океан, Тихий океан...).

— Діти, тут проходить лінія екватора, вздовж неї найтепліші місця нашої планети.

— Діти, ви бажаєте опинитися в морському царстві? (Так).

II. 1. Подорож до морського царства».

— Закривайте очі, вирушаємо в подорож до морського царства. (Аудіозапис «Звуки моря»). Морський цар, що ти нам подаруєш?

Показ колекції коралів.

— Діти, хто знає, що це таке?

— Діти, що ви можете сказати про корали? (Колір, форма, твердість, поверхня, на що схожий ...)

— Діти, корали дуже різноманітні. Все це - різні види коралів, їх налічується на землі близько шести тисяч.

— Які б слова ви могли сказати коралу? (Чудовий, прекрасний, казковий,

різьблений, білосніжний, візерунчастий, химерний, гранований, голчастий, блискучий).

2. *«Досліджуємо корали».*

— Діти, ходімо в нашу «лабораторію», сідайте на свої місця і ще раз за допомогою лупи розгляньте цей дивовижний камінь, а я розповім вам, як народжуються корали.

— Якщо придивитися до корала, то можна помітити, що він весь складається з безлічі дрібних осередків. Ви знайшли їх?

— Корали створюють живі, маленькі, морські тварини - поліпи, які сидять в цих осередках. У поліпів м'яке тіло, тому вони роблять навколо себе міцний скелет-будиночок. Коли поліпи вмирають, ці будиночки залишаються і на них надбудовуються наступні будиночки. Так утворюються коралові рифи. (Показ ілюстрацій).

— Це місце життя безлічі морських мешканців. Вони там ховаються, живуть, харчуються. Деякі морські істоти їдять корали - це морський їжак, морська зірка (Показ ілюстрації).

Химерний і красивий собою підводний камінь, не земний.

Неквапливо він росте, з роками рифи створює.

Він без садівника виник природи казковий квітник.

Підводний світ він прикрашає, але кораблям ходити заважає.

Зазвичай кораблі будь-які обходять квітники такі.

— Діти, у вас на столах стакан з водою - маленьке море, опустіть туди корал.

Що сталося? Чому? (Потонув, тому, що це камінь).

Розглянути і повісити на виставку прикраси з коралів.

3. *«Звідки береться перлина».*

— Діти, подивіться, яка у мене колекція черепашок, які вони красиві і різноманітні. Мушлі є дуже великі, а є маленькі. Як ви думаєте, що таке раковини, звідки вони беруться? (Обговорення, розповідь).

— Діти, я вам розповім про ще один дивовижний камінь, який нам дарують мідії. Перли - каміння дивовижної краси знаходять в раковинах. (Демонстрація, поповнення виставки прикрас).

— Звідки береться в раковині перлина?

— Діти, давайте уважніше розглянемо нашу мушлю, можна і через лупу. Доторкніться до її середини, що ви можете сказати? (Гладка, слизька, перламутрова).

— Як ви думаєте для чого мідії потрібен такий гладкий шар всередині? (Обговорення - щоб швидко ховатися, для чого?)

— Що відбувається, коли потрапляє в раковину піщинка? (Обговорення, розповідь, роздати перлини).

— Діти, киньте в своє маленьке море перлину, що спостерігаєте?

4. *«Вапняки».*

— З яким третім каменем я вас сьогодні познайомлю, ви зараз відгадаєте.

Не олівець, а креслить; не ручка, а пише; не фарба, а малює. (Це крейда).

— Молодці, правильно здогадалися. Візьміть по шматочку, розгляньте, помацайте, можна помалювати на дошці. Що можете сказати про крейду?

(Біла, матова, тверда, але м'якіша, ніж інші камені, мажеться, кришиться, значить крихка).

— Давайте подивимося, як буде вести себе крейда в воді? Опустіть її в своє маленьке море. (Потонула- камінь; бульбашки- пориста, є повітря, який витісняється водою і піднімається на поверхню; якщо потерти - розпадається на крупинки вода каламутніє).

— Діти, крейда - це очищений камінь вапняк (демонстрація).

— Вапняк - це те, що відклалося на морському дні. Давайте згадаємо, що ми можемо знайти на морському дні? (Черепашки, корали, водорості, морський мул, скелети морських мешканців). Все це спресувалося, стверділо під шаром піску. Море відступило і в цих місцях знайшли вапняк. Ми можемо точно сказати, що там, де відкладення вапняку, там колись було море. Якщо ви після заняття уважно розгляньте вапняк, то зможете побачити багато дивного.

— Діти, крейда потрібна не тільки для малювання. Її використовують в сільському господарстві для вапнування ґрунтів. У промисловості: для виробництва цементу, вапна, додають при виготовленні гуми, пластмаси, лаків, фарб, скла. Очищена крейда використовується при виробництві ліків, зубної пасти.

5. Руханка з камінцями(рухові дії під музичний супровід).

6. Офтальмотренаж.

III. Художньо-продуктивна діяльність.

— Сьогодні ми дізналися багато цікавого про дивовижне каміння, яке нам подарувало море. Пропоную намалювати крейдою на дошках морське царство. Морському царю буде дуже приємно подивитися нашу виставку робіт.

IV. Аналіз заняття.

Інтегроване заняття «Подорож в Чарівну країну каменів»

Компетентнісно-орієнтоване завдання: розвиток зорово-моторної координації.

Мета: Закріпити вміння встановлювати співвідношення за розміром між чотирма предметами різної довжини. Продовжувати формувати уявлення про геометричні фігури: коло, трикутник, квадрат, прямокутник. Розвивати кольоросприйняття, уяву. Виховувати допитливість, самостійність, доброзичливість.

Обладнання: світлодіодна куля, картки з геометричними фігурами; конверт з листом, набір камінчиків «Марблс» різних кольорів, шкатулка з камінням, дидактичний посібник – парашут, музичний центр, масажні доріжки з камінчиками, фони.

Хід заняття:

I. 1. «Організаційний момент».

Загорається Чарівна Куля знань (світлодіодна куля, звучить музика, діти і педагог розміщуються навкруг кулі).

— Діти, це Чарівна Куля знань із Чарівної країни каменів. Вона прийшла до нас в гості не просто так, а щоб подарувати нам здоров'я, посмішку, радість.

Давайте правильно подихаємо, щоб зарядитися енергією нашої Чарівної Кулі.

2. «Дихальна гімнастика».

Носиком вдихнули, ротиком видихнули.

Сонечко вдихаємо, сон видихаємо.

Посмішку вдихаємо, капризу видихаємо.

Здоров'я вдихаємо, хвороби видихаємо!

3. Мотиваційна ситуація.

— Молодці! (Чарівна Куля знань виключається).

— Діти, цікаво, чому ж наша Чарівна Куля знань погасла?

— Подивіться (педагог знаходить листа). Лист від жителів Чарівної країни каменів. Вони пишуть, що у них біда і просять нас про допомогу! Злий чарівник забрав всі знання і вміння жителів країни, тому Куля погасла! Запалити Чарівну Кулю знань і повернути знання, допоможе каміння із скриньки. А як працює це каміння, ми зможемо дізнатися, виконавши деякі завдання!

— Діти, допоможемо запалити Чарівну Кулю знань? (Так).

II. 1. «Геометричні фігури».

— Пропоную відправитися в мандрівку. А на чому можна відправитися в мандрівку?

— Діти, пропоную полетіти на диво-парашуті. Він у нас не простий, а чарівний. Зараз я дам вам квитки на диво-парашут. Квитки не прості, а із завданнями. Спробуйте викласти геометричні фігури по контуру, використовуючи камені «Марблс».

— Діти, які фігури у вас вийшли? (Коло, квадрат, трикутник, прямокутник).

— Молодці, з цим завданням впоралися, тепер займайте потрібні місця на диво-парашуті. Приготувалися, полетіли (звучить музика).

— Діти, ми з вами потрапили на Острів Плутанина. На цьому острові перемішалися всі камені. Вам потрібно розкласти всі камінці за кольорами в магичні кейси. (Діти розкладають камінці за кольорами у різні кейси).

— Діти, що може бути зеленого, червоного, синього, оранжевого... кольору?

— Молодці, діти, ви впоралися із завданням.

2. Офтальмотренаж.

III. 1. «Викладання доріжок з каменів».

— Діти, нам пора летіти далі на інший острів, де нас чекає наступне завдання. Займайте місця на диво-парашуті.

— Діти, ми прилетіли на острів Чарівних доріжок. Щоб виконати завдання нам потрібно розділитися на команди. Кожна команда повинна буде викласти доріжки з каменів за зразком. (Діти викладають доріжки).

— Діти, чи однакові за довжиною доріжки? (Всі вони різної довжини).

— А які вони за довжиною? (Найдовша, коротша, ще коротша, сама коротка).

— Молодці! А ви знаєте, що камінчиками можна не тільки грати, але вони ще можуть бути корисні для нашого здоров'я! Як ви думаєте, яким чином, камені можуть бути корисні для наших ніжок?

2. Фізкультхвилинка.

— Діти, давайте всі разом знімемо сандалики і походимо по нашим чарівним

доріжкам! Ми йдемо, ми йдемо!

По доріжці йдемо!

Ми йдемо, ми йдемо,

Пісеньку співаємо,

Ля-Ля-Ля-Ля-Ля! (Діти під музику ходять по масажним доріжкам з камінчиками).

— Діти, молодці! Що відчували ваші ніжки?

— Діти, тепер наші ніжки стали набагато здоровішими!

3. Пальцева гімнастика.

Це камінь не простий.

Весь гарний, ось який!

Між долоньками кладемо

і долоньки потremo.

Вгору, вниз його катаємо,

свої ручки розвиваємо. (Діти виконують вправу з камінчиками «Марблс»).

— Діти, дивіться, Чарівна Куля спалахнула, а все тому, що ви впоралися з усіма завданнями. Чарівна Куля знову дарує нам радість, здоров'я і посмішки. Жителі Чарівної країни каменів дуже вдячні вам. Тепер нам потрібно вирушати назад в дитячий садок. Займайте місця в чудо-парашуті. (Вмикається музика).

IV. Аналіз заняття.

— Діти, що вам запам'яталося з нашої подорожі?

— Що ми з вами робили?

— Діти, я знаю, що ви чуйні, і будете допомагати всім, хто потребує вашої допомоги. А після тихої години, пропоную написати лист жителям Чарівної країни каменів, подякувати їм за такі чудові камені, які вони нам подарували, адже завдяки їм ми стали розумнішими і здоровішими.

Заняття із соціально-побутового орієнтування «Чарівні камінці».

Компетентнісно-орієнтовані завдання: розвиток пізнавальних процесів

Мета: Дати поняття про поверхню Землі і властивості каменів.

Конкретизувати знання дітей про особисту безпеку на природі та безпечну поведінку в навколишньому світі. Розвивати пізнавальні процеси, довільну увагу, вільне спілкування з дорослими і дітьми. Виховувати екологічну свідомість, естетичні почуття, доброту, дбайливе ставлення одне до одного.

Обладнання: колекція каменів, ємності для дослідів з водою, шкатулки, глобус, камінці - цукерки, різні коробочки брязкальця.

Хід заняття:

I. 1. Пальцева гімнастика.

«Я крокую по доріжці»

Я крокую по доріжці,

Піднімаю пальці-ніжки:

Трик-трак, трик-трак!

Добре ось так крокувати,

Можна голову підняти.

Діти піднімають голову вгору і виявляють над собою макет «зоряного неба».

2. «Зоряне небо»

— Діти, ви нічого нового не помічаєте в нашій групі?

— Так, у нас з'явилося своє зоряне небо з планетами.

— А як ви думаєте, які це планети? (Земля, Сонце і Місяць.)

Дзвенить дзвіночок.

— Здається, до нас хтось прийшов у гості.

З'являється клоун Бім-Бом.

— Привіт, дітлахи! Це я прийшов до вас у гості. Ой, а що це таке? (Показує на планети).

— Діти, розповімо йому? (Діти відповідають).

II. 1. «Чарівні камінці»

— А що це за красиві шкатулочки у вас тут? Що у вас там лежить, може подарунок мені?

— А ось це ми зараз і дізнаємося. Давайте відкриємо наші шкатулочки і подивимося, що там лежить. (Діти відкривають разом із клоуном шкатулочки і виявляють у скриньках камінчики).

— Гарні у вас камінчики? Вам подобається? Якої вони форми? Легкі або важкі? Великі чи маленькі? (Діти діляться своїми враженнями про камінці).

— Дивно, які вони гарні і як їх багато.

2. «Одяг для Землі»

— Бім-Бом, а ти знаєш, звідки взяли ці камінчики? А ми тобі зараз розповімо. (Діти розповідають, що збирали ці камінчики на вулиці влітку).

Педагог дістає глобус і показує його дітям і клоуну.

— Бім-Бом, а ти знаєш, що це таке? (А це, напевно, м'ячик).

— А ви діти знаєте? (Діти пояснюють, що це глобус).

— У нашої Землі є теж одяг. Вона складається з камінчиків. Подивіться на глобус. Кожен камінчик, це шматочок гори. Там де дуже багато каменів, височать гори. Подивіться скільки на нашій планеті гір, всі вони відзначені темно-коричневим кольором.

— А я ніколи не був в горах. А які вони, гори? Ви були в горах? (Діти відповідають клоуну).

— А якого кольору на глобусі найбільше? (Блакитного кольору).

— Правильно, це вода, моря та океани Землі. Нашу планету називають «блакитна планета». У воді теж багато гір, які складаються з каменів. Це дно морів і океанів. Підводний світ схожий на наш акваріум. Пам'ятаєте? Там камінчики лежать як маленькі гори. Хочете теж побудувати свою підводну гору? (Діти разом з клоуном йдуть до столу з ємностями з водою).

— Як ви думаєте потонуть камінчики чи ні? Що відбувається, коли камінці кидаєш у воду? Який звук видають камінчики потрапляючи у воду? (Діти відповідають).

— Викладати гору потрібно камінчик на камінчик. Чому камінчики не складаються рівненько? (Тому що у воді вони слизькі і гладкі).

— А ви знаєте чому вони круглі і гладкі? Такими їх робить вода, (Педагог пропонує взяти 2-3 камінчика в руку і потерти їх один об одного).

— Ось так і вода рухає камені, б'ючи їх один об одного, вони труться об

пісок і стають гладенькими. (Потім дітям пропонується викласти свою підводну гору.)

— Діти, а які камінчики вам більше подобаються, вологі або сухі? (Діти відповідають).

3. «Музичні скриньки»

— А де ваші красиві камінчики. Поки ви грали у воді я теж придумав гру. (Дістає 4 різні коробочки - дерев'яну, пластикову, пластмасову і залізницю. Роздає дітям і пропонує покласти в них по три камінця).

— У нас вийшли музичні скриньки. А щоб почути музику, досить по черзі потрясти коробочки. Як змінюється звук у різних коробочках? (Діти діляться враженнями).

III. 1. Фізхвилинка.

2. Офтальмотренаж.

3. «Подарунок для Бім-Бом»

Бім-Бом сідає за стіл і сумує.

— Що ти так зажурився?

— Мені так сподобалося грати з вами, і так сподобалися ваші камінці, але, на жаль, мені вже треба йти. А так хочеться показати ваші камінці своїм друзям.

— Не сумуй Бім-Бом, ми подаруємо тобі наші камінці і ти зможеш показати їх друзям.

— Але я нічого про них не знаю! Придумав! Я візьму тільки ті камінчики, про яких мені більше і цікавіше розкажуть діти.

— Діти, виберіть по одному камінчику і подумайте, що можна про нього розповісти Бім-Бому.

— Ось тобі я дарую камінчик, самий круглий і самий гладкий! (Потім діти по черзі дарують свої камінці).

(Одному з дітей педагог пропонує пожартувати над клоуном і подарувати йому камінчик з пластиліну. Бім-Бом виявляє підміну, ненавмисно його стиснувши і ображається. Діти кажуть, що вони пожартували і пояснюють, чим відрізняються камінь і пластилін).

— Діти, дякую за подаровані камінчики.

IV. Аналіз заняття.

«Подарунок в мішечку»

— Закрийте очі, послухайте чарівну музику і порахуйте разом зі мною до 10. (У цей час педагог викладає перед дітьми мішечки з цукерками - камінчиками. Діти відкривають очі, і Бім-Бом пропонує відкрити мішечки).

— Ці цукерочки, теж камінчики, давайте спробуємо їх. (Можна запропонувати два види цукерок - камінчиків: арахіс і морські камінці і провести аналогію з пластиліном і каменем).

— Мені дуже у вас сподобалося, сподобалося грати з камінчиками (узагальнює впізнане: властивості каменів та пластиліну). Я поспішаю до своїх друзів, щоб якомога швидше розповісти їм про камінці. До побачення!

Заняття з розвитку зорового сприйняття «Чудеса на весняній галявині».

Компетентнісно-орієнтоване завдання: розвиток швидкості та повноти зорового обстеження

Мета: Закріпити знання кольорів (червоний, синій, жовтий, зелений), поняття «великий», «маленький», «м'який», «твердий». Активізувати пізнавальний інтерес дітей через сенсомоторну діяльність. Поповнювати і розширювати активний і пасивний словник. Виховувати у дітей почуття чуйності, бажання допомагати.

Обладнання: іграшки заєць, білка, їжак, масажні м'ячики на кожну дитину, силует сонечка, прищіпки, корзинка з клубочками, відерце з камінчиками, дощечки з пластиліном на кожну дитину, магнітофон.

Хід заняття:

I. 1. «Прикріпи сонечку промені».

— Діти, сонечко весняне приємно гріє, але щось воно невеселе, немає на ньому промінчиків.

— Давайте допоможемо сонечку, прикріпимо йому промінчики. (Діти підбирають «промінчики -прищіпки» і прикріплюють до макету сонця, педагог уточнює колір променів. (Жовті, червоні «червоне сонечко»).

— Сонечко зраділо, на весняну галявину малих діточок кличе!

II. 1. «Великі ноги йшли по дорозі».

— Діти, ви хочете піти на лісову галявину? Тоді вирушаємо в дорогу. (Пісенька з рухами «Великі ноги йшли по дорозі» (рухи відповідно до тексту).

Великі ноги йшли по дорозі - топ, топ, топ, топ, топ, топ. (Повільно, великими кроками).

А маленькі ніжки бігли по доріжці- топ, топ, топ, топ, топ, топ, топ. (Дрібними кроками) — Ось ми і дійшли до галявини. Тут настала справжня весна! (Показ квітів, метеликів, пташок, сонечка).

2. «Звуки природи».

— Послухайте, як красиво співають пташки. (Запис «Звуки природи» (пташині голоси).

3. «Знайди клубок».

— Діти, а хто це причаївся під кущем з довгим руденьким хвостом? (Іграшкова білочка, в лапах у неї кошик).

— Правильно, це білочка. Сіла тихо в куточку, в'яже діточкам шкарпетки. Посиділа, пов'язала і клубочки розгубила.

— Допоможемо білочці відшукати клубочки?

— Діти, білочка загубила тут свої клубочки. (Діти підходять до ємностей з квасолею, руками шукають клубочки, обговорюють розмір та колір знайденого клубочка).

— Який у Вані клубок? (Маленький). Якого кольору? (Зеленого).

— А у Катрусі який клубочок?(Клубок великий). Якого кольору клубочок? (Синього).

— Діти, а які клубочки м'які або тверді? (М'які). (Діти складають клубочки у

кошик білочки).

— Діти, білочка вам дуже вдячна. Пропоную далі вирушати. Ми йшли по лісу і побачили їжака.

— Їжачок, їжачок, ми друзі. Дай погладити нам тебе.

— Діти, а у їжака є друзі, такі ж колючі, давайте з ними пограємо.

4. *«Котиться колючий їжачок».*

Котиться колючий їжачок,

Немає ні голови, ні ніжок, (Діти катають м'ячик між долонями)

Мені по пальчикам біжить

І пихкає, пихкає, пихкає.

Бігає туди сюди,

Мені лоскотно, так, так, так.

Уходь, колючий їжачок, в темний ліс, де ти живеш.

Котиться колючий їжачок,

Немає ні голови, ні ніжок, (Діти катають м'ячик по ногах, вгору, вниз)

Мені по ніжкам вниз біжить і пихкає, пихкає, пихкає.

Бігає туди-сюди, мені лоскотно, так, так, так.

Уходь, колючий їжачок, в темний ліс, де ти живеш.

5. *Офтальмотренаж.*

III. 1. *Художньо-продуктивна діяльність.*

— Хто це там визирає з-під кущика? Чийсь очі, чийсь хвостик, чийсь вушка там стирчать. Хто там дивиться з-під ялинки на мене і на дітей?

— Це наш старий друг зайчик-пострибайчик. (Показ зайчика з відерцем із камінчиками).

— Діти, зайчик хоче пройти до своїх друзів, а попереду струмочок. Шлях його далекий. Як же йому пройти, воду обійти?

— У зайчика в відерці камінці. Які вони? (Великі, маленькі).

— Давайте допоможемо зайчику побудувати місток.

— Діти, візьміть в руки камінчики, постукайте камінчиком об камінчик.

— Чи розбилися камінчики? Які вони тверді або м'які? (Тверді).

— Викладіть камінчиками місток для зайчика. (На доріжки із пластиліну діти вдавлюють камінці).

— Молодці, діти, зайчик вам дуже вдячний.

— Діти, ми побували на весняній галявині, але час повертатися до групи.

IV. *Аналіз заняття.*

— Кому ми допомогли в лісі? (Зайчику, білочці).

— Сподобалося вам допомагати звірятам? (Сподобалось).

— Давайте скажемо: «Я сьогодні молодець!»

— А за те, що ви допомогли звіряткам, вони прислали вам частування.

— Дякуємо.

Заняття із соціально-побутового орієнтування «Камінці нашої Хортиці».

Компетентнісно-орієнтоване завдання: формування вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки

Мета: Продовжувати знайомити дітей з якостями та властивостями каміння

(холодне, тепле, важке, сухе, гладеньке, шорстке, не розчиняється у воді). Створити умови для прояву самостійності у дітей під час проведення пошуково-дослідницької діяльності. Розвивати полісенсорні взаємозв'язки, дрібну моторику рук, збережені аналізатори. Активізувати та стимулювати зорові функції очей. Розвивати логічне мислення, творчу уяву. Виховувати інтерес до неживої природи.

Обладнання: скринька, листівка, лоточки, камінчики різного розміру та різні на дотик, склянки з водою, ложки, серветки, баночки для музичних інструментів, ємкості з піском, ліхтарик, лампа, малюнки – схеми фіксації окремих епізодів досліду з водою, магнітофон.

Хід заняття:

1. 1. Пальцева гімнастика.

Десять пальців,

Десять братців

Є у мене.

Поливають із відерця

Разом клени.

Прибирають у кімнаті

Та на ганку,

Миють щоки, ніс та вуха

На світанку.

І взувають вранці разом

Черевички.

Разом граються в пісочку

Біля річки.

А коли мороз надворі -

Не змерзають,

Разом в теплі рукавички

Залізають.

2. «Організаційний момент».

— Діти, нещодавно на вихідних я їздила відпочивати на наш славнозвісний всім відомий острів. Може вже хтось здогадався, де я була? Дійсно, я була на нашій Хортиці! І я привезла для вас сюрприз. А що саме, спробуйте здогадатись. Допоможе вам в цьому загадка.

Слухайте уважно.

В сережках у мами вогнем він горить,

Непотрібним в пилу на дорозі лежить

Він може дрібненьким в долоньці лежати,

Та може бути великим, важким — одному не підняти.

— Так, це камінчики. Коли я гуляла по Хортиці, я зустрілася з цікавими людьми. Вони теж збирали різні камінці, уважно їх роздивлялись і обстежували. Коли я з ними познайомилась, я дізналась, що вони дослідники, вивчають нашу Хортицю і розповіли мені багато цікавого.

— А чи хотіли б ви сьогодні також побути дослідниками і дізнатися про камінці багато цікавого?

II. 1. «Досліджуємо камінчик»

— А ось і камінчики з нашої Хортиці запрошують вас до нашої лабораторії. Пропоную вибрати з багатьох камінчиків по одному і взяти до рук щоб добре обстежити.

— Скажіть мені, будь-ласка, у кого яке каміння на дотик? (Холодне, гладеньке, шорстке, важке, маленьке, велике, тепле, легке, кругленьке,...).

— Як ви гадаєте, як можна холодні камінці перетворити на теплі? (Потримати в руках, покласти на батарею, покласти на сонце,...).

— Пропоную вам зробити такий експеримент з допомогою лампи. Що ж буде з вашими холодними камінцями, якщо ви покладете їх на тарілочку під включену лампу? Давайте спробуємо? (Діти кладуть камінці, а вихователь включає лампу).

— Поки буде йти наш експеримент з лампою і камінчиками, пропоную далі проводити наші дослідження. Як ви гадаєте, у камінцях всередині є повітря?

— А чи може камінчик плавати на поверхні води?

— А чи може камінчик розчинитися у воді?

— Пропоную вам самим дізнатися, чи вірні були ваші відповіді? Але вам треба бути дуже уважним.

— Подивіться, що ще є у вас в лабораторії?

— Візьміть, будь-ласка, склянку з водою та виберіть по одному камінчику. Киньте камінчик у воду і уважно подивіться. Що ви там бачите? (З камінця піднімаються до верху бульбашки). А що це за бульбашки? Який висновок можна зробити? (В камінцях є повітря).

— Камінець плаває, чи він потонує? Чому? Який висновок можна зробити? (Каміння тяжке, в ньому хоча і є повітря, але замало, тому воно тоне).

— А зараз пропоную взяти ложечку і помішати в склянці з водою камінець. Він розчинився, чи ні? Як ви гадаєте, чому? Який висновок можна зробити? (Камінь твердий, тому не розчиняється у воді).

(Кожен висновок вихователь фіксує графічно).

2. «Музика камінчиків»

— Діти, як ви гадаєте, а чи можемо ми почути каміння?

— А яким чином це зробити?

— В мене є такі незвичайні баночки, які можуть перетворюватися на музичні інструменти “маракаси”, слід лише насипати в них камінчики.

— Діти, ви хочете почути музику камінчиків? Тоді насипайте до баночок камінчики.

3. Фізхвилинка.

Може час вже й пограти з камінчиками? Тоді під супровід музики камінчиків влаштуємо справжній карнавал.

4. Офтальмотренаж.

III. 1. «Візерунки Хортиці»

— Діти, як ви гадаєте, як люди в житті використовують каміння? Що ще можна робити з каміння?

— Так, камінчиками можна викласти різні візерунки, як в музеї козацтва на Хортиці.

— А чи хочете і ви спробувати створити різні візерунки Хортиці із камінчиків на піску.

2. «Самоаналіз дітьми своїх робіт».

IV. Аналіз заняття.

Заняття з розвитку зорового сприйняття «Різнобарвні камінці»

Компетентнісно-орієнтоване завдання: розвиток творчої уяви

Мета: Формувати вміння використовувати нетрадиційну техніку роботи з камінчиками. Розвивати творчу уяву, пам'ять, увагу і комунікативні навички. Активізувати та стимулювати зорові функції очей. Виховувати доброзичливість, довіру до однолітків. Підтримувати інтерес до занять.

Обладнання: камені – по два на кожну дитину, гуаш, пензлі, геометричні фігури, зображення наскальних малюнків.

Попередня робота: знайомство з камінчиками «Марблс», розгляд ілюстрацій із зображенням метеликів, персонажів казкових фей.

Хід заняття:

I. 1. «Вітання».

— Вітаю! Я дуже рада вас бачити. Давайте привітаємо, один одного так, щоб було зрозуміло, що ми раді побачитися. (Використовуючи виразні рухи, діти дивляться в очі один одному і посміхаються, потискають руки, і по-дружньому обіймаються).

2. «Ласкаве ім'я».

— Молодці діти. А тепер пограємо в гру «Ласкаве ім'я». Згадайте, як вас ласкаво кличуть вдома. Ми будемо кидати один одному м'ячик. І той, до кого м'ячик потрапить, називає одне або кілька своїх ласкавих імен. Важливо, крім того, запам'ятати, хто до кожного з вас кинув м'ячик. Коли всі діти назвуть ласкаві імена, м'ячик піде у зворотний бік. Потрібно постаратися не переплутати і кинути м'яч тому, хто в перший раз кинув вам, а крім того, вимовити його ласкаве ім'я.

II. 1. «Художники».

— Діти, сьогодні у нас з вами незвичайне завдання кожен з вас стане художником. А ви знаєте, хто такий художник? (Відповіді дітей).

— Правильно, це людина, яка займається образотворчим мистецтвом. А на чому малюють художники? (Відповіді дітей).

— Малювати можна не тільки на полотнах. І сьогодні ви в цьому переконаєтеся.

2. «Малюємо геометричні фігури в повітрі».

— Зараз ви спробуєте малювати незвичайним способом, в повітрі. Кожен по колу буде малювати в повітрі пальцем по одній геометричній фігурі. Решта дітей повинні будуть відгадати, що намалював художник. У вас є картки з геометричними фігурами і якщо ви дізналися, що намалював художник, то ви піднімаєте цю картку.

— Діти, вам сподобалося малювати в повітрі? (Відповіді дітей).

3. «Малювання подумки».

— А тепер ми спробуємо малювати з вами подумки. Хочете дізнатися як? (Відповіді дітей).

— Дитина, яка буде грати роль художника, уважно розглядає того, кого буде малювати. Потім відвертається і дає йому словесний портрет. Можна використовувати іграшки.

— Молодці діти, кожен з вас постарався.

4. *Фізхвилинка.*

5. *Офтальмотренаж.*

III. 1. Художньо-продуктивна діяльність.

— Діти, ви говорили, що малювати можна на папері. Але в давнину не було паперу, і люди малювали на каменях, на глині, на бересті. (Дітям показують картинки).

— Минуло дуже багато часу, і деякі малюнки збереглися до наших днів.

— Зараз ми будемо малювати з вами на каменях. Сідаєте на свої місця і подумайте, що ви хочете намалювати. (Діти висловлюють свої думки і приступають до роботи)

IV. Аналіз заняття.

Розгляд та оцінка кожної роботи індивідуально.

— Діти, сьогодні я побачила в вас хороших художників, ви проявили фантазію, уяву. У вас вийшли відмінні роботи. Молодці!

Заняття із соціально-побутового орієнтування «Подорож до країни Фей»

*Компетентнісно-орієнтоване завдання: розвиток навичок
кольоророзрізнення, форморозрізнення*

Мета: Вчити поєднувати камінчики з осередком згідно заданого кольору. Закріпити основні кольори: червоний, синій, зелений, жовтий з використанням каменів «Марблс». Формувати вміння використовувати нетрадиційну техніку роботи з камінчиками «Марблс». Розвивати, дрібну моторику рук, творчу уяву, активізувати словник дітей.

Обладнання: камінці «Марблс» основних кольорів, кошики за кількістю дітей, макети фей з круглими отворами, диск «Школа чарівниць» костюм феї, квіти і доріжка.

Попередня робота: знайомство з камінчиками «Марблс», розгляд ілюстрацій із зображенням метеликів, персонажів казкових фей.

Хід заняття:

I. 1. «Незвичні гості».

Звучить казкова музика. Входить педагог в костюмі королеви фей.

— Здрастуйте, діти. Я з казкової країни до вас прилетіла зі своїми помічницями, щоб розфарбувати осінь.

— Якого кольору листочки на деревах восени? (Відповіді дітей)

2. Мотивація.

— Коли летіли ми через океан, налетів сильний вітер і порвав всі костюми фей. Тепер вони не можуть працювати. Що робити? Як полагодити крильця? (Відповіді дітей)

— Давайте вирушимо в нашу майстерню і все полагодимо.

II. 1. Подорож до майстерні.

По доріжці ми йшли, зелені камінчики знайшли.

Сіли, зібрали, далі пішли.
Ось направо ми пішли, червоні камінчики знайшли,
Сіли, зібрали, далі пішли,
Ось ми в гірку пішли, сині камінчики знайшли,
Сіли, зібрали, далі пішли.
А під гірку пішли- жовті камінчики знайшли,
З собою в майстерню принесли.

2. Допомога феям.

— Запрошую в нашу майстерню!
— Давайте розглянемо у фей якого кольору крильця. (Відповіді дітей)
— Подумайте і виберіть камінчики відповідного кольору із крильцями фей.
— Якщо викладіть правильно, то феї зможуть працювати і ми побачимо яскраву осінь.

3. Офтальмотренаж.

III. 1. Художньо продуктивна діяльність
Самостійна робота дітей (звучить музика)

2. Виставка робіт.

Діти розставляють свої роботи, милуються ними, обговорюють їх.
— Всі молодці, працювали чудово!
— Тепер нам потрібно вирушати назад в дитячий садок.

IV. Аналіз заняття.

— Діти, вам сподобалося наша подорож? (Відповіді дітей).
— Що ми з вами робили? (Відповіді дітей).
— Я сподіваюся, ви завжди будете чуйними, і будете допомагати всім, хто потребує вашої допомоги.

Інтегроване заняття «Сад каміння».

Компетентнісно-орієнтоване завдання: виховання естетичного ставлення до каміння

Мета: Вчити сприймати красу природного довкілля. Розширювати знання дітей про каміння, його властивості. Закріплювати уявлення про живу та неживу природу. Ознайомлювати зі способом створення з камінчиків міні-скульптур. Розвивати полісенсорні взаємозв'язки, аналізуюче спостереження, зорову увагу. Сприяти розвитку уяви, образного мислення. Прищеплювати любов до природи. Виховання естетичного ставлення до каменів.

Обладнання: добірки фотографій «Сади каміння», «Літопси», «Краса з каміння руками людини»; ігрові поля і картки для гри «Жива-нежива природа»; різні камінці; посудини з піском; серветки; аудіозапис «Музика природи».

Попередня робота: перегляд серії «Сад каміння» мультфільму «Лунтик та його друзі»; збирання камінчиків на майданчику; фарбування гальки в різні кольори.

Хід заняття:

I. 1. Психогімнастика «Привітання»

— Добрий день, дуже раді усім вам!

— Вітаю вас, мої любі діти! Що було учора – ми пам’ятаємо, що відбувається сьогодні – добре знаємо, що буде завтра – нам невідомо. А тому дуже цікаво, що чекає на нас сьогодні? Яким буде цей день у нашому дитсадку? (Відповіді дітей).

— Це залежить насамперед від нас самих. Створімо собі добрий настрій. Зустрінємо новий день усмішкою!

— Спробуйте відгадати, що це таке? Найбільше його у горах, буває в річках, озерах, морях, океанах. За величиною буває різний: маленький і великий, але дуже твердий. Щоб не заважав, його з дороги прибрати треба. І вода його не розмочить, і вогонь його не візьме, і легко будь-який ніж він наточить.

2. Мотиваційна ситуація

Педагог привертає увагу дітей до столика в куточку досліджень, на якому лежить купка різноманітних камінців.

— Що з’явилося в нашій «дослідницькій лабораторії»? Що можна робити з камінчиками? (*Думки дітей*).

— Скільки цікавих ідей ви запропонували!

II. 1. Обстеження камінців

— Каміння – це нежива природа, мінерали, тверді гірські породи. Розгляньте камінці в нашій лабораторії.

— Діти, чи однакові вони за величиною, формою, кольором?

— Покажіть найбільший, найменший.

— Знайдіть білий, чорний, сірий, якого ще відтінку є камінці?

— Покажіть гладенький, гострокутний.

— Спробуйте на дотик камінчик, який він?

— Чи є камінь безпечним предметом? Чому?

2. Ігри з камінцями

— Викласти цифровий ряд камінцями (зображення цифр на камінцях).

— Знайти парні великі, малі букви (зображення букв на камінцях).

— Класифікувати камінці за певною ознакою.

— Викласти ряд камінців за формою (від найбільшого до найменшого).

— Співвіднести контурне зображення із камінцем.

— За допомогою камінців викласти зображення фігур.

3. Дослідницька діяльність

— Що відбувається з камінням, коли опускаєш його у воду? (Мокрий камінь набуває темнішого забарвлення, ніж був сухим.)

4. Перегляд слайдів «Де використовують камінь?»

— Камінь є важливою частиною багатьох процесів. Його використовують у будівництві різних будівель, споруд та доріг. Також його застосовують в декоруванні стін, підлоги, фасадів будівель, арок, створенні ландшафтних дизайнів тощо.

5. Народна творчість про камінь

— Не дивно, що слово «камінь» зустрічається не тільки в загадках, але і в приказках, казках, прислів’ях. Наприклад: під лежачий камінь вода не тече; камінь на душі; камінь на камені не остався; вода камінь точить та інші.

6. *Діалог за сюжетом серії «Сад каміння» мультфільму «Лунтик та його друзі»*

— А пам'ятаєте, що зробили з камінчиків персонажі мультику, який ми нещодавно дивилися, гусениці Вупсень і Пупсень?

— Чому Вупсень і Пупсень не захотіли вирощувати сад суниць?

— Як вони вирішили створити «сад каміння»?

— Що саме робили гусениці? Чим вони прикрасили сад?

— Чи гарний вийшов «сад каміння»? Як би ви його описали?

— Чому «сад каміння» не можна виростити, але можна створити?

7. *Перегляд відеосюжету «Рубрика новин»*

В Києві у співпраці з українськими і японськими архітекторами було створено сад каміння «Парк Кіото».

8. *Ознайомлення з рослинами-літопсами*

— Я хочу вам показати незвичайні рослини. (Демонстрація зображення літопсів).

— На що вони схожі?

— Так, ці рослини дуже подібні до камінчиків. Вони називаються літопси, або «живе каміння». Ростуть літопси в піщаних і кам'янистих пустелях Африки. Ці місця вкрай бідні на воду, і все живе там потерпає від палючих променів сонця. Тому лише деяким рослинам вдалося пристосуватися до життя в таких екстремальних умовах. Розгляньмо літопси уважніше. Надземна частина – два зрощених товстих листочки, розділені неглибокою щілиною, з якої з'являються квітка і нове листя. Квіти зазвичай білі або жовті. Літопси дуже схожі на каміння.

— Як гадаєте, вони теж належать до неживої природи? Чому?

9. *Дидактична гра «Жива – нежива природа»*

Діти розкладають картки із зображенням об'єктів живої природи (пташка, метелик, песик, рибка, літопс) на ігрове поле зеленого кольору, а із зображеннями об'єктів неживої природи (сонце, ґрунт, пісок, вода, камінь – на жовте).

III. 1. *Руханка з камінцями(рухові дії під музичний супровід).*

2. *Офтальмотренаж.*

3. *Практична діяльність «Створення саду каміння»*

— «Сади каміння» створюють не лише гусениці в мультиках, а й люди. Подивіться, якими гарними і незвичайними бувають такі сади. (Діти розглядають фотографії «садів каміння»).

— Як розміщені камінчики? Вони лежать один на одному, утворюючи невеличкі вежі. Як гадаєте, чи легко створити таку вежу?

— Спробуйте! Візьміть один камінчик і покладіть його на другий. Так, молодці вийшло!

— А тепер покладіть зверху третій камінчик. Я бачу, що не всі вежі встояли. Тут треба знати один секрет. Підійдіть-но до мене, і я вам його відкрию.

— Чи чули ви колись слово «рівновага»? Здогадуєтеся, що воно означає? Рівновага – це стан спокою, відсутність коливань. Чи вмієте ви утримувати рівновагу, тобто якийсь час зберігати певне положення тіла? Перевірмо!

4. Вправа на рівновагу «Чапля»

— Підніміть праву ногу і спробуйте постояти на самій лише лівій, як чапля. Руки розведіть в сторони – вони допомагатимуть вам утримувати рівновагу. Молодці! А тепер підніміть ліву ногу і затримайтесь якомога довше на правій. Щоб триматися довго, вам треба стати зручно, знайти таке положення тіла, в якому тіло не хитається. Так само і з камінчиками. Їх треба зручно поставити один на один, бажано по центру. Краще найбільший камінчик покласти знизу, а наступні вибирати пласкі, щоб вони могли лежати рівно і тримати на собі інші камінчики.

— Ви можете тримати рівновагу! А тепер проекспериментуємо з камінчиками.

5. Вправа «Вежа з камінців»

Діти сідають за столики і намагаються побудувати з камінців якомога вищі вежі. Роблять висновок про те, камінці якої форми найбільш стійкі.

— Бачу, ви вже готові створити власні неповторні «сади каміння»! Розімнімо пальчики і вперед!

6. Пальчикова вправа

Ми до лісу пішли, («Крокують» по столу вказівним і середнім пальчиками)

Ягідки дрібні знайшли! (Дріботять усіма пальчиками по столу)

Ми на поле пішли, («Крокують» по столу вказівним і середнім пальчиками)

Квіти гарні там знайшли! (З'єднують кисті рук і розкривають долоньки, формуючи квітку)

Ми у гори пішли, («Крокують» по столу вказівним і середнім пальчиками)

Там камінчики знайшли! (Стискають кулачки)

Їх в кишені поклали

І в садочок пострибали! (Стукають кулачком по кулачку)

7. Творча діяльність

Під музичний супровід діти створюють з каміння свої «сади» в посудинах з піском; інші – виконують малюнок на камінцях.

IV. Аналіз заняття.

— У нас вийшли чудові «сади каміння»! Створімо з них виставку. Так у нашій групі з'явиться куточок спокою і милування. Де можна буде помріяти або відпочити.

Додаток 9. Карточка дидактичних вправ з камінчиками [17]

«Пригадаємо казку»

Мета: розвивати пізнавальні процеси

Матеріал: картки з червоним кружком, картки з уривками з творів.

Хід вправи:

Педагог називає або читає уривки з відомих казок. Завдання дітей - згадати, в яких з них йдеться про каміння. Якщо педагог назвав потрібну казку, діти піднімають картку з червоним кружком.

«Камінь, ножиці, папір»

Мета: розвивати увагу, швидкість реакції, мислення, вміння доводити свою правоту, дотримуватися правил гри; зняття психоемоційного напруження.

Хід гри:

Цю гру можна використовувати в якості розминки. Діти діляться на дві групи по два - три людини і домовляються, якими рухами вони будуть позначати ці предмети. Наприклад, відкриті долоні - папір, стиснуті кулачки - камінь, два випрямлених пальця (інші стиснуті в кулак) - ножиці. Дорослий каже: «Камінь, ножиці, папір!», почувши останнє слово, учасники гри за допомогою рук зображують один із зазначених предметів. Потім кожен доводить, що його «предмет» переміг. Так, ножиці ріжуть папір, значить, вони «сильніші». Але зате камінь може затупити ножиці і т. п. Виграє той, чий предмет може «перемогти» всі інші.

«Який камінчик зник?»

Мета: розвивати, активізувати та стимулювати зорові функції.

Матеріал: камені різних кольорів і розмірів.

Хід вправи:

Педагог викладає декілька різних каменів і пропонує їх заповнити. Потім вибирається дитина лічилкою, і педагог пропонує їй відвернутися в цей час забирається один з камінчиків. Завдання дитини - визначити, який прибраний камінь.

Чим більше каменів і чим менше вони розрізняються, тим складніше завдання. У цю гру можна грати і під час екскурсій, прогулянок, намалювавши на землі квадрати, в кожен з яких кладеться один камінчик.

«Знайди свій камінчик»

Мета: розвивати швидкість та повноту зорового обстеження.

Матеріал: колекція каменів.

Хід вправи:

Кожна дитина вибирає найбільш вподобаний камінь з колекції (якщо ця гра проводиться на вулиці, то знаходить його), уважно розглядає, запам'ятовує колір, досліджує поверхню. Потім всі камені складаються в одну купку і перемішуються. Завдання - знайти свій камінь.

«Я поклав у свій рюкзак»

Мета: дати уявлення про професію геолога, його роботу; закріпити назву каміння; розвивати увагу, кмітливість. Формувати вміння використовувати

власну сенсорну систему.

Матеріал: рюкзак, різні камінчики.

Хід вправи:

Педагог розповідає дітям про те, що є така професія - геолог. Він вивчає камені, часто їздить в експедиції, ходить з рюкзак і спеціальним геологічним молотком, за допомогою якого відбиває шматочки гори - камінчики. Нехай діти сядуть в коло і представлять, що вони геологи, які «складають» різні камені в рюкзак. Вихователь говорить: «Я поклала в рюкзак граніт», другий учасник гри додає: «Я поклав в рюкзак граніт і кремій», «Я поклав в рюкзак граніт, кремій і мармур» і т. д.

«Що таке гори»

Мета: дати уявлення про рівнини і гори, їх утворення за допомогою моделювання; розвивати допитливість, інтерес. Навчання прийомам виконання предметно-практичних дій з опорою на дотик.

Матеріал: шматок тканини, розфарбований в зелені і коричневі кольори; камені.

Хід вправи:

1-й варіант

Розкласти тканину на плоскому місці, наприклад, на столі. Уявімо, що це ділянка землі. Можна назвати таке місце рівним? Воно так і називається - рівнина. Тепер запропонуйте дітям покласти під тканину предмети різної висоти, наприклад камені (їх можна класти тільки під ділянки коричневого кольору). Розглянемо нашу ділянку. Вона рівна чи ні? На ній з'явилися гори. Так і в природі гори чергуються з рівними ділянками.

2-й варіант

Кілька дітей тканину тримають за кінці - вона розтягується. Потім інші діти знизу піднімають руками тканину на тих ділянках, які позначаються коричневим кольором (можна створити різні по висоті гори).

3-й варіант

Кожна дитина тримає на долоньці шматочок тканини. За командою вихователя вона ворухить рукою, піднімає пальці, стискає долоню в кулак - виходять «гори».

«Що у гір всередині?»

Мета: закріпити знання про утворення гір, формувати вміння перетворювати об'єкти довкілля з використанням різних матеріалів.

Матеріал: пластилін, торт.

Хід вправи:

Візьміть пластилін коричневого, сірого, чорного і інших кольорів, тістечко або шматочок торта з добре помітними шарами. Зверніть увагу дітей на те, що тістечко складається з декількох шарів. Так само і всередині землі можна виявити схожі шари. Іноді вони виходять на поверхню, і з'являються гори. Нехай діти сліплять з пластиліну довгу смужку, що складається з декількох шарів різного кольору. Потім надріжте в декількох місцях поверхню отриманого «тістечка» і запропонуйте зробити з нього складку, хвилю, обережно рухаючи пластилін з кінців в середині. Вийдуть гора, усередині

якої шари різних каменів. Це своєрідна кам'яна книга, читаючи яку вчені дізнаються про минуле нашої планети.

«Гора і камінчики»

Мета: дати уявлення про те, що вода і вітер камінь точать; розвивати емпатію, уяву. Формувати у дітей впевненість в собі.

Хід вправи:

Діти - камінці стоять разом, тісно притулившись один до одного, - це гора. Звучить музика. Педагог каже: «Жила - була велика, велика гора. Вона вважала себе найсильнішою. Але вітер і вода вважали себе найсильнішими. Йшли роки. Вода проливалася на гору дощами (звучить музика імітує краплі дощу) і точила камені. Мороз заморожував воду в тріщинках, а вітер відносив усі маленькі камінчики і піщинки з її поверхні (звучить музика, імітує вітер). Ось покотився з гори камінчик (одна дитина відходить від інших), потім другий, третій (ще частина дітей по черзі відходять від центру). Гора ставала все менше і менше і, зрештою, стала зовсім непомітною, (всі діти розходяться) так вітер і вода працювали день за днем - перемогли велику гору».

«Створюємо музичні інструменти»

Мета: дати уявлення про те, що музичні інструменти можна створити шляхом природних матеріалів; розвивати музичний слух, збережені аналізатори. Розвивати творчу уяву.

Матеріал: металеві банки з-під кави, пластмасові упаковки з щільними кришками, камені різного розміру (не дуже великі).

Хід вправи:

Примітка.

Гру краще проводити на вулиці, так як придумані дітьми музичні інструменти зазвичай видають дуже гучні звуки.

Створюємо свій музичний інструмент. Покладемо камені в металеву банку з-під кави або пластмасовий посуд, щільно її закриємо. Можна змінювати камінчики (збільшити або зменшити їх кількість, класти камінчики різного розміру, ваги). При цьому змінюється звук. Як гримить один камінчик? Два? Багато? За таким принципом зроблені брязкальця і деякі інші інструменти, наприклад маракас.

«Підбери камінчик»

Мета: закріпити назви природних і штучних каменів; дати уявлення про використання їх людиною. Розвивати вміння узагальнювати та систематизувати накопичені знання.

Матеріал: різні природні і штучні камені (крейда, цегла, кремій, агат, тощо).

Хід гри:

Педагог говорить: «Якщо б я був будівельником, я б побудував будинок з...»; «Якби я був ювеліром, я б зробив прикраси з...»; «Якби я був ковалем, я б викував меч...»; «Якби я був художником, я б виготовив пам'ятник з...» і т. п. (діти показують потрібний камінь).

«Що для чого»

Мета: продовжувати знайомити дітей з штучним та природним камінням, виробами з них; розвивати зорово-моторну координацію; мислення, пам'ять; закріпити вміння працювати парами, домовлятися пояснювати свій вибір.

Матеріал: картки із зображенням різних виробів з каменю (пам'ятники, будинки, прикраси тощо), різні камені (цегла, граніт, кам'яне вугілля та ін), гірські породи і мінерали та вироби з них: кристали кварцу і кварцові годинники, графіт і олівці, мідна руда та мідний дріт, сірка і сірники і т. п.

Хід вправи:

Педагог пропонує підібрати до кожного каменю картинки із зображенням зроблених з неї предметів (одному каменю може відповідати одна або кілька картинок).

«Творимо розповіді і казки»

Мета: розвивати творчість; зв'язне мовлення; пам'ять, мислення, увагу. Зняття психоемоційного напруження.

Матеріал: різні камінчики.

Хід вправи:

1-й варіант

Педагог пропонує дитині вибрати камінчик і розповісти про нього казку або розповідь: де «жив» раніше цей камінчик, як він з'явився на світ, як потрапив у дитячий садок, чи потрібен він людям. Скласти можна від особи каменю.

2-й варіант

Педагог пропонує скласти колективну казку або розповідь про один камінь. Діти встають біля великого каменя і складають казку по черзі. Дорослий пропонує початок: «Далеко - далеко, на вершині гори, лежав великий - великий, старий камінь...». Кожен з дітей дає свій варіант продовження тексту.

«Жива і нежива природа»

Мета: закріпити знання про живу і неживу природу; вчити доводити свою правоту; розвиток пізнавальних процесів.

Матеріал: пісок, глина, каміння, кімнатні рослини, черепашки, сухі осінні листя і т. п.

Хід вправи:

Педагог разом з дітьми розглядає матеріал, розташований на столі і дає завдання: розділити всі предмети на дві групи. Що належить до живої, а що відноситься до неживої природи? Обґрунтувати свій вибір.

«Ящик відчуттів»

Мета: навчати прийомам виконання предметно-практичних дій з опорою на дотик, розвивати увагу та збережені аналізатори.

Матеріал: ящик відчуттів, різні камені, іграшки.

Хід вправи:

1-й варіант

Покладіть в ящик кілька предметів, в тому числі один - два камені. Запропонуйте дитині визначити, що знаходиться всередині, і вибрати камені.

Запитати у дитини, за якими ознаками визначив, що це камінь? Нехай скаже, що він відчуває, - який предмет на дотик? (гладкий, шорсткий, незграбний, з гострими краями, теплий, холодний, важкий, легкий тощо).

2-й варіант

В ящику відчуттів лежить тільки каміння (їх кількість дорівнює кількості дітей). Кожна дитина витягує один зразок, попередньо розповівши про його характеристики, які він визначив на дотик. Коли всі камені опиняться на столі, порівняйте їх.

3 - й варіант

Педагог описує камінь, а дитина на дотик знаходить його серед інших зразків, наприклад: «Вибери, круглий, гладкий, маленький камінчик». У цьому випадку камені в ящику відчуттів повинні добре відрізнятися один від одного.

«Ожилі камені»

Мета: розвивати уяву, пізнавальну активність, зв'язне мовлення. Зняття психоемоційного напруження.

Матеріал: різноманітне каміння, гуаш, пензлі, вологі серветки.

Хід вправи:

1-й варіант.

Педагог пропонує кожній дитині вибрати собі камінь. Для того що б обраний камінь ожив потрібно потримати його в долонях, зігріти його своїм теплом, щоб він відчув інформацію про вас. Подумайте, що може розповісти про вас камінь, який ви тримаєте в руках?

Інші камені можуть задавати вам запитання. І так, зараз ми почуємо, що ж вдалося дізнатися першому каменю. (Учасники представляються і кажуть інформацію про себе від імені каменю). Якщо ви не впевнені можна задавати навідні запитання, звернені до каменя:

— Як себе відчуває твоя господиня? Чим любить займатися у вільний час? Що ти дізнався про свою господиню?

Починати таку гру краще з дітей активних, щоб був приклад для наслідування у інших.

2-й варіант.

Дитині пропонують розмалювати камені за допомогою гуаші та пензлів (методом стусана).

«Будуємо башточки»

Мета: навчати прийомам виконання предметно-практичних дій з опорою на дотик, розвивати окомір, фіксацію погляду на об'єкті, зняття тривожності.

Матеріал: плоскі камені.

Хід вправи:

Дітям пропонуються плоскі камені з яких потрібно побудувати башточки.

Визначити яка башточка вийшла вище.

«Кам'яний орнамент»

Мета: розвивати навички кольоророзрізнення, форморозрізнення, уяву, зв'язне мовлення, дрібну моторику рук; активізувати та стимулювати зорові

функції.

Матеріал: зразки орнаменту, кольорова дрібна галька.

Хід вправи:

Дитина вибирає вподобаний орнамент, візерунок, який вона бачить на папері. Потрібно скласти орнамент з кольорової дрібної гальки. Для цього потрібно вибрати бажаний колір.

«Фокусник»

Мета: розвивати дрібну моторику рук, зорову увагу, аналізуюче сприйняття, дослідницьку діяльність. Формувати у дітей впевненість в собі.

Матеріал: різноманітні сірі камінчики і схожі за розміром та формою камінчики розфарбовані та покриті лаком, пензлі, фарби.

Хід гри:

Дитині показують два камені однакових за розміром і формою, але один сірий, а інший -кольоровий (фарбований і покритий лаком). Завдання для дитини: визначити відмінність і схожість. Пояснити, як сірий камінь можна зробити (перетворити) кольоровим. Що для цього потрібно (які матеріали)? Далі дорослий допомагає здійснити «фокус» надавши дитині пензлі і фарби.

«Знайомство»

Мета: формувати у дітей впевненість в собі.

Матеріал: різноманітні камінчики, обруч.

Хід вправи:

Вибрати потрібний камінчик назвати своє ім'я і розповісти про себе (наприклад: «Я люблю ...» або «У мене є сім'я ...»).

Після відповіді камінь розміщується в центрі кола, в обруч. Кожне висловлювання підтримується оплесками.

«Знайди скарб»

Мета: розвивати тактильну чутливість, дрібну моторику рук.

Матеріал: камінці, ємність з піском, коробочка.

Хід вправи:

1-й варіант

Педагог ховає непомітно від дитини камінці в піску. Дитина шукає і складає в коробочку.

2-й варіант

Одна дитина ховає камінці в пісок, а другий учасник гри шукає.

«Що зайве? Чому?»

Мета: розвивати мислення (розумова операція узагальнення), увагу, вміння довести правильність своєї думки.

Матеріал: камені із зображеннями тварин, птахів, одягу, транспорту, посуду, овочів, фруктів, меблів.

Хід гри:

Педагог розкладає на групи камені. Дитині пропонується знайти зайвий предмет, пояснити свій вибір.

«Продовжуй ряд»

Мета: розвивати логічного мислення, уваги; формувати простежувальну

функцію ока.

Матеріал: камені різних кольорів.

Хід вправи:

Педагог починає викладати ряд з каменів з встановленням певної закономірності. Дитині пропонується продовжити ряд.

«Побудуй доріжку»

Мета: розвивати увагу, зорово-моторну координацію, дрібну моторику.

Матеріал: камені різних кольорів, шаблони для викладання доріжок.

Хід вправи:

Дитині пропонується побудувати доріжку з каменів (на шаблоні розмічена схема доріжки).

«Сухий басейн»

Мета: розвивати сенсорні функції, дрібну моторику рук, збережені аналізатори. Зняття психоемоційного напруження.

Матеріал: пластикова ємність, камінчики різного кольору, форми, розміру, дрібні іграшки.

Хід вправи:

1-й варіант

Дитині пропонується перебирати пальчиками камінчики та відшукувати заховану серед камінчиків дрібну іграшку.

2-й варіант

Дитині пропонується перебирати пальчиками камінчики та розкласти камінчики за кольором.

«Вгору-вниз, вправо-вліво»

Мета: розвивати дрібну моторику рук, вміння орієнтуватися на площині, активізувати та стимулювати зорові функції.

Матеріал: аркуші паперу, камінчики різного кольору, форми, розміру.

Хід вправи:

1-й варіант

Педагог пропонує еталон розкладених камінчиків на площині, дитині необхідно повторити малюнок і назвати де і який камінчик знаходиться.

2-й варіант

Педагог пропонує покласти червоний камінчик в центр листа, синій камінчик - в лівий верхній кут, жовтий - в правий верхній кут, зелений - у правий нижній кут; помаранчевий камінчик - в лівий нижній кут...

«Змійка»

Мета: вчити складати камінчики, прикладаючи один до іншого; розвивати дрібну моторику рук, зорово-моторну координацію.

Матеріал: камінчики «Марблс» або різноманітні камінчики.

Хід вправи:

1-й варіант

Педагог пропонує викласти довгу змійку так, щоб всі камінці лежали один за одним без проміжку. Можна використовувати різні кольори.

2-й варіант

Педагог пропонує викласти змійку, використовуючи один колір, два кольори чергуючи їх, використовуючи кількісний показник (візьми 5 камінчиків одного кольору і 4 камінчика іншого кольору).

«Сортування»

Мета: розвивати кольоророзрізнення, знаходити колір за зразком і за словесною інструкцією; стимулювати зорово-пошукову діяльність.

Матеріал: камінчики «Марблс», картки із зразками кольору, ємності для розкладання (кількість залежить від кількості використовуваних кольорів).

Хід вправи:

1-й варіант

Педагог звертає увагу, що всі камінчики різних кольорів перемішалися. Необхідно розсортувати їх за кольорами. Показується еталон кольору і пропонується впорядкувати спочатку пред'явлений колір. Діти називають колір, відбирають і складають в свої баночки тільки камінчики необхідного кольору. При повторенні вправи кількість пропонованих кольорів збільшується.

2-й варіант

Педагог звертає увагу, що всі камінчики різних кольорів перемішалися. Необхідно розсортувати їх за кольорами. Колір не показується картою, а називається словом.

«Виклади за зразком»

Мета: розвивати вміння розрізняти кольори, називати їх; розвивати, активізувати та стимулювати зорові функції.

Матеріал: картки із завданнями, камінчики, фони.

Хід вправи:

1-й варіант

Педагог пропонує розкласти камінці накладаючи їх на зразок -картки, на якій нанесений малюнок.

2-й варіант

Педагог пропонує викладання камінчиків, орієнтуючись на зразок на вільному просторі (на фонах).

3-й варіант

Педагог пропонує запам'ятати візерунок на картці і викласти по пам'яті на фонах.

«Викладання сюжетних картин із каміння»

Мета: розвивати окомір, вміння орієнтуватися на площині, творчу уяву.

Матеріал: ємності з піском, різноманітні камінчики.

Хід вправи:

Педагог пропонує дітям викласти сюжетну картину за допомогою камінчиків на певну тему: «Морське дно», «Будиночок в селі», «Колобок», «Новий рік», «Рибки в акваріумі»...

«Назви ласкаво»

Мета: удосконалювати навички утворення словоформ із зменшувально-

пестливим значенням, розвивати пізнавальні процеси.

Матеріал: різноманітні камінчики, ілюстрації до різних казок.

Хід вправи:

Допоможемо казковому герою дістатися до будиночка, побудувавши доріжку з камінчиків, називаючи при цьому слова зменшувально-пестливо. Наприклад: ліхтарик, столик, будиночок.

«Проклади доріжку»

Мета: розвивати зорову увагу, простежувальну функцію очей, логічного мислення, удосконалення орієнтування в просторі.

Матеріал: картки із викладеними камінчиками доріжками та схемою викладання доріжок за стрілками.

Хід вправи:

Дитина бере перший камінчик від доріжки і викладає його, чітко виконуючи вказівки стрілки.

«Дзеркало»

Мета: розвивати швидкість та повноту зорового обстеження.

Матеріал: картки із двома викладеними камінчиками літерами (одна літера правильно викладена, а інша в дзеркальному відображенні).

Хід вправи:

Дітям розповідається історія про літери-модниці, які так любили дивитися в дзеркало, що врешті-решт заплуталися де вони і де їх відображення. Дітям пропонується допомогти літерам прибрати їх неправильні відображення.

«Лабіринти»

Мета: розвивати фіксування погляду на об'єкті у русі, вміння орієнтуватися на площині, дрібну моторику рук, увагу.

Матеріал: порожні коробки з-під цукерок з наклеєними олівцями, так щоб залишалися вільні доріжки для пересування камінчиків, камінчики, картки з лабіринтами.

Хід вправи:

1-й варіант

Дитині пропонується вибрати камінчик і нахилом коробки перекинути його від початку лабіринту до кінця.

2-й варіант

Дитині пропонується пройти лабіринт, а правильний шлях викласти камінчиками.

«Будівельники»

Мета: розвивати зорову увагу, аналізуюче спостереження, вміння орієнтуватися на площині, дрібну моторику рук. Розвивати навички форморозрізнення.

Матеріал: фони з не до кінця викладеними із камінчиків буквами, геометричними фігурами; різноманітні камінчики.

Хід вправи:

Педагог пропонує відновити зламані букви, геометричні фігури.

«Дві руки»

Мета: розвивати зорово-моторну координацію, мислення.

Матеріал: фони із зразками, порожні смужки для викладання; різноманітні камінчики.

Хід вправи:

Дитина бере одночасно двома руками по камінчику (колір камінчиків дивиться на зразку) і починаючи з різних країв, розставляє камінчики одночасно на порожній смужці. Заповнення порожніх місць ведеться одночасно двома руками від країв до центру.

«Контур»

Мета: розвивати зорову увагу, мислення; тактильну чутливість, дрібну моторику рук.

Матеріал: картинки з контурним зображенням різних предметів; різноманітні камінчики.

Хід вправи:

1-й варіант

Педагог пропонує викласти камінчиками контур картинки.

2-й варіант

Педагог пропонує заповнити картинку камінчиками, не виходячи за контур.

3-й варіант

Педагог пропонує викласти камінчиками контур картинки та заповнити картинку камінчиками.

«Равлик»

Мета: розвивати зорово-моторну координацію, увагу; дрібну моторику рук.

Матеріал: картинки з зображенням великого равлика; різноманітні камінчики.

Хід вправи:

Педагог пропонує дітям викласти камінчиками будиночок равлика (викладати по спіралі в різних напрямках від центру або до центру спіралі).

«Весела лічба»

Мета: розвивати пізнавальні процеси; дрібну моторику рук.

Матеріал: пусті ємності з позначками цифр від 1 до 5; різноманітні камінчики.

Хід вправи:

Педагог пропонує покласти в кожен ємність стільки камінчиків, скільки позначає цифра на ємності.

Додаток 10. Добірка бесід з дітьми

Бесіда «Що ми знаємо про камені?»

Мета: познайомити дітей з різноманітністю каменів в природі, їх особливостями, властивостями; сприяти розвитку у дітей пізнавальної активності, допитливості; виховувати дбайливе ставлення до об'єктів неживої природи, вміння бачити красу морських та річкових каменів. Формувати вміння і навички дотикового сприйняття предметів і явищ навколишнього світу.

Обладнання: різноманітні морські та річкові камені, серветки, магнітофон, посудини з водою, підноси.

Хід:

— Відгадайте загадку:

В сережках у мами вогнем він горить,

Непотрібним в пилу на дорозі лежить

Він може дрібненьким в долоньці лежати,

Та може бути великим, важким — одному не підняти.

— Хто, діти, загадку мою відгадав? Хто цей предмет за прикметами впізнав?

— Давайте про камені і поговоримо. Діти сідають за столи. На них стоять підноси (по одному на двох дітей) з камінням, дерев'яний брусок, посудина з водою, серветки.

— Зараз я вкличу музику. Ви закрийте очі, будете уважно слухати музику і представите картинку, яку вам підкаже музика (Діти слухають).

— Що ти почув? А ти? Які картинки пронеслися перед вашими очима? (Відповіді).

— Давайте ще раз послухаємо музику. Чуєте, як шумить море, як хвилі, набігаючи на берег, перекочують камені з місця на місце, як вони стукають один об одного?

— Хто з вас був на морі? Що ви там бачили?

— Діти. На березі моря багато камінчиків, море гарне. Знайдіть на підносі морські камені і покладіть їх перед собою на серветку.

— Подивіться на камені і скажіть: які вони?

— Якої форми камені, кольору, яка у них поверхня, які краї? (Красиві, різного кольору, гладенькі).

— Чому вони такі? Так, такими гладкими їх зробили морські хвилі. У морській воді каміння б'ється одне об одне, вода обточує їх краї, і вони стають гладкими-гладкими - без єдиного куточка.

— А тепер знайдіть річкові камінці і покладіть їх поруч з морськими. Доторкніться до них.

— Що можна сказати про річкове каміння? Яке воно? (Шорстке, нерівне, різної форми, з гострими кутами).

— Так чому ж морські камені відрізняються від річкових? (Відповіді).

— Візьміть камінь в руку і стисніть міцно-міцно. Змінив він форму?

— Чому? (Він твердий).

- Як ви думаєте, він твердіше дерева?
- Давайте перевіримо. Я візьму молоток, цвях і брусочок з дерева. І спробую вбити цвях в дерево.
- Що вийшло? (Цвях увійшов в дерево).
- А зараз я спробую вбити цвях в камінь. (Цвях гнеться, але не вбивається).
- Ну що, змогли ми забити цвях в камінь? (Відповіді).
- Який можна зробити висновок? (Камінь твердіше дерева).
- А як камінь і дерево будуть себе вести у воді? Перед вами посудина з водою, спробуйте опустити дерево в воду. Що з ним станеться? (Дерево плаває).
- Давайте обережно опустимо камінь в воду. Що сталося з ним? (Камінь тоне).
- Чому? (Він важче води).
- А чому плаває дерево? (Воно легше води).
- Зверніть увагу на камінь, який лежить у воді. Дістаньте його.
- Який він? (Мокрий).
- Порівняйте з каменем, який лежить на серветці. Чим вони відрізняються? (Кольором. Мокрий камінь темніше).
- Де можна побачити камені? (В річці, в морі, на дорозі, в горах).

Бесіда «Чи потрібен камінь людині?»

Мета: продовжувати знайомити дітей з різноманітністю каменів в природі, їх особливостями, властивостями, користю для людини; сприяти розвитку у дітей пізнавальної активності, допитливості; розвивати простежувальну функцію ока, фіксування погляду на об'єкті; виховувати дбайливе ставлення до об'єктів неживої природи, вміння бачити красу каменів.

Обладнання: різноманітні гранітні камені, кварц, шпат, слюда, кальцит, вапняк, мармур, лупи, ілюстрації.

Хід:

- Діти, як ви думаєте, чи потрібен камінь людині?
- Як використовує людина для своїх потреб камінь? (Відповіді-припущення).
- Я хочу познайомити вас з одним цікавим каменем. Називається він граніт.
- Візьміть лупи і розгляньте граніт. Граніт - це гірська порода. Якщо уважно його розглянути, можна побачити, що камінь немов складається з зерен. Вони різні за кольором і різного виду. До складу граніту входять три різних каменя (показ каменів): блискучий кварц, темна слюда і кольоровий польовий шпат. З граніту будують набережні, виготовляють постаменти для пам'ятників.
- Але є граніту і суперник - це мармур. Мармур - теж гірська порода (показ). Знайдіть у себе мармур і візьміть в руки. Що ви можете сказати про цей камінь? Який він? (Гладкий, блискучий, гарний).
- Мармур, як і граніт, неоднорідний: він складається з кальциту, вапняку і домішок, які надають йому різне забарвлення (показ складу мармуру).
- Подивіться на мармур через лупу. Що ви бачите? (Відповіді).
- Мармур –головний обробний матеріал. Найціннішим є білий мармур (показ його). Справжнє царство мармуру можна побачити в метро.

— А зараз давайте розглянемо ілюстрації:

1 ілюстрація - пам'ятник Богданові Хмельницькому. Кому встановлено цей пам'ятник?

— Він знаходиться в центрі Києва. Зроблений із бронзи. Подивіться, який пам'ятник гарний. А постамент для нього виконаний з граніту.

2 ілюстрація - могила Невідомого солдата в Києві. Кому присвячений цей пам'ятник? Так, солдатам, які загинули, захищаючи нашу Батьківщину. І цей пам'ятник зроблений з граніту.

3 ілюстрація – Майдан Незалежності. Що ви бачите на цій ілюстрації? Правильно, це головна площа нашої країни. І в її оздобленні теж використані камні.

4 ілюстрація – станція метро. Що ви бачите на цій ілюстрації? Правильно, це станція метро. І в її оздобленні теж використані камні: граніт та мармур.

— Ось скільки цікавого ми дізналися про камені! Одні допомагають нам у будівництві будинків, мостів, інші використовуються при виготовленні пам'ятників, для прикраси станцій метро, входів у будинки, прикраси постаментів пам'ятників.

Бесіда «Коштовне каміння»

Мета: ознайомити дітей з найбільш поширеним декоративним камінням та виробами з нього; виховувати естетичне ставлення до каменів.

Обладнання: різноманітні коштовні камені, 2 скриньки, ілюстрації, слайди.

Попередня робота: читання уривка з казки П. Бажова «Малахітова скринька».

Хід:

— Діти, пам'ятаєте чарівні камені, принесені з печери від Господині Мідної гори?

— Пропоную їх розглянути і помацати.

— Зверніть увагу на колір і форму каменів. Які вони - гладкі або шорсткі?

— У давнину люди робили з таких каменів амулети: вважалося, що це захистить їх від бід і хвороби. Люди давно навчилися робити з цих каменів ювелірні вироби.

— Камені дуже красиві, довговічні, незвично блистять. Наші предки наділяли камені надприродною силою. Первісні люди зображали на них магічні знаки. Вони вважали, що такий камінь захищає людину, лікує її, допомагає у важких ситуаціях. Пізніше з'явилися люди - ювеліри. Вони з каменів робили прикраси - сережки, намиста, кільця, браслети. Камінь вважався не тільки прикрасою, але і талісманом, що приносить удачу, щастя.

— Діти, друга скринька відкрилась!

— Що лежить в скриньці?

— Діти, а це вам подарунок від Господині Мідної гори - по кольоровому камінчику.

Бесіда «Дивовижний світ морських каменів»

Мета: продовжувати знайомити дітей з різноманітністю каменів в природі, їх особливостями, властивостями; формувати вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; виховувати дбайливе ставлення до об'єктів неживої природи, вміння бачити красу морських каменів.

Обладнання: різноманітні морські камені, велика коробка, слайди з зображенням морських каменів.

Хід:

— Діти, подивіться, яку велику коробку я принесла. Хочете дізнатися, що в ній знаходиться?

— Якщо ви відгадаєте загадку, то відгадка і підкаже, що ж там лежить!

Він може бути маленький - в долоньці лежати,

Важкий, великий, одному не підняти.

У пилу на дорозі непотрібним лежати.

Що може в коробці лежати? (Камінь).

— Правильно! У цій коробці знаходиться колекція каменів. Ці камені я знайшла на березі Чорного моря. Подивіться на них і розкажіть, які вони?

Діти характеризують і описують камені:

-форму каменю;

- колір: однакові або різнокольорові;

- красиві камені чи ні;

- поверхня каменів і які у нього краї: гладкі або гострі;

- камені тверді, холодні.

— Діти, ви добре розглянули всі камені, і після обговорення ми з вами прийшли до висновку, що ці красиві різнокольорові морські камені овальні, круглі, у них немає гострих країв. Як ви думаєте, чому вони такі?

— Морські пляжі, на яких люблять відпочивати і дорослі і діти, зазвичай покриті піском або ось такими камінцями. Вони називаються галькою. Галька - гладкий круглий або овальний камінь за розміром не крупніше яблука. На узбережжі можна знайти камені і побільше, але вони вже називаються камінням. Округлену форму каменю надає вода, тому галька зустрічається на дні або на березі водойм: річок, озер, морів. Поточна в річці вода або морські хвилі омивають камінчики, зіштовхують їх один з одним, і з часом гострі краї каменів стираються. Іноді на це йдуть багато років. Камінчик може бути зовсім гладким або трохи шорстким. Все залежить від того, з якого каменю вийшла галька. Адже галькою може стати будь-який камінь, який природа обточила до круглого стану.

— Іноді вся галька на узбережжі одного кольору: наприклад коричнева або сіра. Але буває, що берег усипаний камінчиками найрізноманітніших кольорів. Крім сірих і коричневих можна виявити червонуватого, блакитного, майже білого і жовтого кольорів.

— Діти, а чи помічали ви, що разом з галькою вам зустрічалися маленькі зелені, сині, коричневі або зовсім прозорі камінці?

— А знаєте, що це за камінці такі?

— Іноді, приємно відпочивши на березі моря, некультурні люди залишають після себе сміття, в тому числі і розбиті скляні пляшки зеленого, синього, коричневого або прозорого кольору. Ці осколки скляних пляшок потрапляють в море. Хвилі обточують гострі краї маленьких скляних шматочків. Вони стикаються з іншими морськими камінчиками, подрібнюються. Потім морські хвилі викидають їх на берег вже маленькими різнобарвними

прозорими камінчиками.

— Пропоную до перегляду мультимедійну презентацію «Дивовижний світ морських каменів». (Діти розглядають слайди і аналізують, порівнюють камені, зображені на слайдах).

— Діти, сподобалися вам морські камені?

— Як називається морський пляж, що складається з маленьких камінчиків?

— Які камені яскравіше виглядають - мокрі або сухі?

— Які камені сподобалися більше?

— Чому?

— Діти, вам сподобалася колекція каменів, яку я показувала вам на початку бесіди?

— Настало літо, багато хто з вас поїде з батьками на відпочинок до моря. І у вас з'явиться прекрасна можливість теж стати колекціонерами і зібрати свою колекцію красивих морських каменів.

Бесіда «Що таке гори?»

Мета: закріпити знання дітей про існування особливих ландшафтів – гори; розширення кругозору дітей; виховувати дбайливе ставлення до об'єктів неживої природи.

Обладнання: сюжетні зображення, глобус.

Хід:

— Діти, ми з вами живемо на дивовижній планеті, яка називається ... (Земля)

— Відгадайте загадку:

Тут міста, країни, скелі,

Океани і пустелі,

Гори, ріки і моря —

Мандрувати буду я!

Щоб по світу мандрувати,

Не виходжу я із хати,

Не сідаю у автобус,

А беру у руки.... (Глобус).

— Що таке глобус?

— Глобус це макет земної кулі. На глобусі, так само як і на карті, зображені річки, моря, суша, гори різними кольорами. Давайте розглянемо його і визначимо, яким кольором зображені моря, океани, річки. (Синім). Суша? Гори? (Зеленим, жовтим, коричневим).

— А чому одні гори мають світлий відтінок коричневої фарби, а інші більш темний? (Відповіді дітей).

— Діти, а що ж таке гори?

— А з чого складаються гори? (З каменів).

— Всі ви взимку катаєтесь з крижаної гірки. А чи можна крижану гірку назвати горою? Чому? (Гори складаються з каменів, а крижана гірка – тільки з льоду).

— Молодці! Ви вже знаєте, що гори мають свою будову. Як називається верхівка гори? (Вершина).

— А ще у гори є бік, який називається ... (схил).

Бесіда «Що таке вулкани?»

Мета: познайомити дітей з природними явищами – вулканами гейзерами, їх будовою, причиною виверження; розвивати у дітей пізнавальні процеси, допитливість.

Обладнання: сюжетні зображення, відеоролик.

Хід:

— Діти, пропоную вам відгадати загадку і тоді ми відразу зрозуміємо, про що будемо сьогодні говорити.

Снігова гора

Зверху -діра,

Усередині -жара!

Іноді пускає лаву,

На неї не знайти управу! (Вулкан)

— Як ви думайте, про що піде сьогодні мова? (Про вулкани).

— На вашу думку, що таке вулкан? (Припущення дітей).

— Вулкан це вогнедишна гора, схожа на конус, на трикутник. А що вивергає вулкан? (З вулкана виливається розпечена лава. В атмосферу викидаються гази, попіл, розжарені камені).

— Ось послухайте легенду про бога вулканів: У Стародавній Греції влада над вулканами належала богу по імені Гефест - вогонь. Дивний це був бог: негарний, кульгавий. Але зате дуже працьовитий і сильний. Гефест зміг підчинити собі вогонь. Він першим почав кувати зброю і робити прикраси. А потім навчив цьому людей. І якщо над вулканом з'являвся пар і вогонь, значить, Гефест прийнявся за роботу. Стародавні Римляни дали цьому богу ім'я Вулкан. Воно теж означає вогонь. І будинок його отримав назву вулкан.

— А як влаштований вулкан? Вулкан складається з жерла, кратера, магматичного мішка.

— Діти, а що таке виверження вулкана? (Припущення дітей).

— Пропоную подивитися, що відбувається під час виверження. (Показ відеоролика).

— Іноді розпечена магма просочується крізь розломи назовні. Магму, яка витекла з вулкану називають лавою. Вона впливає із жерла вулкана у вигляді потоку. На початку гори потік має дуже велику температуру: до 1000 гр. І швидко стікає по схилах гори. Але на повітрі лава остигає і твердне, утворюючи навколо отвори в земній корі вулканічну гору. А шматочки застиглої лави є пемза. Пемза це корисна копалина, використовується людиною.

— Що вилітає з вулкана? (Попіл, вилітає каміння).

— Правильно, вулканічний попіл схожий на звичайний попіл, якщо подивитися через мікроскоп, то стане добре видно, що там є навіть скло, що утворилося при великій температурі. Величезні сірі хмари попелу вітер розносить на великі відстані від місця виверження, а потім він осідає на Землю товстим шаром. З'єднується з землею і утворюється чорний пісок.

— Підкажіть, а як називають людей які займаються вивченням вулканів? (Вулканологи).

— Правильно, вулканологи, а для чого вони потрібні? (Для вивчення вулканів).

— В даний час вченим, які займаються вивченням вулканів, іноді вдається попередити виверження вулканів. І жителі можуть покинути місто і врятуватися. — А як ви думайте це потрібна професія?

— Дійсно, це дуже важлива професія. Вулканологи стежать за вулканами, попереджають людей про їх стан, про те який вулкан прокинувся або навпаки заснув, який згаснув, а який становить небезпеку. Ці люди вивчають будову землі, і що відбувається всередині підземної кори. Вивчають і знаходять нові корисні копалини. Але головним їхнім завданням є порятунок людей, їх евакуація і оповіщення.

— Вулкани бувають діючі-це які вивергають лаву і згаслі-які не викидають лаву. Заснули-ті, які згасли, але можуть почати діяти. Вулкан, при виверженні, утворює багато попелу, викидає багато вулканічних каменів. Є вулкани, які вибухають так сильно, що руйнують самі себе, і на їх місці залишається лише велика воронка.

— А як ви вважаєте, чи приносять вулкани користь, і чому ж люди не залишають ці місця, де є вулкани?

— Вулкани приносять користь, хоча і небезпечно жити біля вулкана. Там родючий ґрунт. Попіл вулканів є додатковим добривом для ґрунту.

Бесіда «Що роблять з природних копалин?»

Мета: формувати уявлення у дітей про підземні багатства України; сприяти розвитку у дітей пізнавальної активності, допитливості; виховувати дбайливе ставлення до об'єктів неживої природи. Розширити кругозір дітей.

Обладнання: сюжетні зображення, слайди, пісок, глина, граніт, залізна руда, кам'яне вугілля.

Хід:

— Дуже часто багатством, скарбами ми називаємо золото, срібло, дорогоцінні камені, але в надрах землі зберігаються і інші багатства. І сьогодні ми поговоримо про ці багатства, які знаходяться глибоко під землею. Це корисні копалини. А ще їх можна назвати по-іншому: скарби Землі, надра Землі, комора Землі, сховище Землі.

— А чому їх називають «корисні копалини»?

— Ми розглянемо, які корисні копалини видобувають на території нашої країни. Корисні копалини бувають тверді, газоподібні і рідкі. Більшість корисних копалин тверді. Місця, де в глибинах залягають корисні копалини, називають родовищами.

— Послухайте загадку:

З каменів він утворився,

Зернятками на світ з'явився:

Жовтий, червоний, білий

Або світло-сірий.

То морський, то – річковий.

Відгадайте, хто такий!(Пісок)

— Про яку корисному копалину загадка? (Пісок).

— Як людина використовує пісок? Його використовують у будівництві, для виготовлення скляних дзеркал.

— Послухайте ще загадку:

Якщо зустрінеш на дорозі,

То зав'язнуть сильно ноги.

А зробити миску або вазу

Вона знадобиться відразу. (Глина)

— З глини виготовляють: цеглу, черепицю для дахів, посуд, квіткові горщики, вази, роблять іграшки. Україна дуже багата піском і глиною.

— Якими корисними копалинами багата наша Запорізька область? (Залізною рудою).

— Добувають залізну руду в шахтах і кар'єрах. На заводі у великих печах руда плавиться. З руди виплавляють -чавун, сталь. А одним словом -метал. З металу роблять дуже багато різних предметів від звичайних кухонних ножів до космічних кораблів.

— Послухайте загадку:

Камінь, я гірська порода,

А також дитя природи,

Я зернистий і твердий,

І матеріал міцний.

Я не мармур, не магніт,

А такий собі... (граніт).

— Граніт здавна використовується при будівництві та спорудженні пам'ятників.

— Кам'яне вугілля в народному господарстві використовують як паливо. При горінні воно дає багато тепла. Крім того, з нього отримують фарби, пластмаси та інші цінні матеріали. Видобуток вугілля - нелегкий труд. Вугілля залягає і глибоко під землею, і на її поверхні. Вугілля видобувають в шахтах.

— Як називають людину, яка працює на шахті?

— Діти, ось ми поговорили про деякі корисні копалини України, які використовує людина.

— Чи можна сказати, що якась корисна копалина найпотрібніша і найкорисніша?

— Чому не можна?

— Можна сказати, що всі корисні копалини потрібні, всі вони необхідні та корисні.

Додаток 11. Проектна діяльність

Проект «Дивовижні камені»

Тип проекту: художньо-естетичний.

За кількістю учасників: груповий.

За тривалістю: короткотривалий.

Основні напрями проекту:

- дослідницький;
- мовленнєвий;
- художньо-естетичний.

Мета:

1. Ознайомити дітей з властивостями різних каменів натурального і штучного походження.
2. Навчити виділяти ознаки каменів, класифікувати за різними підставами, добирати точні визначення для характеристики їх особливостей.
3. Познайомити з різноманітним використанням каменів людиною.
4. Формувати вміння перетворювати об'єкти довкілля з використанням різних матеріалів.
5. Розвивати вміння узагальнювати та систематизувати накопичені знання.

Методи, використані в реалізації проекту:

- Дослідницькі: спостереження в природі;
- Наочні: ілюстрації, фото, природні об'єкти;

Форми організації по реалізації проекту:

- ігрова діяльність: дидактичні, рухливі ігри;
- художньо-творча діяльність дітей;
- трудова діяльність (збір каменів на ділянці дитячого садка);

Ресурсне забезпечення проекту:

- Методичний інструментарій.
- Наочний матеріал:
- камені справжні і штучні, ілюстрації, слайди, відеоролики;

Передбачувані результати:

Діти будуть розвивати вміння:

1. Комунікативні: вміння слухати, обговорювати, візуалізувати свою ідею;
2. Маніпулятивні: координація рухів, вміння користуватися інструментами і технологіями;
3. Соціальні: спільне обдумування і обговорення, здатність виконувати різні соціальні ролі, терпимість до іншого, самодисципліна.

План реалізації проекту:

1 ЕТАП – підготовчий:

1. Складання плану спільної роботи з дітьми, батьками.
2. Виявлення рівня знань дітей про різноманітність каменів.
3. Знайомство батьків з проектом.
4. Створення спільно з батьками предметно-розвиткового середовища за темою проекту.

2 ЕТАП - реалізація проекту:

Форми роботи:

1. Бесіди: «Світ каменів», «Які різні камені», «Ці дивовижні камені», «Камені і властивість каменів».
 2. Читання художньої літератури: П.Бажов «Кам'яна квітка».
 3. Дидактичні ігри та вправи: «Ожилі камені», «Будуємо башточки», «Що змінилось», «Кам'яний орнамент», «Фокусник», «Виклади камінчики від найбільшого, до найменшого».
 4. Художня творчість: викладання контурних малюнків камінчиками.
- 3 ЕТАП – заключний:
Організація виставки «Світ каменів».

Проект «Чарівний світ каміння»

Тип проекту: творчий, дослідницький.

За кількістю учасників: груповий.

За тривалістю: середньої тривалості.

Основні напрями проекту:

- дослідницький;
- мовленнєвий;
- художньо-естетичний.

Мета:

1. Продовжувати формувати у дітей елементарні уявлення про різноманітність каменів: назва, якості та властивості, роль каменів в житті людини.
2. Розширювати знання дітей про різні види дитячої творчості: декупаж, розпис каменів.
3. Збагачувати словниковий запас.
4. Удосконалювати діалогічне мовлення.
5. Розвивати вільне спілкування з дорослими і дітьми.
6. Розвивати орієнтування в просторі, співдружні дії рук та очей, дрібну моторику.
7. Розвивати емоційну чуйність, допитливість, інтерес до різноманітних природних ресурсів.
8. Виховувати бажання і вміння взаємодіяти з однолітками при створенні колективної роботи.
9. Виховувати дбайливе усвідомлене ставлення до неживої природи, працьовитість, самостійність, спостережливість.
10. Формувати вміння перетворювати об'єкти довкілля з використанням різних матеріалів.

Методи, використані в реалізації проекту:

- Дослідницькі: спостереження в природі, досліді;
- Наочні: ілюстрації, фото, слайди, відеоролики, природні об'єкти;

Форми організації по реалізації проекту:

- ігрова діяльність: дидактичні, рухливі ігри, сюжетно-рольові ігри;
- художньо-продуктивна діяльність дітей;
- трудова діяльність (збір каменів на ділянці дитячого садка);

Ресурсне забезпечення проекту:

- Методичний інструментарій.
- Наочний матеріал:
- камені справжні і штучні, ілюстрації, слайди, відеоролики;

Передбачувані результати:

Діти будуть розвивати вміння:

1. Комунікативні: вміння слухати, обговорювати, візуалізувати свою ідею;
2. Маніпулятивні: координація рухів, вміння користуватися інструментами і технологіями;
3. Соціальні: спільне обдумування і обговорення, здатність виконувати різні соціальні ролі, терпимість до іншого, самодисципліна.

План реалізації проєкту:

1 ЕТАП – підготовчий:

1. Складання плану спільної роботи з дітьми, батьками.
2. Підготовка для батьків інформаційних листів, анкет.
4. Знайомство батьків з проєктом.
5. Створення спільно з батьками предметно-розвиткового середовища за темою проєкту.
6. Екскурсія до краєзнавчого музею, ювелірного магазину.

2 ЕТАП – реалізація проєкту:

Форми роботи:

1. Бесіди: «Які бувають камені», «Як народжуються камені», «Навіщо живим істотам потрібні камені», «Просте і коштовне каміння», «Камінь - друг чи ворог», «Як камені нам допомагають в житті».
2. Розповідь педагога про професію будівельник, гірник.
3. Дидактичні ігри та вправи: «Творимо казки та оповідання», «Знайди такий же камінь», «Що зникло?», «Що для чого?», «Порахуй камінчики», «Знайди такий же», «Дізнайся на дотик», «Розклади камінчики», «Створи кам'яну картину».
4. Ігри з камінчиками Марблс: «Метелик - красуня», «Крапельки дощу», «Знайди свій камінчик», «Розклади за кольором», «Гусениця-модниця».
5. Рухливі ігри та вправи: «В якій руці камінчик?», «Сховай і знайди», «Хто далі», «Знайди камінчик», «Влучний стрілець», «Моя знахідка», «Встигни зловити», «Сліди на піску», «Слухняний камінчик», «Хто далі кине?».
6. Розгляд енциклопедії «Мінерали».
7. Розгляд каменів через лупу, виробів з каменю (статуетки, ювелірні прикраси, намиста, сувеніри).
8. Досліди «Теплий - холодний», «Тоне - не тоне», «Чи є в камені повітря».
9. Читання казок, оповідань, загадування загадок про камені, обговорення прислів'їв і приказок.
10. Складання творчих розповідей «Камені різні потрібні, камені різні важливі».
11. Сюжетно-рольові ігри: «Будівельники», «Шахтарі».
12. Конструювання з кольорових каменів «Кам'яний калейдоскоп».
13. Викладання візерунків різними видами каменів.
14. Малювання на камінчиках.

15. Складання панно і колажу з каменів.

16. Виготовлення батьками спільно з дітьми виробів для виставки «Чарівні перетворення каменю».

3 ЕТАП – заключний:

1. Виставка дитячих робіт: панно і колажі з каменів.

2. Фотовиставка дитячих робіт.

3. Виставка дитячих робіт виготовлених спільно з батьками «Чарівні перетворення каменю».

Додаток 12. Фізкультурні вправи з камінням

Комплекс вправ для очей за Е.С. Аветісовим

1. Відкинувшись на спинку стільця, зробити глибокий вдих і нахилившись вперед видихнути. 5-6 повторів.
2. Відкинувшись на спинку стільця міцно заплющити очі на 5-6 секунд, потім відкрити. Зробити 5-6 повторів.
3. Швидке моргання очима 15 секунд і 10 секунд - без моргання. 3 - 4 повтору.
4. Положення сидячи, руки на поясі, повернути голову вправо і подивитися на лікоть правої руки, потім вліво і подивитися на лікоть лівої руки. Вихідне положення. 5-6 повторів.
5. Положення сидячи, покласти кольоровий камінчик на підлогу. Підняти очі від камінчика вгору на стелю. Обертання очима за годинниковою і проти годинникової стрілки - 6 обертань в кожную сторону.
6. Витягнути руки вперед і дивитися на кінчики пальців, підняти руки вгору на вдиху, стежачи за пальцями не піднімаючи голови. Опустити руки на видиху. 4-5 повторів.
7. Витягнути руку перед собою, піднявши великий палець і зафіксувати погляд на його кінчику протягом 3-5 секунд, потім повільно наблизити палець до носа, поки не почне двоїтися, не відводячи від нього погляду і відвести руку в попереднє положення (до 8 повторень).
8. Положення стоячи. Напівзігнуту руку повільно переміщати справа наліво, фіксуючи погляд на кінчику піднятого великого пальця. 10-12 повторів.
9. Закрити очі і кінчиками вказівних пальців легко масажувати їх через віки 30 секунд.

Вправи для ускладнення п. 5 комплексу - «намалювати» в просторі очима геометричні фігури: коло, квадрат, трикутник, вісімку вертикальну і горизонтальну.

Вправи слід виконувати регулярно, не пропускаючи жодного дня.

Вправа для очей «Мітка на склі» за Е.С. Аветісовим

Дану вправу потрібно застосовувати після кожних 30 хвилин письма, читання і роботи з комп'ютером:

До шибки на рівні очей дитини прикріпіть круглу позначку діаметром 3-5 мм (можна використати зображення кольорового камінчика).

Вдалині на лінії погляду позначте і назвіть дитині об'єкт, на якому треба фіксувати погляд.

Двома очима з відстані 30-35 см протягом 2-3 секунд фіксується погляд на мітці, потім на віддаленому об'єкті 2-3 секунди і знову перекладається на мітку.

Перші два дні виконувати вправу 5 хвилин, наступні - по 7 хвилин.

Виконувати вправу 2-5 разів в день. Використовувати як доповнення до основного комплексу

Вправи дихальної гімнастики

Мета: посилення дренажної функції бронхів; розвиток носового дихання;

регуляція функції серцево-судинної системи; зміцнення всього апарату кровообігу; підвищення загальної опірності організму. Зняття психоемоційного напруження.

Вправа «Зігріємо камінчик» з дихальної гімнастики А.Н. Стрельникової

Обладнання: камінчик для кожної дитини.

Хід:

Діти зігрівають камінчик теплом свого дихання, дмуть на нього довго і плавно. Вдих роблять носом, а видих - ротом. Видихаючи, трохи втягують в себе животик.

Тепер треба подути на долоні, охолодити їх, здуємо сліди від камінчиків. Дуємо довго і плавно, щічки не роздувати. Повторюється кілька разів.

Вправа «Долоньки» з дихальної гімнастики А.Н. Стрельникової

Обладнання: камінчик для кожної дитини.

Хід:

Діти кладуть камінчик на одну долоньку прямо перед собою, а друга долонька порожня.

— Покажіть мені свої долоні! Починаємо робити гучні, короткі і ритмічні (дотримання всіх трьох умов обов'язково!) вдихи носом, одночасно, стискаючи долоні в кулаки (ховаємо камінчик), тобто виробляємо «хапальні» руху.

Необхідно зробити поспіль 4 різких і ритмічних вдихів носом, іншими словами «шмигнути» носом 4 рази. Після цього опустити руки і зробити перерву на 3-4 секунди. Потім, після паузи, знову зробити 4 коротких галасливих вдихів; знову пауза в 3-4 секунди.

«Шморгати» носом потрібно 24 рази по 4 вдихи.

Вправа «Насос» з дихальної гімнастики А.Н. Стрельникової

Обладнання: камінчик для кожної дитини.

Хід:

Діти кладуть камінчик на підлогу прямо перед собою. Основне вихідне положення: встати прямо, ноги вже на ширини плечей, руки вздовж тулуба. Треба зробити легкий уклін, тобто потягнутися руками до підлоги, не торкаючись її, і одночасно зробити короткий і галасливий вдих носом в другій половині нахилу. Вдих повинен закінчитися разом з нахилом. Потім злегка піднятися (Не випрямляючись!) і знову уклін та короткий галасливий вдих «з підлоги». Видих треба робити після кожного вдиху самостійно, не напружуючись (тобто пасивно), через рот, не відкриваючи його широко.

Вправи на зняття м'язового напруження

Мета: зняття м'язового, психоемоційного напруження.

Вправа «Хованки»

Обладнання: камінчик для кожної дитини.

Хід:

— Пограємо з камінчиками в хованки? Затисніть камінчик в кулачок міцно-міцно, я перевірю, чи добре ви сховали камінчик, чи достатньо твердим став ваш кулачок.

— Добре. Тепер розслабте руку і пальці; якщо при цьому камінчик

викотиться з долоні, нічого страшного. Я перевірю, чи достатньо м'якими стали ваші долоньки.

— А тепер затисніть камінчик в інший долоні.

Вправа «Кам'яні-стовпчики»

Обладнання: камінчик для кожної дитини.

Хід:

— Уявіть, що ви перетворилися в кам'яні-стовпчики. Витягніться в струнку, перетворіться на твердий-твердий камінь, напружте всі м'язи і завмріть.

— А тепер перетворіться в розтанете морозиво, все ваше тіло м'яке, податливе.

Потім дитина знову повинна стати камінцем і т.п.

Всі вправи повторюються 3-4 рази.

Масажні вправи для рук

Мета: оздоровлення організму через стимулювання біологічно активних точок на долонях, розвиток тактильної чутливості та дрібної моторики рук.

Вправа «Самомасаж кистей рук»

Обладнання: камінчики для кожної дитини.

Хід:

Діти акуратно катають камінчик між долоньками. Намагаються відчутти його форму, відчутти його прохолоду або тепло. Катати камінчик необхідно від кінчиків пальців до підстави долоні. Камінчик перекладається на ліву долоню, а правою необхідно прокотити камінчик по кожному пальчику; здійснюються обертальні рухи камінцем по долоні. Потім виконуються масаж для правої долоні.

— Камінець дає нам силу і спокій, робить нас сильнішими і здоровішими.

Вправа «Розкрити горіх»

Обладнання: камінчики для кожної дитини.

Хід:

Потрібно тримати камінчик в центрі лівої долоні, покласти зверху праву долоню і як би намагатися розчавити кулю.

Вправа «Вугілля на долоні»

Обладнання: камінчики для кожної дитини.

Хід:

Безперервно і невисоко підкидайте-перекочуйте камінчик з однієї долоні на іншу, як ніби він гаряче вугіллячко.

Вправа «Закручування і відкручування»

Обладнання: камінчики для кожної дитини.

Хід:

Камінчик прокручується в пальцях за годинниковою і проти годинникової стрілки так, щоб він не торкався долоні.

Вправа «Мавпа стискає апельсин»

Потрібно стискати камінчик, який розташовується прямо в центрі долоні.

Рухавка «Звірята та камінці»

Обладнання: різнокольорові камінчики для кожної дитини.

Хід:

Зайчик йшов, йшов, йшов, зелений камінчик знайшов.
Ведмідь йшов, йшов, йшов, білий камінчик знайшов.
Вовк йшов, йшов, йшов, синій камінчик знайшов...
(Діти ідуть, нахиляються, піднімають то правою, то лівою рукою камінці).
Дітки йшли, йшли, йшли і додому прийшли. (Сідають на місця).

Рухавка «Діти та камінці»

Обладнання: різнокольорові камінчики для кожної дитини.

Хід:

По доріжці ми йшли, зелені камінчики знайшли.
Сіли, зібрали, далі пішли.
Ось направо ми пішли, червоні камінчики знайшли,
Сіли, зібрали, далі пішли,
Ось ми в гірку пішли, сині камінчики знайшли,
Сіли, зібрали, далі пішли.
А під гірку пішли- жовті камінчики знайшли,
(Діти ідуть, нахиляються, піднімають то правою, то лівою рукою камінці).
З собою в садочок принесли. (Сідають на місця).

Рухавка «Гора і камінчики»

Хід:

Стоїть гора мов дівка,
До небес верхівка, (Діти піднімаються на носки)
Її вітер обдуває, (Обмахують себе руками)
Її дощик поливає. (Струшують кистями рук)
Стоїть гора, страждає (Притуляють долоньки до щок)
Камінці втрачає. (Качають головою)
І кожен день, і щоночі (Діти розбігаються і сідають)
Котяться, котяться камінці. (На навпочіпки біля столів)

Рухавка «Камінці, сонечко, парканчик»

Хід:

— Камінці покажуйте зігнутими кулачками, сонечко - розчепіреними в усі боки пальцями, а парканчик - витягнутими, і міцно притиснутими один до одного.
Ведучий швидко говорить назви цих предметів, чергуючи їх і заплутуючи гравців.

Рухавка «Ми йдемо, ми йдемо!»

Хід:

Ми йдемо, ми йдемо!
По доріжці йдемо!
Ми йдемо, ми йдемо,
Пісеньку співаємо,
Ля-Ля-Ля-Ля-Ля! (Діти під музику ходять по масажним доріжкам з камінчиками).

Пальчикова гімнастика «Прогулянка по місту» (з елементами стоун-масажу)

Обладнання: камінчики для кожної дитини.

Хід:

Дуже любимо ми гуляти,

Все на вулиці рахувати: (Перекочування каменю в долонях)

«Сіті - молл» - це раз! (Камінь в правій руці, масажувати великий палець лівої руки від низу до верху)

Цирк, та парк - це два! (Масажувати вказівний палець лівої руки)

Три - театр і музей

Проходьте швидше до дверей! (Масажувати середній палець)

На чотири - у ДК

Ялинка дуже висока! (Масажувати безіменний палець)

Нарешті п'ять,

Ми закінчили рахувати! (Масажувати мізинець)

Потім міняємо руки (Беремо камінь в ліву руку, масажуємо праву) і повторюємо гімнастику.

Пальчикова гімнастика «Гра з камінчиком»

Обладнання: камінчики «Марблс» для кожної дитини.

Хід:

Це камінь не простий.

Весь гарний, ось який!

Між долоньками кладемо

і долоньки потремо.

Вгору, вниз його катаємо,

свої ручки розвиваємо. (Діти виконують вправу з камінчиками).

Пальчикова гімнастика «Мандрівники»

Ми до лісу пішли, («Крокують» по столу вказівним і середнім пальчиками)

Ягідки дрібні знайшли! (Дріботять усіма пальчиками по столу)

Ми на поле пішли, («Крокують» по столу вказівним і середнім пальчиками)

Квіти гарні там знайшли! (З'єднують кисті рук і розкривають долоньки, формуючи квітку)

Ми у гори пішли, («Крокують» по столу вказівним і середнім пальчиками)

Там камінчики знайшли! (Стискають кулачки)

Їх в кишені поскладали

І в садочок пострибали! (Стукають кулачком по кулачку)

Пальчикова гімнастика «Я поїду до бабусі»

Я поїду до бабусі, (Руками, зігнутими в ліктях, поступально переміщаються вперед, імітуючи рух поїзда).

Покидати камінці. (Праву і ліву руку по черзі викидають енергійно вперед, імітуючи рухи при метанні м'яча).

На пісочку - бух-бух, (Руки, стислі в кулаки, по черзі опускають енергійно зверху вниз, імітуючи падіння кинутого каменя).

На водичці - плюх-плюх. (Рух копіюється, тільки замість кулаків долоньки в

жорсткій позиції «дощечка»).

Релаксація з камінчиками «Чарівний сон»

Мета: допомогти стабілізувати психічні процеси, зняти психоемоційне напруження, зарядити енергією.

Обладнання: камінчики для кожної дитини.

Хід:

Діти беруть позу спокою, лежачи на спині, закривають очі і під музику вчаться розслаблятися. Звучить спокійна музика.

— Вії опускаються, очі закриваються. Ми спокійно відпочиваємо, сном чарівним засипаємо. Вдих носиком - видих ротиком. Губи трохи відкриваються, все чудово розслабляється, вдих-видих, вдих-видих. Я чую моря шум, прибій хвилі, яка перекочує красиві камінчики у самого берега. Хвиля гладить їх гладкі боки і розмовляє з ними: «Розслабтеся, заспокойтеся, відпочиньте, послухайте шум моря», але камінчики ніяк не хочуть заспокоюватися. Вони просять тепла і ласки (Педагог вкладає в руки кожній дитині по камінчику).

— Хай голову залишать думки, хай шия, груди, і руки відпочинуть. Вдихніть чисте повітря моря, розслабте тіло, ноги. Прислухайтеся до себе. Послухайте тишу і тихе переговорювання камінчиків, вдих-видих.

— Добре нам відпочивати, але пора вже вставати. Міцніше кулачки стискаємо, камінчики вище піднімаємо. Потягніться, посміхніться. Загадайте бажання і попросіть камінь його виконати. Молодці. Добре. Давайте покладемо камінчики в чудову шкатулку. Коли-небудь ваше бажання неодмінно здійсниться.

Додаток 13. Банк дослідів з камінням

«Тверді тіла»

Дивлячись на крутий берег річки помічаємо, що шари землі різного кольору.

Жовтуватий - це пісок, червонуватий - глина, сірий і чорний - каміння.

Каміння є різного кольору: сірого, білого, чорного. Форма його теж різна: є каміння кругле, плоске, овальне. Деякі камені мають гострі краї. Але всі вони тверді, їх можна розбити тільки молотком. Які ще ознаки (властивості) має камінь?

Дослід 1.

Візьми камінь у руку. Зауваж, що він гладкий на дотик, холодний.

Дослід 2.

Стисни камінь у руці. Форма його не змінилася.

Дослід 3.

Проведи каменем по дощечці, склу, крейді, пластмасі. На всьому залишається слід, а сам камінь залишається без змін. Камінь твердий.

Дослід 4.

Поклади камінь на терези. Шалька терезів нахилиється. Видно, що камінь має вагу (масу).

Синтез.

Камінь - це тверде тіло, яке має колір, гладкий на дотик; має форму, якої не змінює; має вагу; залежно від температури навколишнього середовища змінює власну температуру.

«Вапняки»

Дослід 1.

Розгляньте шматочок мармуру, вапняку, крейди. Які вони на дотик? Колір? За формою?

Дослід 2.

Поклади на металеву пластину шматочок мармуру, вапняку, крейди і вдар по них молотком. Проробимо це з мокрим вапняком і крейдою. Чи змінилися вони?

Дослід 3.

Який із вапняків найміцніший? Капнемо кілька краплин оцту на шматочки вапняку і граніту. Що ви помітили?

Синтез.

Вапняки тверді. Найміцніший серед них мрамур. Колір вапняків різний. На місці краплини оцту на вапняках утворюються бульбашки. Це виділяється газ. Цим вапняки відрізняються від інших корисних копалин.

Вапняки утворилися дуже давно на дні колишніх морів і океанів. Якщо їх розглянути уважно, можна побачити рештки черепашок, морських тварин, скелетів риб.

Вапняки добувають у кар'єрах. Із них одержують вапно, без якого не обходиться жодне будівництво. Мрамуром оздоблюють будинки, станції

метрополітену. З нього роблять пам'ятники, статуетки.

Крейду використовують на будівництві. З неї виготовляють зубний порошок. Нею пишуть на дощці.

«Кам'яне вугілля»

Дослід 1.

Розглянь шматочок кам'яного вугілля. Стисни в ручі.

Дослід 2.

Поклади грудку вугілля у склянку з водою.

Дослід 3.

Поклади шматочок кам'яного вугілля на металеву пластину і вдар по ньому молотком.

Синтез.

Кам'яне вугілля - це тверда речовина чорного кольору. Крихка, важча за воду, яскраво горить, виділяючи багато тепла.

Утворилося кам'яне вугілля багато мільйонів років тому. На заболоченій місцевості росли велетенські рослини, їх росту сприяли сонце, тепле повітря, волога. Відмираючи рослини падали у воду, їх заносило піском, мулом. Поступово, без доступу повітря, рештки рослин перетворилися на кам'яне вугілля.

Кам'яне вугілля залягає в землі пластами на різній глибині. Інколи воно залягає неглибоко, майже на поверхні. У таких випадках його добувають відкритим способом - у кар'єрах. Якщо кам'яне вугілля залягає глибоко в землі, будують шахти. У кар'єрах і шахтах використовують спеціальні машини - вугільні комбайни, потужні екскаватори, транспортери, електровози. Усі процеси добування і транспортування кам'яного вугілля механізовані.

Вугілля використовують як паливо на електростанціях, заводах, у домнах, для виплавляння металу, ним опалюють будинки. З вугілля виготовляють пластмаси і гуму, фарби, ліки, штучне хутро і спирт, бензин і смолу.

Самовіддано працюють шахтарі, щоб забезпечити країну цінною сировиною. Нелегко працювати під землею. Тому робочий день шахтарів триває 5-6 годин. Для них збудовано санаторії, будинки відпочинку, профілакторії.

«Граніт»

Дослід 1.

Розглянь різні шматочки граніту: який він на дотик? Якого кольору?

Дослід 2.

Стисни шматочок граніту в ручі. Що відчутно? Що можна сказати про його масу?

Синтез.

Граніт - дуже міцний і важкий камінь. Він складається з різних за формою та забарвленням зернинок і пластинок. Білі зернятка - кварц, а блискуча пластинка - слюда, сірі або рожеві - польовий шпат.

Більшість гір складається з граніту. Він зустрічається також на берегах

річок, озер, на рівнинах.

Граніт досить міцний. Але під впливом сонця, вітру, води та мікроорганізмів повільно руйнується, перетворюючись на пісок і глину.

Граніт добувають у кар'єрах або в горах. Він добре шліфується. Після полірування стає гладеньким, з гарним візерунком. Гранітом облицьовують стіни будинків, станції метро, з нього виготовляють пам'ятники. Його використовують у будівництві, особливо там, де потрібно застосовувати міцний матеріал.

З граніту будують фундаменти будинків, набережні річок, опори мостів. З відходів граніту роблять бруківку. Дрібним гранітом викладають підлоги в крамницях, театрах.

«Залізна руда»

Дослід 1.

Розглянь шматочок залізної руди і спробуй його розламати. Яка на дотик і на колір залізна руда?

Дослід 2.

Піднеси шматочок магнітного залізняка до дрібних залізних предметів. Що помітно?

У природі зустрічається магнітний, червоний і бурий залізняк, який називається залізною рудою.

Синтез.

Залізна руда - тверда речовина, бурого або червоного кольору, важка.

Магнітний залізняк має металевий блиск, притягає до себе залізні предмети (демонстрування прикладів).

Залізну руду добувають у шахтах і відкритим способом - у кар'єрах. Є родовища руд і на дні морів.

У спеціальних печах-домнах із залізної руди виплавляють чавун, а з чавуну - сталь.

Поглянь навколо, ти помітиш, що тебе оточує безліч предметів, виготовлених з чавуну і сталі. Чи замислювався ти, скільки треба добути залізної руди, виплавити металу, щоб зробити потрібні машини?

Доводиться багато докладати праці та коштів. Тому треба економно використовувати родовища залізних руд, берегти все, що зроблено з металу.

Зберегти запаси залізних руд дорослим допомагають діти. Вони збирають металобрухт, який переплавляється і знову йде на виробництво.

Додаток 14. Художнє слово

Вірші

І. Семенко

Біжить річка по камінню.

Біжить річка по камінню.
По твердому, по крутому,
По гострому, по слизькому,
Біжить річка дні та ночі -
Дороге каміння точить.
Біжить річка, поспішає.
Із каміння не звертає:
Бо камінне дно найкраще
Не замулиться нізащо.

О. Афонін

З камінців мозаїку я складу.
Камінь до камінчика, до ладу.
Малював картинку я цю давно,
Отут двері будуть, ну а тут вікно.
У куточку ліжечко, далі піч.
Піч у хаті — завжди то гарна річ.
У печі борщ вариться, іде пар.
За віконцем сонечко і без хмар.
Скачуть зайці сонячні тут і там.
Одного піймаю я й тобі дам.
До грудей ти зайчика пригорни,
Щоб були щасливими твої дні.

Г. Грайко

Кольорові камінці

Ходять вранці невеличкі
Червоненькі черевички,
Залишаючи сліди
Біля синьої води.
Хто це біля моря зранку?
Це малесенька Оксанка.
Ходить, пісеньку співає
Із відерцем у руці
І на березі шукає
Кольорові камінці.

А. Качан

Після бурі

Після бурі Чорне море
Тихе, лагідне, прозоре.
На морському дні з баркаса

Видно краба-водолаза
І медузу-мандрівницю,
Всі підводні таємниці.
На піщаній кучугурі,
Наче гуси на подвір'ї,
Сірі чайки після бурі
Сушать крила, чистять пір'я.
А човни біля причалу
Ніби в рот води набрали.
Море п'ятки нам лоскоче,
Сліпить зайчиками очі,
Камінцями-стрибунцями
Грає в крем'яхи із нами.
Аж не віриться, що вчора
Тут гуляли хвилі-гори.

Загадки

1. Хоч не птах, а літає, в око потрапить - ліхтар запалить.
2. У горах його багато, за формою різний, маленький і великий, але твердий.
3. Щоб не заважав, його з дороги прибрати треба.
4. І вода його не розмочить, і вогонь його не візьме, легко будь-який ніж наточить.
5. Який камінь лежить у воді? (Мокрий)
6. Що ми кидаємо в море, сидячи на березі?
7. Серце жорстокої людини часто називають ...
8. Що росте без коріння? Що живе без горя?
9. В сережках у мами вогнем він горить,
Непотрібним в пилу на дорозі лежить
Він може дрібненьким в долоньці лежати,
Та може бути великим, важким — одному не підняти.

Прислів'я, приказки

1. Блискавка блисне - й камінь трісне.
2. Від жару і камінь трісне.
3. Говорить, як лисиця, а за пазухою камінь держить.
4. З мудрим камінь носи, а з дурнем і каші не їж.
5. Краще камінь довбати, чим лиху жінку навчати.
6. Кров не вода, а серце не камінь.
7. Лежачий камінь мохом обростає.
8. Лежить, наче камінь на душі.
9. Мала крапля й великий камінь пробиває.
10. М'які слова і камінь кришать.
11. На одному місці і камінь мохом обростає.
12. Найшла коса на камінь: коса не втне, камінь не піддасться.
13. Не тим крапля камінь довбає, що сильна, а тим, що часто падає.
14. Під лежачий камінь вода не тече.
15. Серце - не камінь.

16. Сирота - як камінь на роздоріжжі.
17. Ти йому хліб, а він тобі камінь.
18. Хто мусить, той і камінь укусить.

Казка Тетяни Винник «Придорожній камінь»

На дорозі лежав старий Камінь і важко дихав. Він багато бачив, але нікому не міг розповісти побачене, оскільки був німий. Сумно проводжав автобуси. Слухав, як шумить в річці вода. І так минав день за днем, а на нього ніхто не звертав уваги.

— «Може, це тому, що я сірий?!» – подумав Камінь.

Одного разу дорогою йшов чоловік і раптом побачив камінь. Взяв його в руки, подивився на нього з різних боків і сховав у свою сумку. Це був Скульптор.

Він приніс його в майстерню, поклав на стіл і знову довго роздивлявся. А потім взяв долото й молоток і обережно почав оббивати з нього скалки. Каменю було боляче після кожного удару молотка і в той же час приємно було бачити, як з нього вилітають іскри. А він навіть і не здогадувався, що в ньому, сірому камені, так багато яскравих летючих леліток. Потім скульптор довго його шліфував, витирив вологою ганчіркою, і нарешті поклав його на столі перед люстром. І камінь побачив, що на нього дивиться справжній крилатий кінь.

— Невже це я? – подумав камінь.

— Отой, що колись був сірим, непомітним і нікому не потрібним.

Незабаром скульптор покликав друзів і показав їм свій витвір. На сірий камінь, який став крилатим конем, дивилися із захопленням, і в очах людей камінь побачив такі ж самі яскраві лелітки, які вилітали з нього, коли над ним працював майстер.

Українська народна казка Гуцульщини «Чарівний камінь»

Записав, упорядкував і літературно опрацював Микола Зінчук

Коло лісу була хатка. У ній жила жінка та й дівчина. А чоловік пішов одного разу у ліс лагодити дров, та й його з'їли вовки. І так та жінка за ним плакала, що виплакала собі очі. І каже вона дівчині:

— Що ти будеш коло мене? Я каліка без очей, заробити нічого не годна. Іди десь наймися.

І пішла дівчина. Ішла вона, йшла і дійшла до одної хати. Увійшла в ту хату та й каже:

— Я би в вас не наймилася? А хазяїн каже:

— Чого ні? Наймешся, але в мене лиш одна робота — коні обходити.

Дівчина погодилася. Стала вона до коней. Вставала рано, і ставало їй коло тих коней роботи на цілий день. А пізно вечорі вона йшла до своєї кімнати спати. Так було день, другий, третій. А четвертої ночі приходить до неї якась жінка і каже:

— Якби ти мені вночі розчісувала волосся і не дряпала мене, і до рання не лягала спати, то я би тобі дуже велику плату дала. І щоб ти про це нікому не казала.

Дівчина погодилася, але тої ночі не чесала її. Але перебула вона ще один день, і вночі та жінка знов прийшла. Дівчина розчесала її і вже не лягала спати. А та жінка щезла. Рано дівчина пообходила коні, і дуже їй ся дримає, але вона добре пам'ятала, що та жінка казала їй не лягати.

Настала друга ніч. Вона лягла трохи спати. Пробудилася — вже майже опівночі. Встала, зібралася, і точно опівночі з'явилася та жінка. Вона її розчесала, і сказала їй жінка:

— Я дам тобі цей камінець.

Витягла вона з картинці камінець і дала його дівчині. І сказала:

— Як тобі щось треба буде, ковтни цим камінцем три рази в хатній поріг цього газди.

Дівчина сховала камінь за пазуху і тихо сиділа. Не ковтала. Але одного разу, як поїхали до церкви газди і вдома нікого не було, дівчина подумала: «Треба мені фayne вбрання, аби мала в чім кудись вийти». Ударила вона три рази камінцем в поріг — і з'явилося все вбрання. І дуже фayne. Вона так зраділа, що забула сховати той камінець. Передивлялася своє вбрання. І приїхали з церкви газди, і застали її, що вона передивлялася. Та й питають:

— Звідки це в тебе?

І вона призналася, що приходить до неї вночі невідома жінка і що дала їй вона чарівний камінець. А газдиня каже:

— Як цей камінь чарівний, то побудуй нам нові хати.

І дівчина вдарила тим камінцем три рази в поріг, і враз побудувалися нові хати.

І газди напудилися тої дівки. Думають, як її збутися. А вночі знову з'явилася та жінка. Дівчина розчесала її, а жінка каже:

— Ти чого за камінь призналася? А вона каже:

— Мене газди застали, як я вдарила в поріг.

— Нічого. Ти кажи, най вони тобі за службу дають вороного коня, і їдь додому. А інакше тобі тут смерть.

Рано сказала дівчина газді:

— Я вже хочу йти від вас. Дайте мені вороного коня.

І газди на все погодилися. Вона вибрала собі коня, котрий май файний. Газді дуже жаль було за тим конем, але він нічого не сказав. Сіла вона на того коня та й поїхала з хати.

Їде вона через ліс та й стрічає стару жінку. Таку немічну. Каже та жінка:

— Дитино добра, дай мені шматок хліба і помий мені ці немічні руки.

Дівчина злізла з коня, завела ту жінку до потоку, умила її. І коли нагнулася, випав у неї з-за пазухи той чарівний камінець. І в ту ж мить із старої немічної жінки зробилася та сама, що приходила до неї вночі. І сказала вона:

— Я хотіла переконатися, що ти добра дитина. Так, ти добра і чемна. І ти файно мені служила. То зроби для мене ще одне діло. Тут недалеко моя керниця. Аби ти мені її вичистила.

Дівчина залізла в криницю, вичистила її. Так почистила каміння, що блищало. І сказала та жінка:

— Тепер поцілую тебе на прощання, бо більше дати тобі нічого не можу. Поцілувала жінка дівчину, і вони розійшлися. Сіла дівчина на коня і поїхала додому.

Приїхала вона, але вже нікого не застала. Мама її вмерла. А дівчина найшла собі хлопця, віддалася, і понині живуть вони. І дуже файно живуть.

Казка Василя Сухомлинського «Камінь»

У лузі, під гіллястим дубом, багато років жила криниця. Вона давала людям воду. Під дубом біля криниці відпочивали подорожні.

Одного разу до дуба прийшов хлопчик. Він любив пустувати. Тож і подумав: «А що воно буде, як я візьму оцей камінь і кину його в криницю! Ото, мабуть, булькне дуже!»

Підняв камінь, кинув його в криницю. Булькнуло дуже. Хлопчик засміявся, побіг і забув про свої пустоці. Камінь упав на дно і забив джерело. Вода перестала заповнювати криницю. Криниця засохла. Засохла трава навколо криниці, і дуб засох, бо підземці струмки потекли кудись в інше місце. На дубі перестав мстити гніздо соловейко. Він полетів у інший луг. Замовкла соловейкова пісня. Сумно стало в лузі.

Минуло багато років. Хлопчик став дідусем. Одного разу він прийшов на те місце, де колись був зелений луг, стояв гіллястий дуб, співав соловейко, вабила прохолодна криниця. Не стало ні лугу, ні дуба, ні соловейка, ні криниці. Довкола пісок, вітер здіймає хмари пилюки. «Де ж воно все поділося?» — подумав дідусь.

Казка Василя Сухомлинського «Камінь на межі»

Були собі два чоловіки. В кожного з них було своє поле. Вони орали землю, сіяли хліб. Трудилися на своєму полі з ранку до вечора.

І от десь узявся камінь. Не дуже й великий, але й не маленький. Завбільшки з собачу голову.

Один чоловік орав ниву, побачив камінь — викинув на поле сусіда. Сусід косив хліб, побачив камінь і ду-має: "Де це він узявся? Викину його на поле сусіда". І викинув.

Так перекидали вони камінь із поля на поле багато літ. Трохи сердилися один на одного, як знаходили ка-мінь на своєму полі, але швидко про нього забували й залишались великими друзями.

Але згодом їм прийшло в голову покласти камінь на межі. Поклали! І стали непримиренними ворогами. Крали один в одного снопи серед ночі, ненавиділи один одного.

Так і померли ворогами.

Господарями стали їхні діти. Вони прийшли на межу й сказали: "Приймемо камінь, викинемо його в болото". Віднесли. Викинули. Розорали межу. Замість двох полів стало одне велике. Трудяться на ньому діти двох господарів, що ворогували між собою. Трудяться й приятелюють. А камінь у болоті лежить.

Українська народна казка «Чабанець»

Був собі чабанець, та такий, що як він ще із малку все вівці пас, то й

нічого не знав. От раз і випав йому з неба камінь, не який там і камінь, у вісім пудів. То він було усе і грається тим каменем: оце причепе до батога та як кине угору, а сам спати ляже на цілий день; прокинеться, аж ось і камінь летить, та як упаде, так було по коліна у землю і вгрузне. А то візьме покине серед степу сіряк, тим каменем навале, то хіба там три чоловіки, або й більш, а то не візьмуть.

Мати його було лає:

— Що ти, дурний, тягнешся з такою каменюкою? Ще підірвешся!

А йому й байдуже: катає та й катає той камінь. От до того царя, у яким царстві той чабанець був, та став підступати під город змії. Таке, пудів по тридцять, каміння ворочає, кидає та палац собі будує, і вимагає, щоб той цар за нього свою дочку віддав.

Цар перелякався, давай засилати скрізь по царству, по судах, по волостях, чи не знайдеться де такий богатир, щоб того змія знищив.

Шукали, шукали — не знаходиться. А той чабанець прочув та й похвалився:

— Я б того змія,— каже,— батогом забив.

Він же, може, сказав на глум, а люди взяли на ум, доставили цареві у вуха. Той вимагає його. От приступивсь він до царя, цар подививсь на його, що він такий малий, та й каже:

— Що ти кажеш! Ти ще молодий!

А він, звісно,— хлоп'я.

— Нічого,— каже.

Ну, ото дає йому цар два полки солдат, полк пісельників, а полк музикантів. Чабанець вийшов до тих солдатів та як скомандував, то неначе він уже год двадцять, як у тій службі служиві. Тоді цар сплеснув руками та: «Боже мій!» — каже.

От, не доходячи за стільки там гін до того змія, покидає він свої полки і приказує:

— Глядіть,— каже,— як із змієвого палацу з труби піде дим, то я його побив, а як піде полум'я, то він мене.

Покинув те військо, а сам і пішов. А той змії та такий був сильний, що за гони до себе не підпускав, так духом і побивав. От як зобачив його змії, зараз дмухнув, аж ні — той і не зворухнеться.

— Ну,— питає,— навіщо добрий молодець зайшов? Чи будем битися, чи миритися?

— Не з тим добрий молодець ходить, щоб миритися, а з тим, щоб битися.

Той йому каже.

— Та ти піди ще три годи погуляй, та тоді і приходь.

— Ні,— каже,— я вже гуляв.

— А чим ти,— питає,— мене будеш бити?

— А от цим батогом.

А у його батіг там, може, з цілого вола сплетений і камінець той на кінці прив'язаний.

— Ну,— каже змії,— бий мене!

— Ні, бий ти мене попереду.

От у змія меч на три сажени залізний чи сталевий, як ударе ж він того чабанця ним, так той меч на канцурки і розскочивсь.

— Держись же,— каже,— тепер я тебе ударю.

Як шмагоне його тим камінцем, змії тут і розпластавсь, а дим і пішов у трубу. Тут його військо таке раде, музиканти грають, пісельники співають, цар його стріча, бере зараз під руки, веде у палац.

От віддав цар за нього дочку, построїв їм на одділі, живуть вони собі. А другі царі та й почали розбалакувати, що «як-таки свою рідну дочку та віддати за чабана!» Цареві вже й самому жалко, і засилає він скрізь бумага, чи не знайдеться де такий богатир, щоб його міг стрібити. Скоро і найшло двоє. От зібрали їх, і пішли вони до того чабанця, а він сидить за столом, книжку читає і зачув уже, що це до нього битися ідуть.

Прийшли вони, він і питають.

— З чим, добрі молодці, прийшли? Чи будем битися, чи миритися?

— Авжеж,— кажуть,— що битися.

— Стривайте,— каже,— я богу помолюсь. Помолвивсь та й сів знов за стіл і голову руками підпер.

— Ну,— каже,— тепер бийте!

От один як ударе через ліве плече, так меч і розскочивсь. А другий як ударе навхрест через праве — тільки сорочку перерубав. Тоді він устав, узяв їх обох, як здавив до купи, так маслаки з їх і посипались. Набрал він тоді тих маслаків у кулаки, та так йому досадно на царя стало, пішов він до нього і не величає, а прямо каже.

— А що, бачиш це? Оце ж і тобі буде! Тоді і годі цар його чіпати.

Казка Лілії Корюковської «Гном, який боявся темряви»

Одного разу у дитячому садочку у тиху годину, усі дітки заплющили очі й заснули. Марічка, яка ще не встигла заснути, побачила за склом вікна маленького хлопчика у яскравому довгому капелюшку. Дівчинка поманила його пальчиком, і сталося диво — хлопчик пройшов крізь скло і швиденько сховався під подушку.

— Ти хто? — спитала Марічка.

— Я гном, а звать мене Серафим. Я живу далеко за містом, за лісом, а потім ще й за горами.

— А як ти тут опинився?

— А це довга історія... Але тихіше, щоб нас ніхто не почув. Ти заплющ очі, а я розкажу тобі про все на вушко. Слухай...

Ми гноми живемо за горами у підземних печерах. Нас багато-багато. Ми усі дружні та веселі. Вдень ми влаштовуємо свята, ігри, співаємо, танцюємо, розважаємось. Та до того ми повинні добре попрацювати. Усю ніч ми маємо видобувати у печерах дорогоцінне каміння, яке потім віддаємо Феї-Златі, а вона перетворює каміння на пташок, метеликів, комашок або дивовижні квіти. Печери дуже глибокі й темні. Вони такі темні-темні, чорні-чорні, там зовсім нічого не видно і мені там дуже страшно. А мої друзі-брати такі сміливі, вони не бояться нічого, а я боюсь і мені дуже соромно від цього.

І ось я вирішив більше не ходити до печер. Я пішов до Феї-Злати й сказав:
— Фея-Злата, дозволь мені більше не спускатися до печер, а допомагати тобі тут, при світлі сонця.

— А що сталося, Серафиме, чому ти не хочеш працювати разом з усіма?

— Я боюсь темряви, мені здається, що там у чорноті є хтось великий і жахливий, а друзям я цього не можу сказати — мені соромно, що я боягуз.

— Ти не боягуз, любий Серафиме, адже той хто зізнався, що чогось боїться, вже вчинив сміливо. Добре, залишайся допомагати мені, а я допоможу тобі.

І я став працювати разом з Феєю-Златою, тут було не так весело, як з моїми друзями-братами, але дуже цікаво. Я спостерігав, як Фея варила чарівне зілля з різних трав, сонячного проміння, зіркового сяйва та іскор вогню. А потім опускала туди дорогоцінний камінь, співала заклинання і камінь перетворювався на живу істоту або квітку. Я багато чому навчився у Феї й навіть міг перетворити маленький камінчик на крихітного комарика.

Та одного разу сталося страшне...

Мої друзі-брати гноми, як завжди, вночі вирушили на роботу, а я допомагав Феї прибирати після чаклування. Як раптом ми почули страшний гуркіт, потім був вибух світла і все... Все пропало, настала суцільна темрява. Я зовсім нічого не бачив, було дуже страшно. І тут я почув ніжний голос Феї.

— Мій любий Серафиме, ти тут? З тобою все гаразд?

— Т-т-так. Я тут. А що сталося?

— Сталося лихо, мій друже, у дальній печері, де працювали гноми, обвалилося каміння і закрило вихід, а коли каміння падало, від гуркоту вибухнуло усе моє зілля. Тому й пропало світло.

— А що ж тепер робити?

— Врятувати своїх друзів і повернути нам світло можемо лише ми, Серафиме, адже з усіх гномів залишився ти один, а я не можу піти звідси, бо маю охороняти камінці від злих духів. Ну як, мій дорогий, ти згоден допомогти?

Мені було дуже страшно, адже потрібно було мандрувати у повній темряві, усе навколо чорне, страшне і чуже. Та мені було дуже шкода гномів, а ще потрібно було допомогти Феї повернути світло.

І я пішов, я йшов, а назустріч мені летіли страшенні крилаті монстри з довгими гострими зубами та кривими кігтями. З-під гілок дерев визирали чийсь круглі злі очі. А довгі руки тяглися за мною і хапали мене за капелюшка. Спочатку я закривав вуха і заплющував очі, та потім мої очі трохи звикли до темряви і я побачив, що монстри з крилами — то летючі миші, які гралися з нами завжди й навіть катали нас на своїх спинах, як на літаках, а очі — то очі зляканих тваринок, що так само як і я боялись темряви. А довгі руки то всього лише гілки дерев.

Так я і йшов, борючись зі своїми страхами й розуміючи, що не так воно і страшно, що все навколо залишилось таким, як було.

Ішов я ішов, ось вже й через гори перейшов і тут я намацав у кишені маленький флакончик. А у тому флакончику було трошки чарівного зілля. Я

знайшов по дорозі камінчик, зовсім не дорогоцінний, сіренький і маленький. Я бризнув зілля на камінчик, проказав заклинання, і камінчик перетворився на маленького Світлячка. Тепер мені було майже зовсім не страшно.

Коли я пройшов ліс, почалося місто, настав ранок, а потім і день, Світлячок заховався десь у листі дерев, а я ішов уже сам. І тут нарешті я побачив великий гарний будинок, заглянув у вікно, і тут ти поманила мене до себе.

— А ти не знаєш де я можу взяти світло?

— У мене дома є ліхтарик, можливо він допоможе тобі й твоїм друзям, — відповіла Марічка.

Коли Марічку ввечері мама забрала додому, Серафим сховався у неї у кишені. Марічка подарувала йому ліхтарик. Гномик швидко дістався назад, засвітив ліхтариком і від його світла спалахнуло все навколо. Фея-Злата зварила нове зілля. А потім Фея-Злата з Серафимом щедро облили каміння, що завалило вихід, Фея заспівала заклинання й усе каміння перетворилося на прекрасні квіти. І вийшли усміхнені гноми, вони дякували Серафиму. А Серафим був щасливий, тепер він не боявся темряви, він зробив добру справу для друзів. Йому було чим пишатися.

Додаток 15. Модель технології предметно-практичної, технологічної, сенсорно-пізнавальної, логіко-математичної, дослідницької компетентностей дітей дошкільного віку із депривацією зору.

Таблиця 12.

ВЕКТОР ПЕДАГОГІЧНОЇ УВАГИ	РОЗВИТОК ДРІБНОЇ МОТОРИКИ ДІТЕЙ	ФОРМУВАННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДІТЕЙ	РОЗВИТОК ЗОРОВОГО СПРИЙНЯТТЯ ДІТЕЙ
Дні тижня	Пн., Чт.	Вт., Пт.	Ср., Пт.
ПЕРШИЙ ЦИКЛ «ПІЗНАВАЛЬНА МОТИВАЦІЯ»	<i>Розвиток тактильної чутливості і дрібної моторики рук</i>	<i>Формування вмінь використовувати власну сенсорну систему</i>	<i>Розвиток, активізація та стимуляція зорових функцій</i>
Заняття; бесіди	Заняття із соціально-побутового орієнтування «Кам'янці»	Заняття із соціально-побутового орієнтування «Дивовижні камені».	Заняття із соціально-побутового орієнтування «Допоможемо клоуну».
Дидактичні вправи; досліди; проекти	Дидактичні вправи: «Контур»; «Знайди скарб»	Дидактична вправа: «Я поклав у свій рюкзак»	Дидактичні вправи: «Який камінчик зник?»; «Вгору-вниз, вправо-вліво»; «Виклади за зразком»
Фізкультурні вправи	Масажні вправи для рук: «Самомасаж кистей рук». Пальчикова гімнастика «Гра з камінчиком»	Пальчикова гімнастика «Мандрівники»	Комплекс вправ для очей за Е.С. Аветісовим
Художнє слово	Загадки	Казка Василя Сухомлинського «Камінь на межі»	Ошибка! Источник ссылки не найден.
ДРУГИЙ ЦИКЛ «СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНИЙ ДОСВІД»	<i>Формування вмінь і навичок дотикового сприйняття предметів і явищ навколишнього світу</i>	<i>Розширення кругозору дітей</i>	<i>Розвиток зорово-моторної координації</i>
Заняття; бесіди	Бесіда «Що ми знаємо про камені?»	Заняття з соціально-побутового орієнтування «Каміння, яке подарувало море».	Інтегроване заняття «Подорож в Чарівну країну каменів»

Дидактичні вправи; досліді; проекти	Досліди з камінням: «Тверді тіла»; «Вапняки»; «Граніт»; «Залізна руда»	Бесіда «Що роблять природних копалин?»	Дидактичні вправи: «Змійка»; «Побудуй доріжку»; «Що для чого»; «Дві руки»; «Равлик»
Фізкультурні вправи	Рухавка «Ми йдемо, ми йдемо!»	Пальчикова гімнастика «Я поїду до бабусі»	Масажні вправи для рук
Художнє слово	Прислів'я, приказки	Вірші	Українська народна казка Гуцульщини «Чарівний камінь»
ТРЕТІЙ ЦИКЛ «УЯВИТИ ТА ПОБАЧИТИ»	Навчання прийомам виконання предметно-практичних дій з опорою на дотик	Розвиток пізнавальних процесів	Розвиток швидкості та повноти зорового обстеження
Заняття; бесіди	Заняття із соціально-побутового орієнтування «Чарівні камінці».	Бесіда «Що таке вулкани?»	Заняття з розвитку зорового сприйняття «Чудеса на весняній галявині».
Дидактичні вправи; досліді; проекти	Дидактичні вправи: «Що таке гори»; «Будуємо башточки»; «Ящик відчуттів»	Дидактичні вправи: «Пригадаємо казку»; «Жива і нежива природа»; «Назви ласкаво»; «Весела лічба»	Дидактичні вправи: «Знайди свій камінчик»; «Дзеркало»; «Назви ласкаво»
Фізкультурні вправи	Пальчикова гімнастика «Прогулянка по місту» (з елементами стоун-масажу)	Рухавка «Звірята та камінці».	Вправи дихальної гімнастики «Долоньки»
Художнє слово	Вірші	Загадки	Казка Василя Сухомлинського «Камінь»
ЧЕТВЕРТИЙ ЦИКЛ «ЖИТТЄВИЙ ДОСВІД»	Формування вміння перетворювати об'єкти довкілля з використанням різних матеріалів	Формування вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки	Формування простежувальної функції ока, фіксування погляду на об'єкті
Заняття; бесіди	Бесіда «Чи потрібен камінь людині?»	Заняття із соціально-побутового орієнтування «Камінці нашої Хортиці».	Бесіда «Що таке гори?».

Дидактичні вправи; досліді; проекти	Дидактична вправа: «Що у гір всередині?» Проектна діяльність: Проект «Дивовижні камені».	Бесіда «Дивовижний світ морських каменів»	Дидактичні вправи: «Продовжуй ряд»; «Побудуй доріжку»; «Лабіринти»
Фізкультурні вправи	Вправи на зняття м'язового напруження	Вправи дихальної гімнастики	Вправа для очей «Мітка на склі» за Е.С. Аветісовим
Художнє слово	Казка Тетяни Винник «Придорожній камінь»	Вірші	Прислів'я, приказки
П'ЯТИЙ ЦИКЛ «СИСТЕМАТИЗАЦІЯ НАКОПИЧЕНИХ ЗНАНЬ»	<i>Розвиток творчої уяви</i>	<i>Розвиток вміння узагальнювати та систематизувати накопичені знання</i>	<i>Розвиток навичок кольоророзрізнення, форморозрізнення</i>
Заняття; бесіди	Заняття з розвитку зорового сприйняття «Різнобарвні камінці»	Інтегроване заняття «Сад каміння».	Заняття із соціально-побутового орієнтування «Подорож до країни Фей»
Дидактичні вправи; досліді; проекти	Дидактичні вправи: «Створюємо музичні інструменти»; «Викладання сюжетних картин із каміння»	Дидактична вправа: «Підбери камінчик»	Дидактичні вправи: «Кам'яний орнамент»; «Сортування»; «Будівельники»
Фізкультурні вправи	Рухавка «Камінці, сонечко, парканчик»	Рухавка «Гора і камінчики»	Рухавка «Діти та камінці»
Художнє слово	Загадки	Прислів'я, приказки	Вірші
ШОСТИЙ ЦИКЛ «ЕМОЦІЇ ТА ЦІННОСТІ»	<i>Зняття психоемоційного напруження</i>	<i>Формування у дітей впевненості в собі</i>	<i>Виховання естетичного ставлення до каменів</i>
Заняття; бесіди	Дидактичні вправи: «Камінь, ножиці, папір»	Дидактичні вправи: «Гора і камінчики»; «Знайомство»	Бесіда «Коштовне каміння»
Дидактичні вправи; досліді; проекти	Дидактичні вправи: «Творимо розповіді і казки»; «Ожилі камені»; «Сухий басейн»	Дидактична вправа: «Фокусник»	Проект «Чарівний світ каміння»
Фізкультурні вправи	Вправи на зняття м'язового напруження	Масажні вправи для рук	Вправи дихальної гімнастики

	Релаксація камінчиками «Чарівний сон»	3		
Художнє слово	Казка Лілії Корюковської «Гном, який боявся темряви»		Українська народна казка «Чабанець»	Казка Тетяни Винник «Придорожній камінь»

РЕЗУЛЬТАТИ

- 👍 Підвищення тактильної чутливості, покращення рівня розвитку дрібної моторики.
- 👍 Творче самовираження.
- 👍 Наявність пізнавальної мотивації, базису логіко-математичних, дослідницьких знань.
- 👍 Сформованість пізнавального досвіду.
- 👍 Покращення функціональних можливостей зорового аналізатора.